114 ISSN 0772-6384
XXXIXe jaargang - 2

ten mandere

heemkundige periodiek voor izegem, emelgem en kachtem

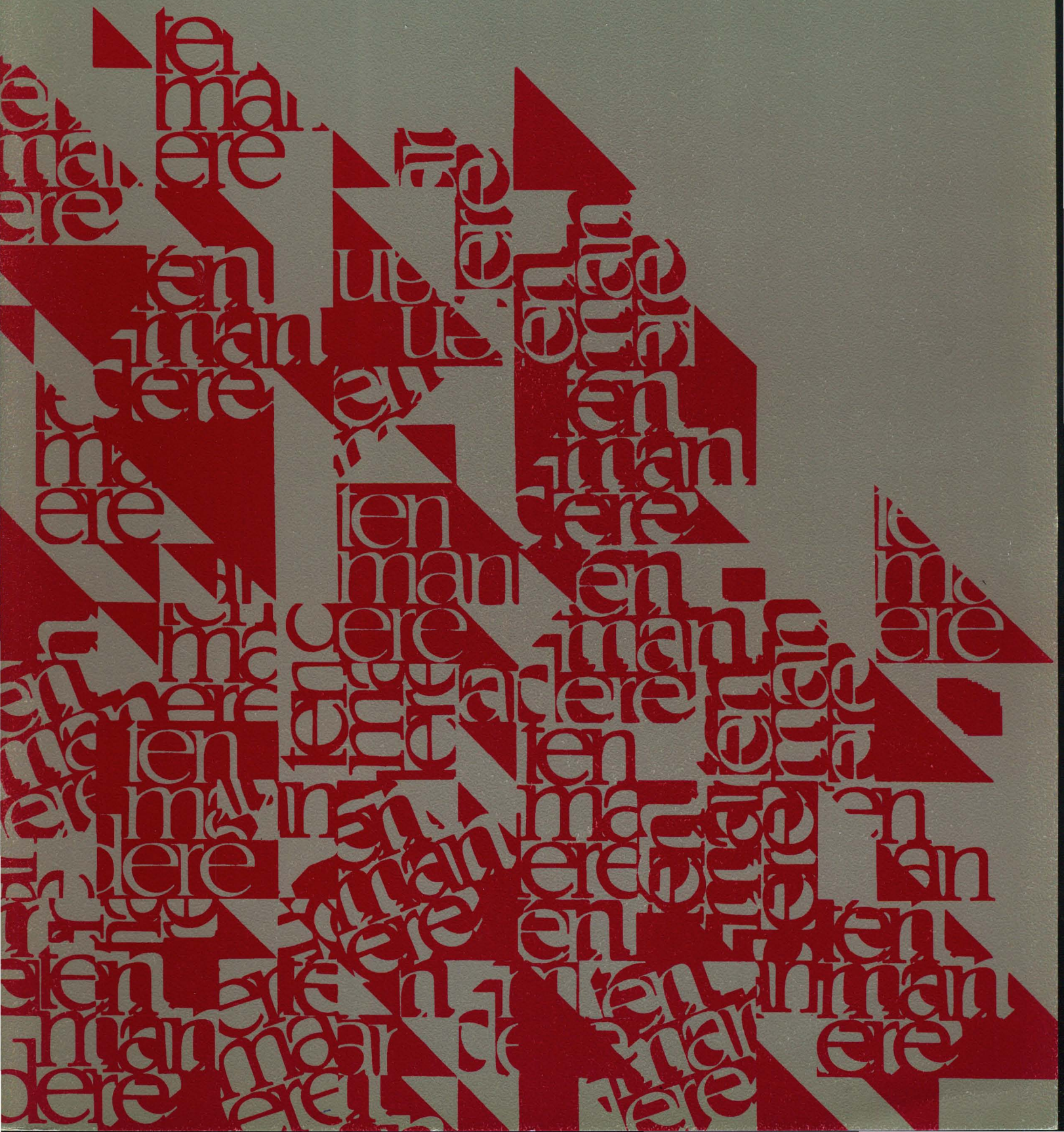

MACHINES BOUCHERIE

Machines Boucherie nv
Plast-o-Form nv
Stuivenbergstraat 106
8870 Izegem
Tel. (051) 31 21 41 - Fax (051) 30 54 46

Drukkerij
STROBBE
Vakkundig en vooruitstrevend

Formulieren • Kalenders • Papier • Enveloppen • Tickets

tm TEN MANDERE

BESTUUR:
Voorzitter :
Dr. JEAN-MARIE LERMYTE
Kortrijksestraat 323, 8870 Izegem
tel./fax. 051/30 39 99

Ondervoorzitter :
ANTOON VANDROMME
Blauwhuisstraat 52, 8870 Izegem
tel. 051/30 31 35

Secretaris : ROBERT LEROY
Boomforeeststraat 49, 8870 Izegem
tel. 051/30 10 56

Ere-Penningmeester : ALBERIC DEPREZ
Roeselaarsestraat 6 bus 1, 8870 Izegem
tel. 051/30 28 48

Penningmeester : ANDRE MISTIAEN
Hondekensmolenstr. 24, 8870 Izegem
tel. 051/30 36 69

Archivaris : ANDRE DEMEURISSE
Baronielaan 33, 8870 Izegem
tel. 051/30 46 58

Hoofdredacteur : BART BLOMME
Europastraat 13, 8770 Ingelmunster
tel./fax. 051/30 03 67

Leden :
FREDDY SEYNAEVE
Elegastlaan 14, 8870 Izegem
tel. 051/30 58 31

RAF VANDENBERGHE
Meensesteenweg 77, 8870 Izegem
tel. 051/30 46 23

HENDRIK WILLAERT
Krommekeerstraat 3, 8755 Ruiselede
tel. 051/68 82 45

BERTRAND NOLF
Zevekotestraat27, 8770 Izegem
tel. 051/30 74 30

ANDRE BOURGEOIS
Sint-Tillostraat 9, 8870 Izegem
tel. 051/30 19 06

ANTOINE MALLISSE
Meensestraat 149, 8870 Izegem
tel. 051/30 51 53

REDACTIE :
Bart Blomme
Jean-Marie Lermyte
Antoon Vandromme
Raf Vandenberghe

Beschrijving van de glasramen in de Sint-Tillokerk te Izegem

Anneleen Six

Dit nummer is de bewerkte versie van een dossier
voor de Hogeschool Antwerpen
Departement Audiovisuele en Beeldende Kunsten
Campus Koninklijke Academie voor Schone Kunsten
optie Conservatie en Restauratie - Glaskunst

Verantwoordelijke uitgever : Jean-Marie LERMYTE, Kortrijksestraat 323, 8870 Izegem.
Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn bijdrage en ontvangt 15 overdrukken.
Voor gehele en gedeeltelijke overname is de voorafgaandelijke toestemming van de heemkundige kring en de auteur vereist.
Bankrekeningnummer : 472-4353811-45

ALG. NUMMER **114**, 39ste JG. NR. 2 (september 1999)

LIJST ERELEDEN 1999

In Izegem :

Allewaert, Luc, Marktstraat 14
Allossery, Luc, Roeselaarsestraat 327
Artex, Roeselaarsestraat 594
Basisschool, H.Familie, Leenstr. 110
Basisschool, St.-Tillo, Roeselaarsestr. 37
Basisschool, St.-Pieter, Prinsessestraat 15
Berlamont, Paul, Pr. Albertlaan 1
Bogaert, Jan, O.-L.-Vrouwestraat 20
Boucherie, Christiane, Abelestraat 61
Boucherie, Bart, Wallemotestraat 79
Boucherie, N.V., Stuivenbergstr. 106
Bral-Dejonghe, Rudi, Ardooisestr.62
Bruyneel, R., Ingelmunsterstraat 57
Christiaens, Roselin, Grote Markt 17
Claeys, Jozef, Manegemstr. 39
Compernolle, Etienne, Heibrugstraat 17
Cornillie, Ann, Kruisstr. 4
D'Artois Johan, Hondekensmolenstraat 12
De Bosschere, Jean-Pierre, Reperstraat 65
Debouserie-Vanlerberghe, M., Blekerijstr. 3
Declercq, Marcel, Mentenhoekstr. 32
Decoene, Jozef, E.H., Kerkplein 13
Deforce, Marie-Claire, Nederweg 55
De Forche, Christiaan, Nieuwstr. 27 bus 7
Degezelle, Lucien, Nieuwstraat 4
Demey, Johny, Kortrijksestraat 321
Demoen, Daniël, Sint-Crispijnstraat 26
Denys, Roland, Burg. Vanden Bogaerdelaan 67
De Poot, Paul, Albertlaan 61
Derieuw, Guido, Wantje Pietersstraat 44
Derluyn, Jan, Meensesteenweg 83
Derolez, Jacques, Bellevuestr. 45
De Smedt, Dirk, Boomforeeststraat 3
De Vlieghere, Luc, Melkmarktstr. 3
Devoldere, Gaspard, B.de Pélichystraat 14/2
Dubaere, Ludwig, E.H., Ter Beursplein 1
Duhamel-Deprez, F., Merelstraat 4
Dumoulin, Christiaan, Kerelstraat 4
Dupont Jim, B. de Pélichystraat 34
Duyck, André, St.-Jorisstr. 55
Eeckhout, André, Baron de Pélichystraat 4
Eeckhout, Gabriël, H.-Hartstraat 7 b.5
Eeckhout, Geert, Baronielaan 2
Flamez, José, Bosbeekstr.3
Gemeenschapsschool, (sec.), Bellevuestraat 28
Gits, Jan, Kasteelstraat 21
Gemeenschapsschool, Bellevuestraat 28
Guillemyn, Antoon, Meensesteenweg, 88
Gyselinck, Wouter, Baronielaan 56
Handsaeme, Roland, Gentseheerweg 82
Hanssens, E.H. Staf, Roeselaarsestraat 53
Herman, Raphaël, Stijn Streuvelsstraat 26
Himpe, Kurt, Baronstraat 4
Houthoofd-Feys, Steenovenstraat 4
Joos, Maurits, Kloosterstraat 4
Kemp, autobedrijf, Rijksweg 4
Kemp, Marc, Gentseheerweg 45
Lannoo, Luc, Vlietmanstraat 2
Lecluyse, Eddy, Abelestraat 25
Loontjens, Alfons, Nieuwstraat 22
Madou, André, Roeselaarsestraat 317
Maertens, Erik, Kerelsstraat 13
Maertens, Raf, Lendeleedsestr. 12/1
Maes, Bernard, Gentseheerweg 102
Malfait, Luc, Schoolstraat 32
Mallisse, Jerome, Populierenlaan 4
Marannes, Valere, Ingelmunstersestraat 70
Mattan, Eric, H. Dunantstraat 45
Naessens, Maurice, Ingelmunstersestr. 50
Nollet-Vanneste, Tony, Kardinaal Cardijnlaan 1
Porte, Rik, Dam 15
Rosseel, Luc, Roeselaarsestraat 95
Sagon, Luc, Gentsestraat 19
Sagon-Vanden Avenne, F. Gentsestraat 17
Seynaeve, Jozef, Burg.V.d. Bogaerdelaan 93
Seynaeve, Paul, Meensesteenweg 191
Sint-Jozefscollege, Burg. V.d.Bogaerdelaan 53
Spriet, Leon, Kortrijksestraat 86
Spriet, Noël, Sint-Antoniusstraat 17
Strobbe, Firma, Kasteelstr. 1
Strobbe, Michaël, Groenstraat 5
Strobbe-Cardoen, Dirk, Gentseheerweg 98
Strobbe-Hochepied, M., Wallemotestraat 77
Strobbe-Staessens, Luc, Vredestraat 1
Terryn, Rik, Melkmarkt2 bus 5
Thibau, Eric, Rozelaan 75
Vanacker, Robert, Steenovenstraat 10
Vanackere, Herwig, Prinsdomlaan 39
Vanbeckevoort, Jaak, Meensestraat 133
Vanden Avenne, Zeno, Populierenstraat 3
Vandenbroucke, Guido, Leenstraat 135
Vandenbussche, André, Dam 43
Vandenweghe, Gerard, Wallemotestr. 59
Vandeputte, Didier, Nederweg 14
Vandeputte, Genoveva, Gentsestraat 84
Vandevoorde, Wilfried, Wilgenstraat 1
Vandewalle, Antoinette, Nieuwstraat 9
Vandommele, Kris, H. Dunantstraat 34
Vandommele, Maurice, Slagmeersenstr. 62
Vandommele, Roger, Roeselaarsestr. 93
Vandommele, Roger, Sint-Rafaëlstraat 17
Vandorpe, Gerard, Ter Wallenstraat 34
Vandorpe, Marcel, Negenhoekstraat 9
Vandorpe, Roger, Roeselaarsestraat 457
Vanhaverbeke-Leroy, Luc, Mentenhoekstr. 131
Vanlerberghe, José, Hogestraat 41
Vanneste, André, E.H., Emelgemseplein 3
Van Walleghem, Dirk, Slagmeersenstraat 41

glasraam: St.-Tillo, patroon van stad en kerk

Sint-Tillokerk - Izegem 1852 - 1855

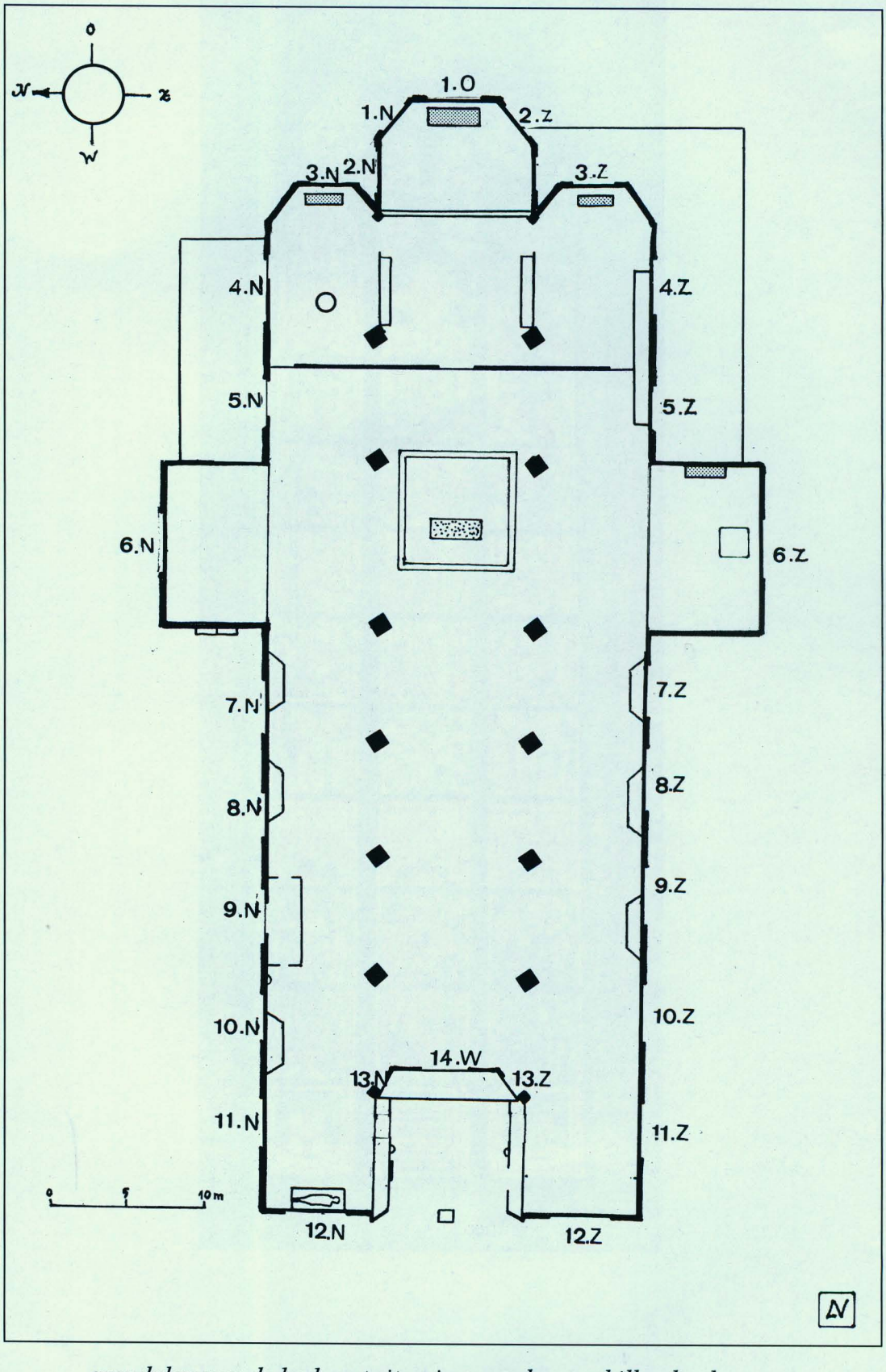

grondplan van de kerk met situering van de verschillende glasramen

HISTORISCH OVERZICHT VAN DE SINT-TILLOKERK TE IZEGEM

Sint-Tillo, een heilige en een parochie. Volgens de traditie gebeurde de kerstening van Izegem door Sint-Tillo of - wat plechtstatiger - Sint-Hilonius. St.-Tillo leefde van 610 tot 702, en zou van Saksische afkomst geweest zijn. De eerste kerk in Izegem - wellicht een houten kerkje - werd vermoedelijk door hem gebouwd. Een stenen Sint-Tillokerk was er zeker al voor 1384. Ze bestond uit twee volledige beuken en een halve beuk die later doorgetrokken werd. De achthoekige toren was 33 meter hoog en stond in het midden van de kerk. In de 15de eeuw werd de kerk vergroot[1] (in Romaanse stijl) en in 1600 - na de rampzalige beeldenstorm en kerkplunderingen - gerestaureerd. Nogmaals 100 jaar later had men - om grotere onkosten te sparen - een vlak plafond geplaatst, terwijl voor de muurbekleding alleen nog lambrizering[2] de oplossing kon bieden.
De al te grote verscheidenheid in bouwstijl, de zeer dringende herstellingswerken, maar vooral het blijvend plaatsgebrek waren doorslaggevend[3], de oude St.-Hiloniuskerk van Izegem werd in mei 1852 gesloopt[4].
De raad van de kerkfabriek besloot, voor de bouw van de nieuwe kerk, zich te laten leiden door de ruimte-gedachte. Het was de stedelijke bouwmeester van Kortrijk, P. Croquison (° Kortrijk, 6.12.1806 - † Kortrijk, 24.03.1887), die een ruime hallekerk ontwierp[5] in neogotische stijl.
Het bestek voorzag ruim twee jaar voor het opbouwen van de nieuwe kerk[6]. Daarom werd - tijdens het slopen van de oude (1852) en de opbouw van de nieuwe kerk (1855) - de "Stuiverskapel" (de vroegere kapel van de Sint-Jozefskliniek) als noodkapel gebruikt.

Over de schenkers, familie Gillès-de Pélichy, lezen we het volgende:
"Dus wel terecht hebben ze op den voorgevel der kerk in een steen met vergulde letters doen stellen het jaarschrift"
Gedurende de eerste eeuw van haar bestaan heeft de St.-Tillokerk af en toe ernstige schade geleden.
Enkele feiten:

- Op 24 augustus 1855, werd ze getroffen door een razende hagelvlaag die alle ruiten van de vensters uit de voorgevel verbrijzelde.

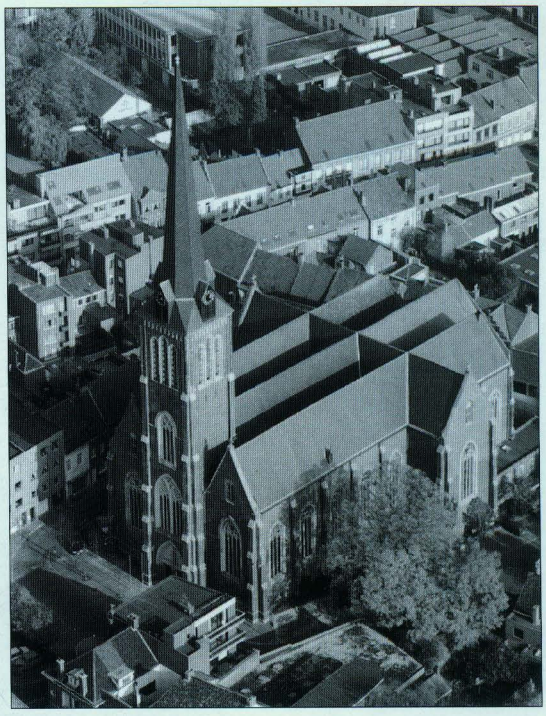

Dekanale Sint-Tillokerk

- Op 24 januari 1856, nauwelijks zes maanden later, stak een nieuwe orkaan op, resultaat: het voorlopig dak, balken en klok kwamen op de noordelijke kruisbeuk terecht.
- In 1863 drukte een rukwind het venster van de zuidelijke voorgevel met stenen stijlen en kroonwerk ten gronde. Hierdoor werd de doopkapel ernstig beschadigd.
- Diezelfde dag nog werd ook het venster van de noordelijke voorgevel op straat geworpen.[8]

Ook de eerste wereldoorlog was voor het kerkgebouw noodlottig. Op 22 september 1917, viel een zware "vliegerbom" in de hoek van de kruis- en noordbeuk. Er werd een brede bres geslagen in de buitenmuur, een paar gewelven werden uit hun voegen gerukt, een houten afsluiting en een altaar verbrijzeld, én, bijna alle vensters van de kerk ernstig toegetakeld.[9]
De schadevergoeding liep - in die tijd - dicht tegen de honderdduizend frank. Bouwmeester Vercoutere stelde een plan op. Het metselwerk werd aan onderaannemer Verstraete van Rumbeke toevertrouwd. Lanssens en Legon van Brugge

herstelden het steenwerk van de vensters.
In mei 1939 werden ruime herstellingswerken uitgevoerd aan de buitenmuren van de toren, evenals aan de west- en noordgevels. (door aannemer A. Vandekerckhove, Ingelmunster) volgens plan van bouwmeester L. Verstraete, Izegem). Er werden in de absis van de beide zijbeuken twee nieuwe vensters gekapt om méér licht te hebben.
Amper een jaar nà de herstellingswerken - namelijk in de bewogen meidagen 1940 - werd de kerk het mikpunt van artillerievuur. De torenspits kreeg een voltreffer. Het dak had het erg te verduren gekregen:

Kortrijkzaan P. Croquison
architect van de nieuwe St.-Tillokerk

op meerdere plaatsen was het volledig ingebeukt. Het stenen gewelf achteraan in de rechterzijbeuk stortte in op de doopvont waardoor deze, evenals het glasraam erboven, veel schade opliep.
De torenspits kreeg een voltreffer (het bestek van de herstellingswerken beliep toen 128 132 frank en werd uitgevoerd door bouwmeester L. Verstraete).[10]
In de naoorlogse tijd werd opnieuw koortsachtig aan de verfraaiing van de kerk gewerkt. Er werd een retabel van O.-L.-Vrouw van Scherpenheuvel geïnstalleerd, een kapelnis gekapt en in de drie koren een nieuwe marmeren vloer gelegd.[11]
De meest recente aanpassingswerken in de Sint-Tillokerk bestaan ondermeer uit een grondige herschildering van de kerk waarin een overgang werd gemaakt van de in 1973 sober geschilderde kerk naar een kerk met meerdere kleuren. De muren, de gewelven, de kruisbogen en kruisribben kregen elk een kleurtje, een teruggreep naar de neogotiek.
Alle houtwerk werd opnieuw in boenwas gezet, en het goud van het oude hoofdaltaar (met retabel) werd vernieuwd, net zoals het altaar van de baronskapel.
De grote plaat met de namen van de gekende pastoors van de Sint-Tillokerk werd met een tweede aangevuld.
De historische tegel met vermelding van de kerkwijding door Mgr. Malou werd op zijn oorspronkelijke plaats terug gemetseld.
De meest opvallende verbouwing is de herplaatsing van het Maria-altaar vanuit de noordelijke kruisbeuk naar de Mariale absis.
De teruggevonden oude preekstoelvoet in arduin werd bewerkt tot voet voor een antiek kerkhofkruis achteraan in de kerk.
Alle zichtbare leidingen in de muren en de zuilen van de kerk werden weggewerkt.
Tenslotte geven vierentwintig paneeltjes rondom in de kerk, een beknopte uitleg over het historisch en artistiek waardevolle in de Sint-Tillokerk.[12]

HISTORISCH OVERZICHT VAN DE GLASRAMEN

"Een kerk zonder brandvensters is doods en het licht valt er te scherp binnen. Daarom heeft pastoor Van Coillie de stoot in de goede richting gegeven. Er stak immers nog gewoon vensterglas in alle ramen. Om te beginnen kregen alle ramen, buiten het koor, ruitjes in lood gevat."[13]

Dat moet in het jaar 1903 geweest zijn daar we in het boek *Bij het honderdjarig bestaan van St.-Hilonius Izegem* onder het hoofdstuk *De pastoors van St.-Hiloniuskerk* op p. 66 en 67 lezen:

5. Constant Van Coillie: J.C.L. 1900-1918

... In 1903 deed hij, ten koste van grote offers, alle vensters in de kerk vernieuwen. Alle vensters die uitzicht gaven op de drie koren deed hij met brandglas versieren en in het hoogkoor deed hij aan de zijmuren twee vensters kappen. Zeven vensters aan 2700 fr. en twee aan 700 fr."

In het middenkoor werden de drie toegemetste ramen die verscholen zaten achter het hoog neogotisch altaar, opengebroken en met brandglas bekleed. Het middelste venster, een geschenk van Baron Alexander Gillès de Pélichy, verbeeldt het H. Hart van Jezus, met ernevens in aanbiddende houding, de H. Carolus en de H. Theresia.

Het venster langs de Epistelzijde, verbeeldt de doodstrijd van Jezus in de Olijfhof en is gegeven door de heer Ameye - Verhoos, schepen der stad.

Het derde langs de Evangeliezijde, verbeeldt de stal van Bethlehem en werd geschonken door de heer Valère Vanden Bogaerde, burgemeester van de stad. Het plaatsen van deze drie vensters maakte het afbreken van het bovenste gedeelte van het altaar noodzakelijk."[14]

het middelste venster 1 O; titel: **Heilig Hart**
het venster langs de Evangeliezijde: 1 Z;
titel: **Christus in de olijfhof**
het venster langs de Epistelzijde: 1 N;
titel : **Geboorte van Christus**
kostprijs: 9000 fr.

"Er werden in het hoogkoor nog twee vensters bijgemaakt. In de Noordelijke en Zuidelijke zijmuur van de kerk, langs de kant van de zijbeuken, werden eveneens langs beide zijden brandvensters geplaatst" [15]

nog twee vensters in het hoogkoor 2 N en 2 Z:
glasramen met siermotieven
in de noordelijke zijmuur 4 N:
titel: **laatste avondmaal**
in de zuidelijke zijmuur 4 Z;
titel: **Sint-Tillo predikt voor de Izegemnaren**
kostprijs: 12 000 frank.

"Dit was alles samen 7 nieuwe brandramen. De drie in het middenkoor hadden samen 9.000 fr. gekost en door voornoemde milde gevers betaald. De andere 4 kostten er 12.000 fr. en werden door de giften van meerdere weldoeners vereffend. Al deze vensters werden door het huis Dobbelaere van Brugge uitgevoerd."[16]

Deze glasramen zijn ook vermeld in de lijst *Kerkramen van de Firma Jules Dobbelaere, ontwerpen en uitvoering* onder het jaar1902, plaats Izegem, bijzonderheden: meerdere kerkramen.

In *Bij het honderdjarig bestaan van de St.-Hiloniuskerk Izegem* door Jozef Geldhof lezen we op pag. 28 ook het volgende over de glasramen:

"... Tussen 1899 en 1901 werden werken uitgevoerd aan de gevels van de kerk....

... Het metselwerk, door August Campers van Roeselare ondernomen, bedroeg 15.950 fr., terwijl 6.620 fr. besteed werd aan het glaswerk, dat door Dobbelaere van Brugge werd uitgevoerd..."

"... De eerste wereldoorlog was voor het kerkgebouw noodlottig. Op 22 september 1917, viel een zware vliegerbom in de hoek van de kruis- en noordbeuk. De schade was aanzienlijk....

...en bijna alle vensters van de kerk deerlijk toegetakeld. De oude en ziekelijke pastoor Van Coillie zag daarmee zijn jarenlange werk van verfraaiing stukslaan."[17]

"De schadevergoeding liep dicht tegen de honderdduizend frank. Het plan was van de hand van bouwmeester Vercoutere, en werd toevertrouwd aan onderaannemer Verstraete van Rumbeke voor het metselwerk, aan Lanssens en Legon van Brugge voor het steenwerk der vensters."[18]

"... De vliegerbom van 22 september 1917 was voor de brandramen noodlottig. Twee werden letterlijk verbrijzeld, nl. de twee naast het linker zijaltaar. De drie boven het hoofdaltaar werden zeer beschadigd alsook dit naast het rechter zijaltaar. Reeds in maart 1919 is de herstelling der vijf laatstgenoemde brandvensters toevertrouwd geworden aan Juffrouw Elisa Dobbelaere, zuster van de middelerwijl afgestorven glasschilder Jules Dobbelaere. In februari werden de twee totaal vernielde vensters naast het linker zijaltaar door hetzelfde huis hersteld.[19]

In verband met die herstelling van Juffrouw Elisa Dobbelaere dient wel een belangrijk feit opgemerkt te worden.
Wanneer we de blauwe kleurgeving rond de figuren met elkaar vergelijken, bijvoorbeeld bij de glasramen uit het hoogkoor, zien we een duidelijk verschil tussen het blauw van de panelen 9A, 9B, 9C en het blauw van de panelen 4A, 4B, 4C. De kleurstelling is hierdoor in sterke mate verstoord.
"... onder pastoor Loosveldt werden de beide brandvensters achteraan in de kerk aangebracht, uitgevoerd door Roderburg van Assebroek. Boven de doopvont het tafereel van het Doopsel van Jezus in de Jordaan; boven het H. Graf de Opdracht van Jezus in de tempel en de voorspelling van Simeon."[20]

Dit zijn de glasramen
12 Z; titel: **Doopsel van Christus**; jaartal: 1928
12 N; titel: **Opdracht van Jezus in de tempel**; jaartal: 1929

"... In 1936 werden in de beide kruiskapellen de brede vensters nu ook met een brandraam bedacht, eveneens door Roderburg uit Assebroek uitgevoerd. In de rechter kruisbeuk: Jezus voor Pilatus, in de linker kruisbeuk: De Boodschap van de Engel aan Maria"[21]
"... In mei 1939 werden door aannemer Alberick Vandekerckhove van Ingelmunster, op plan van bouwmeester Louis Verstraete van Izegem, ruime herstellingswerken...
... in de absis der beide zijbeuken twee nieuwe vensters gekapt om méér licht te hebben en daarin zouden later, in 1948, brandvensters worden aangebracht..."[22]
"... in de pasgekapte nieuwe vensterramen werden in 1948, brandvensters aangebracht. Links het kruistafereel, rechts de patroonheilige St.-Hilonius..."[23]

Dit zijn de glasramen
3 N; titel: **Madonna met scepter en kind**;
jaartal: 1948; door César Vanhevele
3 Z; titel: **St.-Tillo, patroon van stad en kerk**;
jaartal: 1948; door César Vanhevele.

"... En zo gaat de reeks verder. Misschien worden weldra ook de zijkanten met brandvensters bedacht. Het te felle zonlicht wordt erdoor getemperd, terwijl de stichtelijke taferelen de biddende gelovigen tot innigheid stemmen...."[24]

De veronderstelling van E. H. Jozef Geldhof dat "misschien ook weldra de zijbeuken met brandvensters worden bedacht" is een feit geworden.
In 1954 ter gelegenheid van het Mariaal Jaar komen twee nieuwe glasramen, uitgevoerd door César Vanhevele, de kerk verrijken.
7 N; titel: **Kroning van Maria**
7 Z; titel: **Maria ten hemel opgenomen**

In 1957 wordt een reeks van acht glasramen aangebracht in de noordelijke en zuidelijke zijmuur van de kerk.
Twee glasramen zijn gesigneerd:
Del t: + C. Vanhevele
Pinx t: O. Ganton
wat erop wijst dat ze ontworpen zijn door César Vanhevele en in 1957 uitgevoerd door Olivier Ganton.
Dit zijn de glasramen
8 N; titel: **Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes**
8 Z; titel: **Sint-Jozef**

De andere zes glasramen zijn gesigneerd met de naam Olivier Ganton. Ze zijn volledig in dezelfde stijl

opgevat als de twee glasramen die ontworpen zijn door César Vanhevele, maar of ze ook wel effectief door hem ontworpen zijn, blijft een open vraag.
In 1993 werden door de Zusters van de St.-Jozefskliniek drie glasramen geschonken voor het vernieuwd portaal. De twee medaillons, uitgevoerd door Peene-Delodder van Brugge, dateren uit 1914. Het centrale glasraam (14 W), dat **De terugvinding van Jezus in de tempel** voorstelt, werd uitgevoerd door Frank Roderburg uit Steenbrugge en dateert van 1929.
Die twee medaillons zijn de glasramen
13 N; titel: **De dood van Sint-Jozef**
13 Z; titel: **De boodschap aan Maria**

Vandaag kunnen we genieten van een Sint-Hiloniuskerk, met gebrandschilderde glasramen van vijf verschillende kunstenaars. Elk met een eigen stijl en typische kenmerken. We mogen de waarde van deze unieke stukken niet onderschatten en ook niet vergeten eens terug te denken aan het oorspronkelijk doel ervan: glasramen dienden namelijk *"om de biddende gelovigen tot innigheid te stemmen"* (E.H. J. Geldhof). Tegenwoordig worden ze door veel mensen niet eens meer "gezien". Wie weet nog wat de betekenis is van de attributen die de Heiligen bij zich hebben? Glasramen zijn een raakpunt tussen kunst scheppen en een boodschap brengen...

SAMENVATTEND OVERZICHT VAN DE GLASRAMEN

Hoogkoor

1 O	titel	**Heilig Hart**
	jaartal	Brugge, 1901
	uitvoering	niet gesigneerd, Huis Dobbelaere
	voorstelling	*centraal*: Christus op een altaar vereerd door de H. Theresia van Avila de H. Carolus Boromeus *onderaan*: H.Alexander, H. Tillo, H. Savina *wapenschilden*: Solignac, A. Gillès de Pélichy-Van Caloen, Izegem De ovale vorm van het schild wijst op een "gehuwde vrouw"
	schenker	Baron Alexander Gillès de Pélichy en barones Savina Van Caloen
1 N	titel	**Geboorte van Christus**
	jaartal	Brugge, 1901
	uitvoering	niet gesigneerd, Huis Dobbelaere
	voorstelling	*centraal*: Stal met de H. Familie en engelen *onderaan:* H.Suzanne, H. Emilius, H. Godelieve; patroonheiligen van de kinderen van de schenker
	schenker	Burgemeester Valère Vanden Bogaerde
1 Z	titel	**Christus in de olijfhof**
	jaartal	Brugge, 1901
	uitvoering	Huis Dobbelaere
	voorstelling	*centraal*: Een engel met kelk brengt troost aan de lijdende Christus terwijl de drie apostelen slapen *onderaan:* Karel de Grote, H. Albertus, H. Theresia
	schenker	Schepen Albert Ameye en echtgenote Theresia Verhoost
2 N		
2 Z	titel	**Glasraam met siermotieven**
	jaartal	Brugge, 1901
	uitvoering	niet gesigneerd, J. Dobbelaere
	voorstelling	Twee vensters bevatten medaillons met monogrammen S. H. = Sanctus Hilonius, patroon-

heilige van stad en kerk
S. C. = Sanctus Constantius, patroonheilige van pastoor Van Collie die deze glasramen deed aanbrengen.

Koor

3 N titel **Madonna met scepter en kind**
jaartal 1948
uitvoering niet gesigneerd, Cesar Vanhevele
voorstelling *centraal:* Gekruiste Christus door engelen omgeven
onderaan: H. Lutgardis, Madonna met scepter en kind, H. Juliana de Cornillon
wapenschild: Mgr. J. Bouckaert, achtste bisschop van Ieper (1641-1646), afkomstig van Izegem
tekst: zie iconografie van de glasramen

3 Z titel **Sint-Tillo, patroon van stad en kerk**
jaartal 1948
uitvoering niet gesigneerd, Cesar Vanhevele
voorstelling *centraal:* Patroonheilige, ongemijterd met attributen, staf en kelk
Engelen dragen schilden van Solignac en van Izegem
onderaan: H. Remaclus, H. Eligius, Koning Dagobert I
wapenschilden: Mgr. Blanger (Limoges) die de relieken schonk Mgr. Faict (Brugge) bij wie de relieken in 1886 aankwamen.
tekst: zie iconografie van de glasramen

4 N titel **Laatste Avondmaal**
jaartal Brugge, 1901
uitvoering niet gesigneerd J. Dobbelaere
voorstelling *centraal:* Christus en twaalf apostelen bij het Laatste Avondmaal
onderaan: H. Ivo, H. Augustinus, H. Sofia

4 Z titel **Sint-Tillo predikt voor de Izegemnaren**
jaartal 1901
uitvoering gesigneerd J. Dobbelaere
voorstelling *centraal:* St.-Tillo evangeliseert onze voorouders
onderaan: H. Eligius, H. Jozef, H. Frans van Assisi

Dwarsbeuk noord

6 N titel **De boodschap aan Maria**
jaartal Brugge, 1936
uitvoering niet gesigneerd, Huis Roderburg
voorstelling *centraal:* Een geknielde maagd krijgt het bezoek van de engel Gabriël
bijtafereel: Duivel als slang (vrouwenhoofd) Inimicitias poram : Ik zal vijandschap stellen
tekst: Zie de dienstmaagd des Heren. Mij geschiede naar uw woord.

Dwarsbeuk zuid

6 Z	titel	**Christus voor Pilatus**
	jaartal	Assebroek, Brugge, 1936
	uitvoering	niet gesigneerd, F. Roderburg
	voorstelling	*centraal:* Een staande Christus kijkt een zittende Pilatus aan. *teksten:* - in de visblazen: Ego sum A Ω: ik ben het begin en het einde - boven de centrale voorstelling: in nomine Jesu omne genuflectatur: In de naam van Jezus buigt elke knie - onder de centrale voorstelling: Zijt gij koning? Ik ben koning, doch mijn rijk is niet van deze wereld.

Zijbeuk noord

5 N	titel	**Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans**
	jaartal	Brugge, 1901
	uitvoering	niet gesigneerd, Huis Dobbelaere
	voorstelling	*centraal:* De H. Maagd geeft de rozenkrans aan de H. Dominicus *onderaan:* H.Virginie, H. Jozef, H. Barbara
7 N	titel	**Kroning van Maria**
	jaartal	Gent, 1954
	uitvoering:	gesigneerd, Cesar Vanhevele, glazenier
	voorstelling	*centraal:* De vader en de Zoon kronen de H. Maagd. Boven haar zweeft de H. Geest. Errond vijf musicerende engelen. *Teksten:* Tot aandenken aan het mariaal jaar Opneming van Maria in de hemel *wapenschilden:* Pius XII, Mgr. De Smedt
8 N	titel	**Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes**
	jaartal	1957
	uitvoering	Del^{t}: $^{+}$C. Vanhevele 1957: Pinx^{t}: O. Ganton
	voorstelling	*centraal:* Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes *bovenaan:* schild met Mariamonogram *onderaan:* roos ("geheimzinnige roos")
9 N	titel	**Paus Pius X**
	jaartal	1957
	uitvoering	gesigneerd, O. Ganton
	voorstelling	*centraal:* Paus Jozef Sarto en twee knielende kinderen *onderaan:* twee engelen houden het wapenschild van Paus Pius X vast.
10 N	titel	**H. Agnes en de H. Maria Goretti**
	jaartal	Gent, 1957
	uitvoering	gesigneerd, Olivier Ganton
	voorstelling	*centraal*: twee meisjes die samen een palm vasthouden (van het martelaarschap) tussen hen in: symbolen van zuiverheid.

11 N	titel	**H. Cecilia en de H. Barbara**
	jaartal	Gent, 1957
	uitvoering	Olivier Ganton
	voorstelling:	*centraal:* H. Cecilia met harp en Barbara met toren en palmtak *wapenschild:* stad Izegem *teksten:* onder de H. Cecilia: DD Koninklijke harmonie der congregatie (Donum dedit = gift van) onder de H. Barbara: De Confrerie en Koninklijke gilde Bosseniers
12 N	titel	**Opdracht van Jezus in de tempel**
	jaartal	Brugge, 1929
	uitvoering	gesigneerd, F. Roderburg
	voorstelling	*centraal:* Simeon met Christuskind voorspelt aan Maria haar lijden, wijzend naar een hart met zwaard doorboord. *bovenaan:* engelen in medaillons met passie-emblemen *tekst:* "Een zwaard zal uw hart doorboren."

Zijbeuk zuid

5 Z	titel	**Onze-Lieve-Vrouw van het scapulier**
	jaartal	1901
	uitvoering	niet gesigneerd, J. Dobbelaere
	voorstelling	*centraal:* De H. Simon Stock, generale overste van de Karmelieten, ontvangt op 16.06.1251 uit handen van Onze-Lieve-Vrouw het scapulier *onderaan:* H. Theodorus, H. Constantinus, H. Edwardus
7 Z	titel	**Maria ten hemel opgenomen**
	jaartal	1954
	uitvoering	gesigneerd, Cesar Vanhevele
	voorstelling	*bovenaan:* de Vader ontvangt de H. Maagd met open armen *centraal:* de H. Maagd met links en rechts van haar drie engelen *onderaan:* bloeiende lelie *teksten:* "Maria ten hemel opgenomen" "Tot aandenken aan het Mariaal jaar" *wapenschilden:* Paus Pius XII, Mgr. E. J. De Smedt
8 Z	titel	**Sint-Jozef**
	jaartal	1957
	gesigneerd:	Del^{t}: $^{+}$César Vanhevele 1957, Pinx^{t}: Olivier Ganton
	voorstelling	*centraal:* St.-Jozef en het kind Jezus voor een werkbank *op banderol:* St.-Jozef, Patroon der werklieden *wapenschilden:* - bovenaan: kroon met leliescepter - onderaan: monogram H[eilige] J[ozef]

9 Z	titel	**Don Bosco en Dominiek Savio**
	jaartal	Gent, 1957
	uitvoering	gesigneerd, Olivier Ganton
	voorstelling	*centraal:* Don Bosco in staande houding met voor hem D. Savio Dominiek Savio houdt een open boek vast. *op banderol:* liever de dood dan de zonde
10 Z	titel	**Sint-Elooi zendt Sint-Tillo uit**
	jaartal	Gent, 1957
	uitvoering	Olivier Ganton
	voorstelling	*centraal:* Een zegenende Sint-Elooi voor zijn troon en een knielende Sint-Tillo in zwarte pij (van de Benediktijnerorde) *op banderol:* St.-Elooi zendt zijn discipel St.-Tillo naar Izegem
11 Z	titel	**Sint-Crispijn en Sint-Antonius**
	jaartal	Gent, 1957
	uitvoering	Olivier Ganton
	voorstelling	*centraal:* de patroonheiligen van de twee belangrijkste Izegemse nijverheden *op banderol:* - St.-Crispijn: patroon van de schoenmakers - St.-Antonius abt: patroon van de borstelmakers *wapenschild:* Stad Izegem
12 Z	titel	**Doopsel van Christus**
	jaartal	1928
	uitvoering	gesigneerd, F. Roderburg
	voorstelling	*centraal:* Sint-Jan doopt Christus in de Jordaan noot: onder dit glasraam stond tot 1973 de doopvont

Vernieuwd portaal

13 N	titel	**De dood van Sint-Jozef**
	jaartal	Brugge, 1914
	uitvoering	J. Peene-Delodder
	voorstelling	medaillon met St.-Jozef op zijn sterfbed, Maria en Jezus zitten bij hem. Noot: Precies hetzelfde tafereel is te zien bij het hoofdaltaar in de kapel van het Sint-Jozefscollege.
	schenking	De zusters van de St.-Jozefskliniek in 1993
14 W	titel	**De terugvinding van Jezus in de tempel**
	jaartal	Steenbrugge, 1929
	uitvoering	F. Roderburg
	schenking	De zusters van de St.-Jozefskliniek in 1993
13 Z	titel	**De boodschap aan Maria**
	jaartal	Brugge, 1914
	uitvoering	J. Peene-Delodder
	voorstelling	medaillon met Maria die het bezoek krijgt van de engel Gabriël
	schenking	De zusters van de St.-Jozefskliniek in 1993

CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE GLASRAMEN

1901 *Jules Dobbelaere*	
Heilig Hart	1 O
Geboorte van Christus	1 N
Christus in de Olijfhof	1 Z
Glasraam met siermotieven	2 N/2 Z
Laatste Avondmaal	4 N
St.-Tillo predikt voor de Izegemnaren	4 Z
Onze-Lieve-Vrouw van de rozenkrans	5 N
Onze-Lieve-Vrouw van het scapulier	5 Z
1914 *Justin Peene*	
De dood van Sint-Jozef	13 N
De boodschap aan Maria	13 Z
1929 *Frank Roderburg*	
Opdracht van Jezus in de tempel	12 N
Doopsel van Christus	12 Z
De terugvinding van Jezus in de tempel	14 W
1936 *Frank Roderburg*	
De boodschap aan Maria	6 N
Christus voor Pilatus	6 Z
1948 *Cesar Vanhevele*	
Madonna met scepter en kind	3 N
St.-Tillo, patroon van stad en kerk	3 Z
1954 *Cesar Vanhevele*	
Kroning van Maria	7 N
Maria ten hemel opgenomen	7 Z
1957 *Olivier Ganton*	
Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes	8 N
Paus Pius X	9 N
H. Agnes en de H. Maria Goretti	10 N
H. Cecilia en de H. Barbara	11 N
Sint-Jozef	8 Z
Don Bosco en Dominiek Savio	9 Z
Sint-Elooi zendt Sint-Tillo uit	10 Z
Sint-Crispijn en Sint-Antonius	11 Z

STYLISTISCHE DUIDING VAN DE GLASRAMEN

Neogotiek

Een neo-stijl is een samenvattende benaming voor imitatie-stijlen, met name in de bouwkunst, in de 18de en vooral in de 19de eeuw. Men onderscheidt neo-classicisme, neorenaissance en neogotiek.

De neogotiek wordt in Engeland de *Gothic Revival* genoemd. De meest gezaghebbende figuur in Frankrijk was Violet-le-Duc. In België, Baron Jean-Baptiste Béthune.

In België tekenden zich in de jaren 1850 de eerste tekenen af van een terugkeer naar de middeleeuwse glasschildertechniek. Jean Baptist Capronnier verrichte baanbrekend werk door bij de restauraties de oude technieken te gebruiken. De definitieve doorbraak van de archeologische neogotiek ging uiteindelijk gepaard met een sterke Engelse invloed.

Het belangrijkste en het meest orthodoxe atelier in België was dat van J. B. Béthune (1821-849). Hoewel hij in zijn jeugd tekenlessen had gevolgd, kwam hij toevallig tot de artistieke carrière, als gevolg van zijn katholiek engagement en van persoonlijke contacten met o.m. A.W.N. Pugin, (1836) architect en voorman van de Gothic Revival in Engeland.

Béthunes werk kon ongetwijfeld het best geapprecieerd worden in het totaaldecor van de door hem ontworpen gebouwen zoals in de kerk Le Vie Kapelle (1872) of het kasteel van Caloen in Loppem (1857-1863).

Zijn stijl werd gekenmerkt door een persoonlijke maar strenge toepassing van de neogotische canons, waarbij bv. elk onderwerp strikt binnen een lichtopening gelokaliseerd blijft en de figuren bewust in archaïserende trant worden opgevat.

Glasramen werden niet langer beschouwd als afzonderlijke objecten, maar als monumentale creaties die zich in de architectuur en de interieurdecoratie moesten integreren.

Men besteedde veel aandacht aan de technieken van de oude glazeniers, aan wie men zich schatplichtig voelde. De restauraties die in de beginfase werden uitgevoerd, hadden voor sommige glasramen

nochtans vernietigende gevolgen omwille van de genadeloze aanpak waarbij beschadigde of gebroken stukken zonder meer door kopieën werden vervangen.
Vooral Jean-Baptiste Capronnier (1814-1891), die zijn werkplaats had te Brussel-Schaarbeek, werd op dit punt zwaar bekritiseerd. Maar de artistieke invloed van deze werkplaats liet zich voelen tot aan het begin van de eerste wereldoorlog. In zijn atelier werden die oude technieken op virtuoze wijze toegepast. Op een barokke, bijna Rubensiaanse wijze bouwde hij zijn composities op, waarin gotiek -, renaissance- en barokelementen afzonderlijk of gemengd voorkomen.

De vormgeving van de neogotiek ontwikkelt zich vooral door een architecturale gotische omlijsting, waarin de statische alleenstaande figuren zijn opgesteld. Tafereel-voorstellingen zijn zeer didactisch georiënteerd om op een verhalende wijze het leven van Jezus en vele heiligen uit te beelden. Het gebruik van symbolen, attributen en kleuren is zeer uitgebreid en voor een overgroot gedeelte overgenomen uit de middeleeuwse tradities. De *Béthune-richting* ontwikkelde zich naar een tweedimensionale grafische opstelling, waarin lijnvoering een belangrijke rol speelt. Ook de ornamentiek zal tot in de kleinste details deze rol vervullen.[25]

Het interbellum

Het oorlogsgeweld had op vele plaatsen de glasramen vernield. De enorme vraag naar gebrandschilderd glas gaf nieuwe impulsen aan de glasschilderkunst.
Enerzijds werkte men verder in de traditionele richting, waarin de scheiding tussen Béthunes richting en de School van Capronnier stilaan vervaagde en anderzijds kwam men onder invloed van de evoluties in de moderne schilderkunst (o.a. *Vlaams expressionisme*) tot nieuwe beelden.[26]

Traditionele richting

" De traditionele richting in de glasschilderkunst blijft tijdens het interbellum nog lang naleven, dankzij de geweldige invloed en de uitstraling van de Sint-Lukasscholen. Technisch goed opgeleide, religieus overtuigde kunstenaars studeerden af aan de verschillende afdelingen in het land en bleven trouw aan de traditionele opvattingen van het neogotische glasraam. Men stelt echter vast dat de jonge generatie glazeniers binnen het klassieke stramien een eigen persoonlijke stijl ontwikkelt. Zonder te breken met de gangbare normen en schema's, geven ze hun figuren en taferelen een eigen stijl. De Béthune- en Capronnierrichtingen, die vroeger duidelijk te onderscheiden waren, zijn minder manifest aan te tonen, naarmate de invloed van de pioniers afneemt.
In Vlaanderen herbergt Gent de belangrijkste groep van glazeniers, voorzeker geen toeval, want in deze stad was de oude Sint-Lucasschool gevestigd.
Belangrijke glazeniers:
Gustav Ladon (1863-1942), Gent
Camille Ganton-Defoin (1872-1946), Gent
Hendrik Coppejans (1883-1947), Gent
Achilles Van Doorne (1887-1974), Gent
Peene-De Lodder, Brugge
Jos Dinnewit, Brugge
Camille Wybo, Doornik
Edouard Steyaert (1868-1932)"
Eén van de vele ateliers van de *Béthune-richting* is het atelier Jules Dobbelaere (1859-1916) (zie verder).
Glasramen van dit atelier in de Sint-Tillokerk zijn van het jaar 1901, het zijn de glasramen

Heilig Hart	1 O
Geboorte van Christus	1 N
Christus in de Olijfhof	1 Z
Glasraam met siermotieven	2 N/2 Z
Laatste Avondmaal	4 N
St.-Tillo predikt voor de Izegemnaren	4 Z
Onze-Lieve-Vrouw van de rozenkrans	5 N
Onze-Lieve-Vrouw van het scapulier	5 Z

Deze glasramen vertonen allemaal heel duidelijk de kenmerken van de neogotiek.
Onder de kunstenaars die verder werkten in de traditionele richting, maar een persoonlijke stijl ontwikkelden, vinden we de namen van Camille Ganton-Defoin en Justin Peene-De Lodder terug.

Glasramen van Justin Peene zijn:

De dood van Sint-Jozef	13 N
De boodschap aan Maria	13 Z

Glasramen van Camille Ganton zijn er niet, maar wel van zijn zoon, Olivier Ganton, die in 1957 acht glasramen uitvoerde voor de Sint-Tillokerk. Olivier

Ganton werkt in een nog meer afstandelijke stijl van de neogotiek dan zijn vader, maar stapt niet - zoals Eugeen Yoors (pelgrimbeweging) - volledig af van de principes van de neogotiek, dit is o.a. duidelijk zichtbaar in de uitwerking van de gezichten, die nog sterk aan de neogotiek herinneren.
Twee glasramen werden ontworpen door César Vanhevele (°1898 - † 1956), zelfstandig ontwerper-glazenier) en uitgevoerd door Olivier Ganton, namelijk 8 N & 8 Z, de andere zes glasramen die gesigneerd zijn met *Olivier Ganton* of *Olivier Ganton glazenier*, zijn in dezelfde stijl als de glasramen 8 N & 8 Z.

Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes	8 N
Sint-Jozef	8 Z

Glasramen van Olivier Ganton zijn:

Paus Pius X	9 N
H. Agnes en de H. Maria Goretti	10 N
H. Cecilia en de H. Barbara	11 N
Don Bosco en Dominiek Savio	9 Z
Sint-Elooi zendt Sint-Tillo uit	10 Z
Sint-Crispijn en Sint-Antonius	11 Z

De nieuwe monumentaliteit
In het begin van de twintiger jaren bloeiden de plastische kunsten in ons land in een veelheid van stijlen terug op. Onder invloed van de moderne schilderkunst, bekend door de internationale tentoonstellingen en contacten, groeiden in ons land nieuwe opvattingen over de religieuze glasschilderkunst.
Deze nieuwe ideeën kregen vooral concreet vorm binnen de in 1924 opgerichte *Pelgrimbeweging* waarvan Eugeen Yoors als glazenier het kern-pelgrimlid was.
Enerzijds ging men op zoek naar iconografische vernieuwingen en anderzijds krijgt het materiaal een nieuwe betekenis.
Men zoekt naar voorbeelden, waar kleur, vorm en beweging de theologische gedachten op symbolische en expressieve wijze kunnen uitdrukken. Bij traditionele onderwerpen uit het Oud en Nieuw Testament of het leven van heiligen worden attributen vervangen door religieuze begrippen die in harmonie met de nieuwe techniek en vormgeving kunnen uitgebeeld worden. De glazenier heeft opnieuw eerbied voor het materiaal. De kracht van felle glaskleuren vertolkt de religieuze gevoelens op symbolische wijze. Het lood, vaak van verschillende breedten, wordt constructief gebruikt in opbouw van de compositie. Het ondersteunt de tekening en accentueert de dynamiek en de beweging in het glasraam.
De contour en grisailleschildering worden tot het strikte minimum terug gebracht, waardoor de glasramen een tweedimensionaal karakter krijgen, maar tegelijkertijd wint het geheel aan kracht. Hiermee keert men terug naar de techniek van de oudste middeleeuwse glasramen. Door de actieve samenwerking tussen architect en glazenier, bij het concept van in de architectuur geïntegreerde glasramen, is een wederzijdse beïnvloeding onvermijdelijk. Het zwaartepunt komt eerder te liggen bij de ontwerp- en kartontekenaars, dan bij de uitvoerende ateliers.[27]
Belangrijke glazeniers:
Eugeen Yoors
Colpaert, Brussel
Crickx, Brussel
Vosch, Brussel
Osterrath, Tilf
Calders, Antwerpen
Belangrijke kartontekenaars:
Panis, Antwerpen
Jules Fonteyne, Brugge
Henry Lacoste, Brussel
Anto Carte, Brussel
G.M. Baltus, Brussel

BIOGRAFISCHE DOCUMENTATIE VAN DE KUNSTENAARS EN HUN BELANGRIJKSTE WERKEN

Jules Dobbelaere
Het atelier Dobbelaere uit Brugge behoort tot de ateliers van de zogenaamde "Béthune-richting", en bestond uit Henri Dobbelaere (1822-1885) en zijn zoon Jules Dobbelaere (1859-1916)
Na de dood van Henri Dobbelaere, in 1885, werd het in 1860 gestichte atelier, door de oudste zoon, Jules, overgenomen.[28]
Samen met het atelier Coucke van Brugge en het atelier Stalins en Janssens in Antwerpen, werd de eerste stap gezet naar een vrijere interpretatie van

Béthunes Neogotische principes.[29]
Alhoewel het atelier Dobbelaere zich liet inspireren door de neogotische stijl en de kunst van Béthune, had het toch duidelijk een ander karakter. Deze persoonlijke stijl, die vooral door vader Henri Dobbelaere sterk werd ontwikkeld, kenmerkte zich door een minder strenge behandeling van de figuren en een soepelere compositie van de taferelen. De stijl van Jules miste echter de kracht van die van zijn vader.[30] Over het algemeen waren de beoordelingen van de ontwerpen van Henri erg gunstig; de plannen die uit het atelier van Jules kwamen moesten daarentegen meermaals gewijzigd worden.[31] De *Catalogue général par numéros d'ordre des cartons pour vitraux*, het bewaard gebleven archiefboek, geeft ons een beeld van het indrukwekkende aantal glasramen dat door Jules Dobbelaere geproduceerd werd. Niet minder dan 3042 genummerde uitgevoerde opdrachten staan zorgvuldig in dit historisch interessante manuscript opgetekend.[32]
De massale productie, die veel georganiseerd atelierwerk noodzakelijk maakte, kan misschien het stereotiepe decoratieve karakter van zijn productie verklaren.
De losstaande figuren en de taferelen worden altijd gesitueerd in een architecturaal kader met een grote verscheidenheid aan torentjes, pinakels en luchtbogen. Het geheel is steeds kleurrijk en overvloedig beschilderd met grisaille en contour. Alhoewel de brandschildering zorgt voor de nodige modellering en schaduweffecten behoudt het geheel vaak een grafisch karakter door de sterke contourlijnen. In de aangezichten en de handen behandeld met zilvergeel, ligt de meeste expressie.[33]

Zelfstandig ontwerpers-glazeniers
Naast deze werkplaats waar men voornamelijk ontwerpen van anderen uitvoerde had men een aantal zelfstandige ontwerpers-glazeniers, die haast uitsluitend hun eigen creaties vervaardigden en daarin een nieuwe stijl ontwikkelden.
Alle neogotische kenmerken verdwijnen, geen architecturale omlijstingen meer, geen heiligenfiguren of geen theatrale taferelen tot in alle details geschilderd, maar krachtige gestileerde figuren uitgebeeld met forse contour en grisailleschildering op fel gekleurd antiek geblazen glas.
Belangrijke ontwerpers-glazeniers:
Frédéric Roderburg (1884-1963), Brugge
Camille Annys-Dhondt (1885-1955), Brugge
Cesar Vanhevele (1898-1956), Gent
J.B. Jacobs, Brussel-Laken
Lou Asperslag (1893-1949), Leuven-Heverlee
Het werk van deze glazeniers die in het interbellum vernieuwing brachten, zou na W.O. II de jongere generatie inspireren. Het is dankzij pioniers als Yoors of Roderburg dat de religieuze schilderkunst werd bevrijd uit haar traditioneel neogotisch architecturaal decor.[34]
Frédéric Roderburg maakte glasramen in een persoonlijke, baanbrekende stijl, doch, in het geval van de glasramen in de Sint-Tillokerk, tamelijk naar de neogotiek neigend.
Glasramen van Frank Roderburg zijn:

Opdracht van Jezus in de tempel	12 N
Doopsel van Christus	12 Z
De terugvinding van Jezus in de tempel	14 W
De boodschap aan Maria	6 N
Christus voor Pilatus	6 Z

Bij de glasramen van César Vanhevele zien we binnen zijn werk in de Sint-Tillokerk al een evolutie (vgl. 3 N & 3 Z met 7 N & 7 Z en zijn ontwerpen van 8 N en 8 Z) aanvankelijk werkend in een stijl die veel van de neogotische principes illustreert, zien we een evolutie naar een meer persoonlijke stijl steeds meer afstand doend van de neogotiek.
Glasramen van César Vanhevele zijn:

Madonna met scepter en kind	3 N
St.-Tillo, patroon van stad en kerk	3 Z
Kroning van Maria	7 N
Maria ten hemel opgenomen	7 Z

Justin Peene
Justin-Emiel Renée Peene wordt geboren op 23 juni 1863 te Westrozebeke en overlijdt op 1 mei 1929 te Brugge op 65-jarige leeftijd.
Hij is de zoon van Franciscus-Leonardus Peene en Pelagie Ghyselen.
Hij huwt met Alice Delodder, geboren op 14 januari 1863 te Izegem en overleden op 29 november 1941 te Brugge op 78-jarige leeftijd.
Justin Peene neemt in 1919 de zaak van Henri en Jules Dobbelaere over. Dit atelier ligt al drie jaar stil, enerzijds omdat Jules Dobbelaere in december 1916 overleden is, anderzijds wordt er tijdens de Eerste

Wereldoorlog niet gewerkt in het atelier.
Het atelier zelf is gelegen in de Naaldenstraat 7 te Brugge.
Eigenlijk heeft Justin Peene geen glazeniersopleiding gekregen, maar hij was verwant met de familie Dobbelaere. Hij is met name in derde graad neef met de twee dochters J. Dobbelaere. Zij vragen hem het atelier over te nemen, opdat de zaak "in de familie" zou blijven.
Justin Peene neemt de tekenaar van Dobbelaere in loondienst en samen werken ze verder in neogotische stijl (in die periode was deze stijl vrij populair, terwijl ook de pelgrimbeweging een opbloei kende). In het atelier werken zeven à acht mensen.[35]

Frédéric Roderburg

Over Frédéric Roderburg vinden we in het *Glas in lood Cahier* van Monumenten en Landschappen op pag. 88-89, onder het hoofdstuk *Glasramengids* door auteur Lode Lambrechts, het volgende terug:
"Sint-Pietersabdijkerk Assebroek
In 1937 beglaasde de Brugse glazenier Frédéric Roderburg de Sint-Pietersabdijkerk aan de Baron de Ruzettelaan, de laan waaraan ook zijn atelier lag..." (p.88)
"Het was de verdienste van deze, uit Duitsland afkomstige glazenier, te breken met de traditionele neogotische religieuze glasramen en door zijn vaak onbegrepen modernisme nieuwe wegen te openen voor de glasschilderkunst..." (p.89)
Over de - voor de tijd - modern aandoende stijl van Roderburg staat het volgende geschreven:
"Van de monumentale figuren in geometrisch-abstraherende stijl, samengesteld uit grote hoekige glasstukken in helle gele, oranje blauwe, rode en groene kleuren, zijn enkel de grote trekken geschilderd..." (p.88)

César Vanhevele

César-Livinus Vanhevele werd geboren op 3 december 1898 te Gent en overleed op 13 november 1956 eveneens te Gent, op 58-jarige leeftijd.
Hij was de zoon van Leopold Vanhevele en Maria Vandenbossche.
Hij was de echtgenoot van mevrouw Elvire Michel, gehuwd op 18 oktober 1928.
Vóór de Tweede Wereldoorlog woonden ze in Nieuwland 77 te Gent. Later, na 1945, vestigden ze zich in de Huidevetterskaai 17 tot en met het overlijden van César Vanhevele.
Schooljaar 1921-22 was het jaar waarin César Vanhevele afstudeerde aan het Sint-Lucasinstituut te Gent. Hij was dan 28 jaar en behaalde er *de grote prijs met grote onderscheiding*, dit in het 8ste jaar schilderkunst, met de *Aanbidding der wijzen*.[37]
Daarna volgde hij een stage in het glasatelier Coppejans (die o.a. glasramen heeft gemaakt in de St.-Baafskathedraal in Gent).
De datum van de stichting van het atelier is onbekend. Antoine Vanhevele, zoon van César Vanhevele, veronderstelt dat het atelier rond 1927 moet gesticht zijn.
Het atelier bestond hoofdzakelijk uit César Vanhevele zelf die de ontwerptekeningen en kartons maakte, besliste over de kleurstelling en de glasschilderingen uitvoerde; Bij het glasschilderen werd hij geholpen door Herman Mortier. Het glas werd gesneden en in lood gezet door Hubert Bracke en tenslotte werkte er ook nog een mastikeur.[38]
Op 1 oktober 1930 trad César Vanhevele als lesgever in de categorie B4/B2 in dienst van het Hoger Instituut Sint-Lucas te Gent, met 10 uur in de week, gedurende 36 weken van ieder academisch jaar. Op 1 januari 1936 werd door ministerieel schrijven die benoeming erkend.[39]
Het was ook uit het jaar 1930 dat de eerste werken van César Vanhevele gekend werden. Waarschijnlijk heeft hij ook vóór 1930 al werken gemaakt, daar hij vermoedelijk rond 1927 zijn atelier heeft opgericht.
Op 18 januari 1956 gaf hij, na 26 jaar professoraat, wegens ziekte zijn ontslag, dat kort daarop gevolgd werd door zijn overlijden.[40]

Olivier Ganton

Geboren te Gent op 16 februari 1913. Hij trad in een eerste huwelijk met Godelieve Persoons († 1952) en in een tweede huwelijk met Rachel Canoot († 1975). Hij studeerde af als meester kunstglasschilder aan de Academie St.-Lucas te Gent. Hij ontving de Gouden medaille Orde van Leopold II. Hij stierf te Merelbeke op 12 januari 1997.
Hij groeide op in een kunstminnend gezin. Zowel schilderkunst als glasschilderkunst stond er in het middelpunt van de belangstelling. Zijn vader Camille Ganton (° Verviers, 03.03.1872 - † Gent, 31.10.1946) startte in 1889 met het maken van

glasramen te Gent in de Theresianenstraat.
Later werd het atelier overgebracht naar de Savaanstraat (1923 -1933). Na het overlijden van Camille Ganton kwam de zaak in handen van zijn zoon Olivier. Deze keerde terug naar de Theresianenstraat nr.20 (1946-'47).
De volledige infrastructuur voor glasramen was daar ideaal: een showvenster, hoog opgetrokken, was voorzien van een ingenieus lattenschuifsysteem om ieder paneel gepast te exposeren; de vensters waren in zuid/westrichting gebouwd om de beste lichtgeving van de kleuren te kunnen weergeven, enz...

Kunstenaar Olivier Ganton zou welbewust zijn eigen stijl gaan plaatsen in de glasramen.
Niet meer de statige zware en kunstvolle gevulde glasramen waren nog zijn hoofddoel, doch eerder een overgang naar kleurenrijkheid, elegantie in de bewegingen, creatie van diepte in de personnages of symboliek.
De gevolgen van de oorlog gaf en drukte een zekere soberheid, ook in de uitvoeringen op kunstgebied.
Zijn werken waren niet enkel beperkt tot de religieuze zijde, zodat vele provinciale, stedelijke en private gebouwen nu nog de vruchten dragen van de scheppingskracht van kunstglasramen.

binnenzicht van de Sint-Tillokerk, 1955

ICONOGRAFIE VAN DE GLASRAMEN

Het is belangrijk, bij het bekijken van de glasramen en de symbolische ontleding ervan, te weten dat symbolische voorstellingen sinds de 19de eeuw eerder als decoratief werden beschouwd, in tegenstelling tot de middeleeuwen waar symbolische voorstellingen effectief hun symbolische betekenis hadden.

Hoogkoor

1 O **Heilig Hart**, 1901

Dit glasraam, ontworpen en uitgevoerd door het Atelier Jules Dobbelaere, is in neogotische stijl. Het telt 3 lancetten en 10 registers.

Het maaswerk is als volgt samengesteld: helemaal bovenaan in het maaswerk herkennen we een blaasbalgvorm er is "een hand die uit een wolk komt" in gebrandschilderd. *"Een hand die uit een wolk steekt is een vroege manier om de eerste persoon van de Drie-eenheid voor te stellen.."*[41]

Onder de blaasbalgvorm vinden we twee gepunte druppelvormen met engelenhoofdjes waaronder twee afgeleide vormen, eveneens met engelenhoofdjes voorzien. *"Van Serafijnen en Cherubijnen wordt alleen het hoofd afgebeeld, met één, twee of drie paar vleugels. De Serafijn is traditioneel rood en kan een kaars vasthouden. De Cherubijn is blauw, of soms goudgeel en kan een boek hebben. Men ziet de beide laatste categorieën dikwijls afgebeeld rond de gestalte van God de Vader in de hemel... ".*[42]

Links en rechts een drielob waarin de tekens alpha en omega. *"In de plaats van alpha en omega vindt men ook wel eens ABC, dat dan de plaats inneemt van het hele alfabet, dat in de samenvattende vorm A Ω al vroeg een christelijk symbool voor de Godheid werd. Het komt o.a. voor op een vroegchristelijke kruik uit Karthago, naast Kruis en Vis."*[43]

""Alpha" en "Omega" zijn respectievelijk de eerste en de laatste letter van het Grieks alfabet. "Ik ben de alfa en omega" zegt God de Heer. Hij die is en hij die was en die komt, de alleenheerser (Openbaring 1: 8). Deze woorden worden aan het slot van het visioen van de Openbaring herhaald door Christus: "Ik ben de alfa en de omega, de eerste en de laatste, de oorsprong en het einde (Openbaring 22: 13). Alle dingen, of ze nu gezien worden al bepaald door tijd en ruimte of niet, vinden hun oorsprong en einde in God. Hun ware natuur wordt de mens geopenbaard door de eenheid met de Zoon, de levende ten hemel gevaren Christus, met de vader."[44]

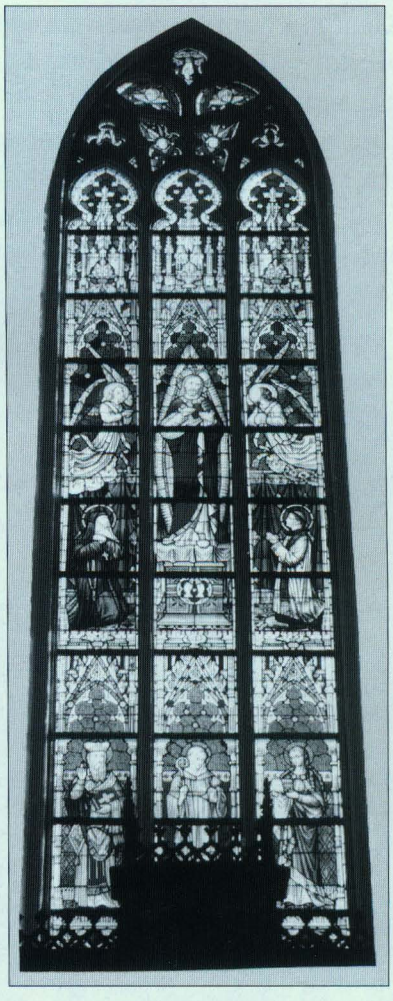

glasraam 1 O
"Heilig Hart"

In de eerste lancet zien we de H. Theresia van Avila afgebeeld in knielende, aanbiddende houding tot Christus. *"De H. Theresia van Avila was een Spaanse karmelieternon, geboren te Avila in Castilië (1515-1582). Zij speelde een actieve rol bij het hervormen van haar orde en stichtte in Spanje talrijke kloosters, waar de strengere tucht van de*

oorspronkelijke regel in ere werd hersteld. De leden waren bekend als de barrevoeters of ongeschoeide karmelieten. De stichting door Theresa in 1562 van het klooster te Avila, gewijd aan haar patroonheilige Jozef, was een mijlpaal in de groei van diens cultus en van zijn populariteit in de beeldende kunst. Theresa's persoonlijkheid was opmerkelijk, omdat zij een grote zin voor het praktische combineerde met een sterk mystiek element. In de beeldende kunst wordt alleen haar visionaire kant getoond. Zij wordt soms afgebeeld als een forse vrouw met bijna grove trekken, naar bestaande authentieke portretten, maar gewoonlijk is haar uiterlijk sterk geïdealiseerd, met name in de Italiaanse schilderkunst..."[45]

De H. Theresia is afgebeeld in een zwarte pij. Zij behoort nochtans tot de kloosterorde der Ongeschoeide Karmelieten. De dracht van de Ongeschoeide Karmelieten is, in tegenstelling tot hoe zij hier wordt afgebeeld, een witte mantel met schoudermanteltje in de vorm van een platte, op de schouders liggende kraag, een scapulier en leren riem. Boven haar prijkt een engel.

In het tweede lancet zien we Christus op een altaar. Hij heeft een hart in zijn handen dat verwijst naar de titel van het glasraam: "Heilig Hart". *"Het hart is een religieus en wereldlijk symbool van de liefde... Een hart met drie spijkers erdoorheen en omring door een doornenkroon is het christelijk "Heilig Hart", waarvan de verering wijdverbreid raakte in de 17de eeuw..."*[46]

De overheersende kleur in dit lancet is rood. Rood staat voor liefde, lijden en offer.[47]

In het derde lancet prijkt de H. Carolus Borromeus, knielend in verering tot Christus. Boven hem een gevleugelde engel. *"Carolus Boromeus (It. Carlo Borromeo; 1538-1584) was een telg uit een aristocratische Lombardische familie die op 22-jarige leeftijd kardinaal en later aartsbisschop van Milaan werd. Hij werkte energiek aan de invoering van de hervormingen waartoe was opgeroepen tijdens het concilie van Trente, en riep daarbij nogal wat weerstanden op. Er werd zelfs een aanslag op hem gepleegd. Hij leidde een sober leven, verdeelde zijn rijkdommen onder de armen en stond de zieken bij, met name tijdens de pestepidemie die Milaan in 1575 trof. In 1610 werd hij heilig verklaard. St.-Carolus is een van de meest afgebeelde figuren uit de contrareformatorische kunst, vooral in Italië, waar vele kerken aan hem zijn gewijd. Zijn uiterlijk is karakteristiek: een kromme neus, een donkere huid en een hoog voorhoofd. Doorgaans heeft hij geen baard. Hij kan een kardinaals- of bisschopsgewaad dragen, op een eenvoudige soutane, soms met baret. Zijn attributen zijn een kruis en een doodskop. Soms draagt hij het touw van de boeteling om zijn nek. In de contrareformatorische kunst wordt hij meestal als volgt afgebeeld: geknield in gebed, omringd door engelen of voorgesteld aan de Verlosser door Maria.."*[48]

Hier zien we Carolus Borromeus afgebeeld zonder attributen.

In de vier onderste registers worden afgebeeld:

- In het eerste lancet de H. Alexander.

"Bisschop Alexander, patriarch van Alexandrië, 4de eeuw, bestreed het Arianisme, ketterij die Jezus' godheid verloochende en was aldus aanwezig op het concilie van Nicea, in 325. Hij stierf in 326 en hij wordt gevierd op 26 januari."

- In het derde lancet de H. Savina met een gebouwtje als attribuut.

"Een attribuut in de vorm van een kerkmodel kenmerkt een heilige ofwel als stichter, ofwel als patroon van een bepaalde kerk, stad, dorp, abdij of klooster..."[49]

"Z. Savina Petrilli, geboren op 29 augustus 1851 te Siëna in Italië, blonk vroeg uit door liefde voor armen en noodlijdenden. Op 7 september 1874 stichtte zij met enkele jonge vrouwen in haar huis aan de Via Baroncelli de Congregatie van de Zusters der Armen van de H. Katarina van Siëna en stierf te Siëna op 18 april 1923. Zij werd zalig verklaard door Paus Joannes-Paulus II op 24 april 1988. Haar feestdag valt op 18 april."[50]

Hier zijn deze heiligen afgebeeld als patroonheiligen van de schenkers.

- In het tweede lancet H. Tillo met staf en kelk. (zie voor iconografie, glasraam 3 Z Sint-Tillo, patroon van stad en kerk). *"De staf is een symbool van de door God geschonken macht en autoriteit..."*[51]

"De miskelk is het attribuut van het gepersonifieerde geloof en van verschillende christelijke heiligen."[52]

Hier is het een licht schuingehouden kelk, daar Sint-Tillo de zieken uit zijn kelk liet drinken en die daarna genezen waren.

De wapenschilden zijn van Solignac, van A. Gillès

de Pélichy-Van Caloen en van stad Izegem.
Typisch voor de stijl van het atelier Jules Dobbelaere is het architecturaal kader waarin de figuren elk afzonderlijk zijn gesitueerd. Er is een grote verscheidenheid aan torentjes, pinakels en luchtbogen. Deze typische kenmerken komen ook terug in de glasramen 1 N, 1 Z, 4 N, 4 Z, 5 N, 5 Z, eveneens door het atelier J. Dobbelaere uitgevoerd.
Het is opvallend dat het eerste en het derde lancet volledig symmetrisch zijn, wat dat architecturale kader betreft, ook wat de kleurbehandeling betreft, het eerst en derde lancet krijgt opvallend een blauwe kleur.
"De blauwe kleur wijst op kuisheid, onschuld, oprechtheid, hoop" [53] Het middelste lancet werd anders uitgewerkt, in de lancetpunt een ander soort kruisbloem, ook de hogels verschillen van die van het eerste en derde lancet en rood is de overheersende kleur.
Over de kleur van het blauw dient nog een bijzondere opmerking vermeld te worden.
In maart 1919 werden de glasramen uit het hoogkoor door juffrouw Elisa Dobbelaere, zuster van de intussen afgestorven Jules Dobbelaere, hersteld van de in 1917 opgelopen schade ten gevolge van een vliegende bom. Als gevolg van die restauratie is de kleur van het blauw enorm verdonkerd, wat de kleurstelling van de gebrandschilderde glasramen in sterke mate verstoort.

1 N **Geboorte van Christus**

Ook dit glasraam is ontworpen en uitgevoerd door het atelier Jules Dobbelaere en eveneens in 1919 gerestaureerd door Elisa Dobbelaere met het reeds gekende gevolg: de kleurverandering van het blauw.
Het is opgebouwd zoals het vorig glasraam nl. Christus in de Olijfhof (1 Z)
Het centrale tafereel, dat de titel van het glasraam uitbeeldt, situeert zich tussen het vijfde en achtste register. Boven het dak van de stal, dat in stro is, zweven vier engelen. Twee herders, waarvan de geknielde met een lam (eerste lancet) prijzen het kind Jezus, zittend op Maria's schoot. Ook de os is afgebeeld. In het derde lancet is Jozef afgebeeld, knielend, met zijn attribuut, de lelie. De wijzen worden niet afgebeeld.
"De geboorte van Christus in de stal te Bethlehem vinden we in de oudchristelijke kunst slechts zelden afgebeeld. Er kan o.a. gewezen worden op een wandschildering in de catacombe van San Sebastiano te Rome, die door Wilpert wordt toegeschreven aan de tweede helft van de 4de eeuw. Op een soort tafeltje met vier poten ligt het Kind in de windsels gewikkeld, op de achtergrond zijn de koppen van de os en de ezel zichtbaar. Het geheel wordt bekroond door een borstbeeld van de Verlosser. Soortgelijke voorstellingen komen ook op sarcofagen voor, waarbij dan nog Maria gevoegd wordt, en soms een herder of Jozef.
In de vroege middeleeuwen wordt de geboorte bij voorkeur voorgesteld als volgt: Maria ligt uitgestrekt op een rustbed terwijl het Goddelijke Kind niet in een kribbe, maar op een soort altaar achter haar neergelegd is. Erboven hangt een lantaarn tussen twee uiteen geschoven gordijnen. Het toneel schijnt zich af te spelen in een kerk, niet in een stal. Jozef staat of zit ter zijde een weinig achteraan. Christus verschijnt hier dus vanaf het ogenblik van Zijn geboorte als een offer op het altaar. Maria en Jozef zijn vol eerbied verzonken in stilzwijgende overweging van het grote gebeuren. Een voorstelling in deze geest komt voor op de 10de-eeuwse gedreven zilveren reliëfs in de schatkamer der voormalige abdijkerk van Susteren (Lb).
In de kunst van de late middeleeuwen speelt de scène zich af in een binnen de ruïne van Davids paleis uit planken, balken en riet gebouwde stal. Het Kind ligt in een kribbe tussen os en ezel en Maria knielt in gebed naast de pasgeboren Verlosser. Jozef staat terzijde en draagt een brandende lantaarn, om aan te duiden, dat het nacht is. Door de engelen gewaarschuwd en geleid komen de herders naar binnen, met een mengeling van vrijmoedigheid en schroom, dragend hun staven en fluiten en hun simpele offergaven, een lam. Zie het Portinari-altaar door Hugo van der Goes (1475; Uffizi, Firenze).
Tijdens de Barok blijft de geboorte grotendeels haar middeleeuws karakter bewaren, met dit verschil, dat het intieme en simpele verdwijnt; Maria treedt meer handelend op en toont haar jonggeborene aan de herders. Engelen en gevleugelde putti bevolken de achtergrond en de ruimte boven de kribbe. De os en de ezel ontbreken gewoonlijk...
De os en de ezel bij de kribbe gaan terug op een passage van de profetie van Isaias.
Een os kent zijn meester, een ezel de krib van zijn

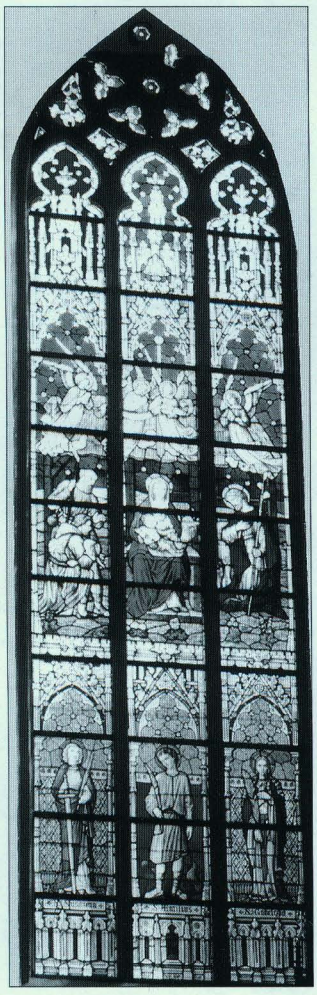

glasraam 1 N
"Geboorte van Christus"

heer; maar Israël kent zo iets niet, mijn volk begrijpt het niet eens. (Isaias 1,3)
De vroegste voorstellingen van de os en de ezel komen voor op de Romeinse sarcofagen uit de 4de eeuw.
De allegorische zin van de os en de ezel als vertegenwoordigers resp. van het jodendom en heidendom komt al voor bij Gregorius van Yssa (ca. 330-394): de os is een rein, de ezel is een onrein dier; de os is gebonden door de wet, de ezel draagt de last van de afgoderij, tussen hen in ligt het Kind Christus dat hen van hun juk bevrijdt."[54]
Onder het tafereel worden resp. de H. Suzanne, de H. Emilius en de H. Godelieve afgebeeld.
In het eerste lancet de H. Suzanne, met een zwaard en een palmtak als haar attributen. Deze stroken niet onmiddellijk met haar levensloop. Zij werd namelijk op het laatste moment vrijgesproken en niet ter dood veroordeeld. "Een der grondgedachten van de vroegchristelijke kunst is de redding van de ziel uit nood en gevaren, zoals Suzanne bevrijd werd van de valse betichting..."[55]
"Suzanne (toevoeging bij Daniël: deuterocanoniek) was een fictionele heldin, wier onschuld en deugdzaamheid uiteindelijk triomfeerden over schurkachtigheid. Het verhaal speelt zich af tijdens de Babylonische ballingschap en vertelt hoe Suzanne, de jonge echtgenote van een welgestelde jood, in het geheim werd begeerd door twee oudsten uit het volk, die samen een plan smeedden om haar te verleiden. Zij was gewoon in haar tuin te baden, en op een dag gingen de oudsten op de loer liggen om haar op te wachten. Op het moment dat haar dienstmaagden Suzanne alleen lieten, sprongen de beide oude mannen op het nietsvermoedende meisje af. Zij dreigden dat zij, wanneer Suzanne zich niet aan hen zou geven, in het openbaar zouden zweren dat zij haar hadden betrapt op overspel met een jongeman, een vergrijp waarop de doodstraf stond. Maar Suzanne wees hen af en begon te roepen. De in hun voornemen gedwarsboomde mannen voerden hun dreigement uit. Suzanne werd op valse beschuldiging voor een rechtbank gevoerd, schuldig bevonden en ter dood veroordeeld. Ter elfder ure kwam de jonge Daniël naar voren en onderwierp de oudsten aan een scherp verhoor. Door hen van elkaar te scheiden, wist hij hen op tegenstrijdige verklaringen te betrappen en zo Suzannes onschuld te bewijzen. In het Hebreeuws betekent de naam Suzanne "lelie", het symbool van reinheid."[56]
In het tweede lancet de H. Emilius met in het derde lancet de H. Godelieve met een palmtak van het martelaarschap.
"Godelieve werd omtrent 1045 geboren op het kasteel Londefort bij Bonen (Boulogne-sur-mer). Zij was de dochter van de edele heer Heinfried en Odgiva. Het was een tenger, teder en lieftallig meisje, opgewekt van karakter, meevoelend met de armen, door iedereen geliefd. Zij leerde spinnen en naaien zoals de meeste meisjes van adel uit die tijd.
Zij werd zeer jong uitgehuwelijkt aan Bertrolf, kasteelheer van Gistel, naar men zegt, door toedoen van Boudewijn van Henegouwen, Graaf van Vlaanderen van 1035 tot 1070 onder de naam Boudewijn VI. Men had echter buiten Iselinde, de

moeder van Bertrolf, gerekend die het meisje als een vreemde eend beschouwde en hem tegen haar opruide. "Dat meisje met haar zuiders uitzicht en haar Franse manieren leek wel een zwarte raaf," zei ze.
Op de dag van het huwelijk komt Bertrolf niet opdagen. De plechtigheid gaat toch door bij procuratie. Na het feest mag Godelieve op de hoeve logeren. Bertrolf is op het kasteel bij zijn ouders.
Liefdeloosheid en verachting zullen nu haar verdere leven bepalen. Door haar man verstoten, door haar schoonmoeder getergd, door de knechten op de hoeve mishandeld, zoekt zij haar heil in de vlucht en vertrekt te voet over Ieper, waar zij overnacht, naar het ouderlijk slot bij Bonen.
Haar ouders, de graaf en de bisschop, die het huwelijk wilden redden, geven haar de raad naar Gistel, bij haar echtgenoot, terug te keren.
Daar wordt zij op 30 juli 1070 door Lantbert en Hacca gewurgd en nadien met het hoofd in het water van de steenput gehouden. Godelieve was amper vijfentwintig jaar oud...
...Godelieve is een heilige uit onze gewesten, martelares van de echtelijke trouw..."[57]

1 Z **Christus in de olijfhof**, 1901

Ook dit glasraam is ontworpen en uitgevoerd door het atelier Jules Dobbelaere en eveneens in 1919 gerestaureerd door Elisa Dobbelaere met het reeds gekende gevolg: de kleurverandering van het blauw.
Het maaswerk bestaat uit een zestal gepunte drielobben in een cirkel gericht zodat ze een bloem vormen (een kleine rozas). In het midden een klein cirkeltjes als hartje van de bloem. Twee druppelvormen bevatten een lelie, symbool van zuiverheid, er onder twee hoekstukken waarin ook een lelie gebrandschilderd is.
In het eerste lancet, in het midden de drie slapende apostelen. Volgens Mattheüs 26: 37 zouden het Petrus en de twee zonen van Zebedeüs zijn.
"...Petrus en de twee zonen van Zebedeüs nam Hij echter met zich mee. Hij begon bedroefd en beangst te worden..."[58]
In het tweede lancet zien we Jezus Christus knielend in een biddende houding in de hof van olijven.
"De vertroosting van Christus in de hof van Getsemanie wordt door de kunst op diverse wijzen symbolisch aangeduid. De oudste methode is de

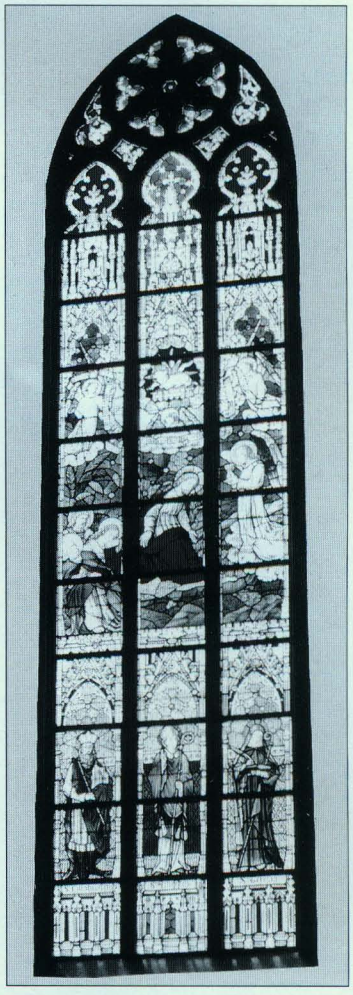

glasraam 1 Z
"Christus in de olijfhof"

Hand Gods. We vinden haar op miniaturen van omstreeks 600. In de Duitse kunst komt zij zelfs nog tot omstreeks 1400 voor. Elders echter wordt de Hand Gods al sinds de 11de eeuw door een engel vervangen, één enkele maal ook door God de Vader ten halve lijve..."
De kelk wordt hier vastgehouden door een engel.
"... De kelk, die wij vanaf de 14de eeuw op voorstellingen van Christus' doodsangst in de Olijvenhof ontmoeten, gaat terug op Zijn eigen woorden, waar Hij van Zijn lijden spreekt als van een kelk, die Hij te drinken heeft (Mt.26: 39)."[59]
"... Nadat Hij een weinig verder was gegaan, wierp Hij zich plat ter aarde en bad: "Mijn Vader als het mogelijk is, laat deze beker aan Mij voorbijgaan. Maar toch: niet zoals Ik wil, maar zoals Gij wilt"..."[60]
Boven Jezus Christus, in het tweede lancet, zien we

het lam afgebeeld.

"... Het offerdier in de godsdiensten van het oude Nabije Oosten, waaronder die van de Hebreeërs, en door de vroege christenen overgenomen als het symbool van de zich opofferende Christus. De vervanging van Isaak door een ram tijdens het door Abraham gebrachte offer - een echo van de historische overgang van mensenoffer naar dierenoffer- werd beschouwd als een voorafschaduwing van de dood van Christus, die zich opofferde voor de mensheid...

.. Het lam als christussymbool wordt verder gewettigd door het feit dat Johannes de Doper Christus als het Lam Gods (Agnus Dei) betitelt (Joh. 1: 29)..."[61]

In de vier onderste registers worden de volgende figuren afgebeeld:

- In het eerste lancet : Karel de Grote met kroon, scepter en het model van een kathedraaltje

"Karel de Grote (742-814) was zoon van Pepijn de Korte en koning der Franken. In een reeks oorlogen ondernomen als een christelijke kruistocht, wist hij het Frankische koninkrijk zeer te vergroten en te versterken. Als de stichter van het Heilig Roomse Rijk werd hij in Rome door paus Leo III in het jaar 800 op kerstdag tot keizer gekroond. Hij was een belangrijke bevorderaar van onderwijs en wetenschap en de daarmee verbonden kunsten. Ondanks dit alles neemt Karel de Grote zelf in de christelijke iconografie een bescheiden plaats in. Als devotiefiguur kan hij naast Constantijn de Grote staan. Hij draagt gewoonlijk een harnas met daarover een met hermelijn gevoerde mantel, die soms versierd is met de fleur de lis van de Franse koningen. Op zijn hoofd heeft hij de keizerskroon. Hij houdt de rijksappel en scepter vast, of ook wel een boek of het model van een kathedraal (die van Aken, waar zijn overblijfselen rusten). In het thema de negen besten is hij naast Koning Arthur en Godfried van Bouillon een van de drie grootste helden uit het christelijke tijdperk."[62]

- In het tweede lancet de H. Albertus met mijter en staf.

"Albertus Magnus (15 november) werd in 1193 in Launingen in Zwaben geboren. Op 30-jarige leeftijd trad hij in Padua in de orde der Dominicanen, waarna hij jarenlang doceerde aan scholen van zijn orde en aan de universiteit van Keulen, waar Thomas van Aquino tot zijn studenten behoorde. In 1260 werd hij bisschop van Regensburg en trok vervolgens in de jaren 1263 en 1264 rond, om in opdracht van paus Urbanus IV de kruistocht te prediken. In 1280 stierf hij in Keulen.

Gewoonlijk wordt hij afgebeeld in het dominicaanse habijt, maar met mijter en staf. Daarbij draagt hij een boek in de hand. Soms bovendien een pen, die hem kenmerkt als schrijver van talrijke theologische werken. Dit attribuut draagt hij o.a. bij Fra Angelico."[63]

- In het derde lancet de H. Theresia met staf en open boek waar zij in schrijft met een veer.

"... Zij wordt soms afgebeeld als een forse vrouw met bijna grove trekken...

... Net als andere heiligen die belangrijke geschriften nalieten, ziet men haar schrijven terwijl een duif van de Heilige Geest bij haar oor zweeft en haar inspireert..."[64]

Vandaar dus het boek waar zij in schrijft, de duif echter wordt hier niet afgebeeld.

2 N/2 Z **Glasramen met siermotieven**, 1901

Deze twee glasramen komen terug uit het atelier Jules Dobbelaere

Ze bevatten elk twintig kleine medaillons bestaande uit ofwel het monogram S.H. of S.C.

Monogrammen zijn figuren van dooreengevlochten letters. Het monogram S.H., staat voor Sanctus Hilonius, patroonheilige van stad en kerk. Het is omvat door een blauwe cirkel en komt enkel voor - vijf keer - in het middelste lancet, afgewisseld met het monogram S.C., dat staat voor Sanctus Constantius - patroonheilige van pastoor Constant Van Coillie die deze glasramen liet aanbrengen - komt vijf keer in het eerste, vijf keer in het tweede en vijf keer in het derde lancet voor, en is omgeven door een rode cirkel waarrond zilvergele en groene bladeren geschikt zijn.

In het maaswerk herkennen we ook nog twee druppelvormen.

3 N **Madonna met scepter en kind**, 1948

Aan dit glasraam wordt ook wel eens de titel "Kruistafereel" gegeven.

Het glasraam is ontworpen en uitgevoerd in het atelier van César Vanhevele in 1948 te Gent.

Het glasraam telt 3 lancetten en 10 registers in het

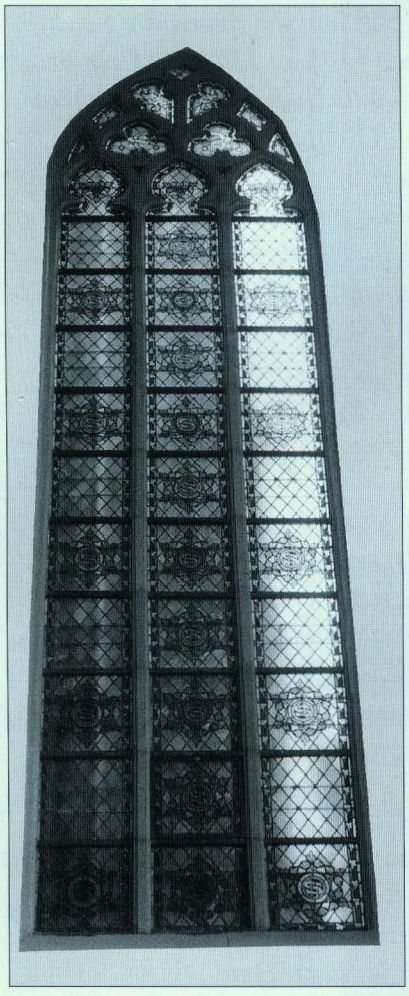

glasraam 2 N
glasraam met siermotieven

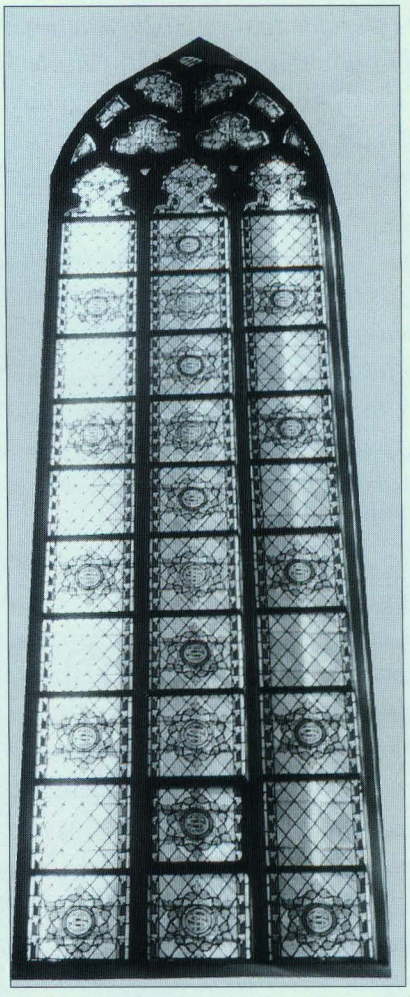

glasraam 2 Z
glasraam met siermotieven

eerste en derde lancet, 9 registers in het middelste lancet, waardoor de lancetpunt van het middelste lancet ter hoogte van het 10de register van de aanliggende lancetten ligt. Het maaswerk is opgebouwd zoals het glasraam 3 Z dat van dezelfde hand is.

Het glasraam is in neogotische stijl, de figuren zijn in een architecturaal kader gevat. Een opvallende kleur is het paars, kleur van rouw.

Helemaal bovenaan in het maaswerk, een verwante aan de vierlob, zien we een hand: de Hand Gods, eerste persoon van de drie-eenheid. *"De Hand Gods wordt weergegeven in zegenende houding, met wijs- en middelvinger gestrekt."*[65]

In het middelste register zien we Christus aan het kruis. Het kruis dat hier wordt afgebeeld is het *"Crux immissa", het Latijnse kruis, de waarschijnlijke vorm van Christus' kruis, en ook de meest verspreide vorm."*[66] Bovenaan het kruis staat een duif, H. Geest, derde persoon van de drie-eenheid, en als opschrift het woord INRI.

Een kruisnimbus omvat zijn hoofd dat opzij gericht is. Uit Christus' wonden vloeit bloed dat wordt opgevangen door engelen die een kelk vasthouden. Opvallend is dat we hier enkel "Christus aan het kruis" zien, geen enkele andere persoon wordt afgebeeld. Enkel engelen omgeven Christus aan het kruis.

"(Matt. 27: 33-56; Marcus 15: 22-41; Lucas 23: 33-49; Joh. 19: 17-37))... De dood van Christus aan het kruis is de belangrijkste uitbeelding in de christelijke kunst en geen andere afbeelding speelde een zo grote rol in de christelijke contemplatie. Het karakter van de uitbeelding verschilde van eeuw tot

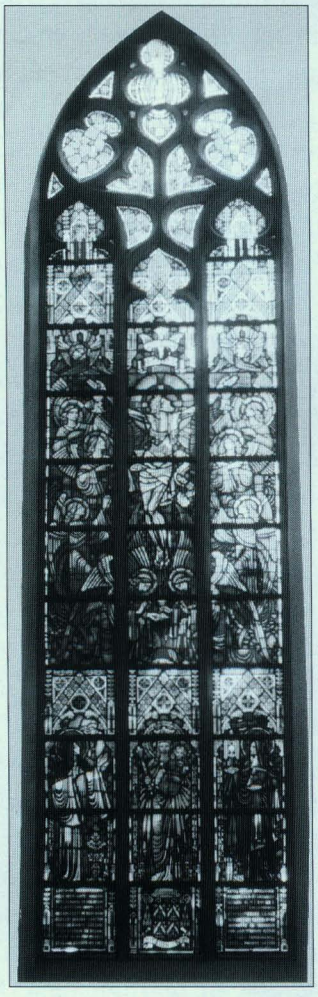

glasraam 3 N
"Madonna met scepter en kind"

eeuw, als afspiegeling van de sfeer waarin het christelijk denken en voelen zich afspeelde.
In de kunst van de middeleeuwen werd op afbeeldingen van de Kruisiging de kerkelijke leer door middel van symbolen uitgedrukt.
In de Contrareformatie was de Kruisiging een eenvoudig hulpmiddel bij de devotie, doordat niets wordt getoond dan de eenzame figuur aan het kruis.
In de Italiaanse renaissance wordt het evangelieverhaal, waarin ook veel andere personen voorkomen, naverteld. De vroege Kerk vermeed het onderwerp. Toen het christendom onder de Romeinen nog een onwettige godsdienst was, werd de kruisiging symbolisch voorgesteld door het Lam van Christus naast een kruis te plaatsen. Zelfs na de tijd van Constantijn de Grote, toen de christenen ongestoord hun godsdienst konden belijden, werd het kruis nog zonder de Christusfiguur voorgesteld.
Het beeld van de kruisiging zoals wij het kennen, wordt voor het eerst aangetroffen in de 6de eeuw, maar blijft zeldzaam tot de Karolingische tijd, toen het aantal voorstellingen in ivoor, metaal en in manuscripten sterk steeg. In deze periode vindt men regelmatig de andere figuren uit de evangeliën, die een blijvende plaats zouden krijgen in het thema: Maria en Johannes de Evangelist, de centurio en de sponsdrager, de twee misdadigers, de dobbelende soldaten. Ook ziet men vanaf deze tijd aan weerszijden van het kruis de symbolische zon en maan en de personificatie van de kerk en synagoge. Deze laatste kenmerken verdwenen echter weer in de vroege renaissance..."[67]

Onder het kruistafereel zijn drie personen afgebeeld.

- In het eerste lancet de H. Lutgardis.
- In het tweede lancet O.-L.-Vrouw met scepter en kind.
- In het derde lancet de H. Juliana de Cornillon.

Tekst

A.D. 1940 ovi septingentesimus fuit ab obitu Sanctae Lutgardis totus Flandriae patronae necnon et ad institutione solemnitatis corporis christi ad quoad opus elegerat dominus sanctum Julianam a monte Cornelione prope Leodium in Belgio civitate ab hostili incursu et clade servata ope B.M.V. cujus imago miraculosa aspuicollensis ex liberalitate heredum11Mi & Rmi Dni J. Bouckaert Iseghemiensis et episcopi Iprensis A.D. 1665 ecclesiae Iocis natalis dono obvenerat in tesseram suae gratitudinis clerus et cives Iseghemienses posuere.

(In het jaar onzes heren 1940 was het de 700° verjaardag van de dood van de H. Lutgardis, patrones van heel Vlaanderen en ook van de plechtige instelling van het lichaam van Christus, tot welk werk de Heer had uitgekozen de H. Juliana de Cornillon, bij de stad Luik in België, gered van een vijandige aanval en van de nederlaag door toedoen van H. Maagd Maria, wiens miraculeus beeld van Scherpenheuvel, nagelaten door de mildheid van J. Bouckaert uit Izegem, bisschop van Ieper, was ten deel gevallen als een geschenk aan de kerk van zijn geboortestad, en dat de geestelijkheid en de Izegemse burgers als uiting van hun dank hebben uitgestald."[68]

Tussen de tekst: het wapenschild van Mgr. Judocus Bouckaert VIII° bisschop van Ieper, geboren Izegemnaar.

3 Z **Sint-Tillo, patroon van stad en kerk**
(illustratie: zie p. 3)

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het atelier César Vanhevele, in 1948 te Gent.
Het glasraam is opgebouwd uit 3 lancetten, waarvan het eerste en het derde lancet elk 10 panelen tellen en het middelste slechts 9 panelen.
Het maaswerk vertoont de volgende vormen: helemaal bovenaan, een verwante vorm van de vierlob. Links en rechts daaronder een afgeleide vorm van een druppel of druiper, decoratief uitgewerkt met bloemenmotieven.
Centraal in het glasraam vinden we Sint-Tillo afgebeeld met zijn attributen in de hand, namelijk een kelk en een staf.
"Sint-Tillo leefde van 610 tot 702 en zou van Saksische afkomst geweest zijn. Nog in zijn jeugd kwamen zijn ouders in het Torhoutse wonen. Toen hij vijftien jaar was, werd hij door rovers gevangen genomen en in Parijs als slaaf verkocht aan Sint-Elooi, de muntmeester van koning Dagobert I. Van hem leerde Tillo het beroep van edelsmid, en door hem werd hij bekeerd. In 841 werd Sint-Elooi bisschop van Noyon-Doornik. Hij werd als muntslager vervangen door Tillo, die echter monnik werd te Solignac en kort daarop door Sint-Elooi naar Vlaanderen geroepen werd. Als man van de streek, kon Sint-Tillo er de bevolking in de moedertaal toespreken, wat een sterke troef was voor het bekeringswerk. Sint-Tillo was in de jaren 650 in deze streek actief. Nadien trok hij zich als kluizenaar en kloosterling terug in het midden van Frankrijk..."[69]
In zijn handen houdt hij een kelk en staf.
"Een kelk waaruit de zieken ter genezing dronken"[70] en *"een staf daar hij een tijd lang een kloostergemeenschap leidde, zonder dat hij de abtswijding had ontvangen - sommige voorstellingen van de H. Tillo tonen hem met een abtsmijter die achter de heilige op de grond rust."*[71]
De engelen houden het wapen van de stad Solignac en het wapenschild van Izegem vast.
"Solignac (Limousin, Frankrijk) waar hij vele jaren leefde en waar hij stierf."[74] en *"Izegem waar zijn relieken sedert 1886 bewaard en vereerd worden."*[75]
Daaronder in het eerste, tweede en derde lancet zien we drie belangrijke personen uit het leven van Sint-Tillo:

- Remaclus met een kerkmodel, staf en links aan zijn voeten een wolf;

"Remaclus was abt van het klooster van Solignac toen Tillo, op verzoek van St.-Elooi in Solignac belandde om onderricht te worden in de edelsmeedkunst en in het geloof.
Later werd Remaclus missionaris in de provincie Luik. Hij bouwde de kerk van Stavelot op een heuveltop. Daarbij kreeg hij hulp van een wolf."[74]

- Sint-Elooi met gekroonde hamer in bisschopsgewaad;

"Elooi was goudsmid en muntmeester van Koning Dagobert. Hij was het die Tillo op de Parijse slavenmarkt vrij kocht en naar huis meenam en die later voor zijn opvoeding zorgde. Elooi werd later bisschop van Noyon en Doornik."[75]

- Koning Dagobert I in koningsgewaad met kroon en scepter. Tillo was een korte tijd muntmeester van deze koning.

Helemaal onderaan het wapenschild van Mgr. Blanger, bisschop van Limoges in 1886 toen de relieken van St.-Tillo met zijn toelating aan E. H. Slosse meegegeven werden naar Izegem. Mgr. Blanger stierf op 11.12.1887.
Tekst:
"A.D. 1886 ope et labore R.D.L. Slosse, vicarii, reliquiae S. Hilonii huic ecclesiae concesse fuere ab illmo Dno Blanger, episcopo Lemovicensi et debite recognitae ab Illmo Dno Faict, episcopo Brugensi."
(In het jaar O.H. 1886 werden de relieken van St.-Tillo, door toedoen van E.H. L. Slosse onderpastoor, aan deze kerk toegekend door Mgr. Blanger, bisschop van Limoges en als dusdanig herkend door Mgr. Faict, bisschop van Brugge."[76]
Rechts staat het wapenschild van Mgr. Faict, bisschop van Brugge, die in 1886 bisschop was over het bisdom Brugge, waarin Izegem gelegen was dat de relieken ontving.

Koor

4 N **Laatste avondmaal**, 1901

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het atelier Jules Dobbelaere, in 1901 te Brugge.

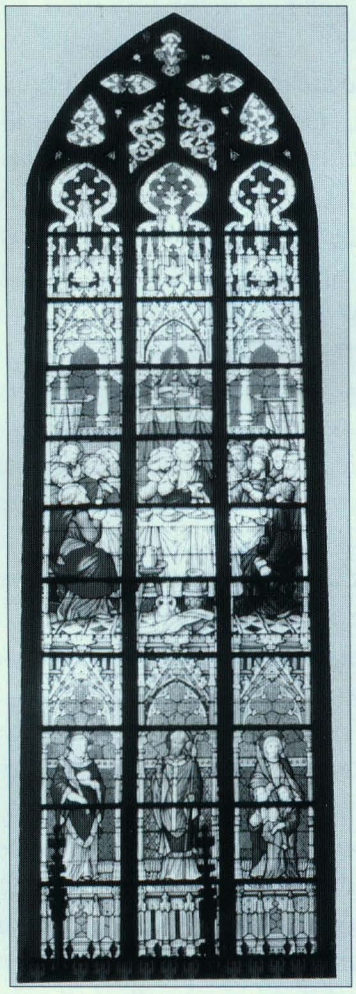

glasraam 4 N
"Laatste Avondmaal"

Christus wordt afgebeeld met zijn twaalf discipelen rond hem, Johannes en Judas zijn herkenbaar, de anderen zijn moeilijk tot niet herkenbaar.

"Laatste Avondmaal (Matt.26: 17-29; Marcus 14: 12-25; Lucas 22: 7-23; Joh. 13: 21-30), Christus' laatste avondmaal, met de discipelen in Jeruzalem voor zijn gevangenneming, waarbij hij aankondigde dat één van de twaalf hem zou verraden, is vanaf de vroegste tijden veel afgebeeld in de christelijke kunst. Het maal was een viering van het joodse Pascha, het "feest der vrijheid", waarbij de uittocht van de Israëlieten uit Egypte werd herdacht. Voor christenen betekenen Christus 'woorden bij het consacreren van het brood en de wijn het begin van het belangrijkste ritueel van de Kerk: de eucharistie.

In de kunst overheersen in verschillende periodes beurtelings de beide aspecten van het thema: de aankondiging van het verraad en de eerste communie van de apostelen."

Christus neemt het laatste avondmaal met zijn apostelen en we zien hem een stuk brood in zijn ene en een kelk in zijn andere hand, terwijl Johannes zijn hoofd op Christus' schouder neerlegt wat dan weer wijst op de reactie van Johannes na de aankondiging van het verraad. (zie verder)

De vroegere Kerk beeldde het sacrament af...

... in de schilderkunst van de renaissance worden de discipelen gewoonlijk zittend afgebeeld, rond een rechthoekige tafel. Christus zit in het midden en treedt op als priester. Een miskelk, het vaatwerk van een eucharistieviering, staat voor hem op tafel. Hij consacreert het brood of overhandigt de hostie aan één van de twaalf...

... De sacramentele interpretatie van het Laatste Avondmaal raakte in de 15de eeuw steeds meer op de achtergrond, vooral door toedoen van Leonardo da Vinci, die zich, in plaats van op de kerkelijke dogmatiek, richtte op de uitbeelding van het menselijk drama rond Christus 'voorspelling dat een van de aanwezigen hem zou verraden... Deze behandeling bleef populair tot de Contrareformatie, toen de Kerk de nadruk ging leggen op de zeven sacramenten, in het bijzonder op de eucharistie, en de oorspronkelijke versie in ere hersteld... Met name noordelijke schilders beelden de discipelen af als eenvoudige lieden uit hun eigen tijd. Op de grond liggen nog een waskom en een handdoek, als herinnering aan de eerste episode van de voetwassing....

Hier zien we ook inderdaad kruiken en een handdoek die op een waskom ligt, als herinnering aan de voetwassing.

"... Judas heeft gewoonlijk donker haar en een baard. Zijn gelaatsuitdrukking is sluw. Wanneer de andere discipelen met nimbussen worden afgebeeld, is die van Judas zwart of afwezig. Hij houdt vaak een beurs vast, misschien als verwijzing naar de dertig zilverlingen, zijn verradersloon, of eenvoudig "omdat Judas de kas hield"."

Judas is in het zwart gekleed en heeft geen nimbus om zijn hoofd. We zien ook dat hij een beurs vast houdt.

"In de 12de en 13de eeuw doen kunstenaars weinig moeite om onderscheid te maken tussen de

discipelen, afgezien van Judas.
Op werken uit latere periodes is het mogelijk om in ieder geval de belangrijkste, en soms alle discipelen met vrij grote zekerheid te herkennen. Hoewel de twaalf afgebeeld worden zonder hun persoonlijke attributen, houdt men zich doorgaans aan bepaalde conventies betreffende uiterlijk en opstelling. Johannes, "de discipel die hij liefhad" zit gewoonlijk naast Christus en laat soms zijn hoofd rusten op de borst van de Verlosser ("Deze, aanstonds zich aan de borst van Jezus werpende, zeide tot Hem: Here, wie is het?" - Joh.13: 25) Hij wordt afgebeeld als een jonge, gladgeschoren man met lang haar en soms tamelijk vrouwelijke trekken.
Johannes staat helemaal centraal, samen met Christus op hetzelfde paneel afgebeeld. Johannes heeft geen baard en wordt als jongeling afgebeeld; het hoofd op Christus' schouder gelegd.
"... Het karakteristieke uiterlijk van Petrus is welbekend: grijs, gewoonlijk kort krullend haar en een kroezige baard. Hij heeft de blozende gelaatskleur die past bij een visser. Hij draagt meestal een blauwe mantel over een gouden gewaad. Petrus houdt soms een mes vast, wellicht, als vooruitwijzing naar het incident tijdens de gevangenneming waarbij hij de gerechtsdienaar een oor afsloeg. Hij zit dichtbij of naast Christus, als eerste onder de discipelen..."[77]
Het is onmogelijk de andere discipelen te herkennen, daar ze zonder attributen zijn afgebeeld en hun gelaatstrekken niet duidend zijn.
Onder het centrale tafereel zien we:

- In het eerste lancet de H. Ivo. Hij draagt een rode kazuifel maar heeft niets op het hoofd.

"De H. Ivo (27 oktober) werd geboren in 1253 te Kermartin (Bretagne) en is overleden op 19 mei 1303. Hij studeerde rechten te Parijs en te Orléans, werd advocaat en benutte zijn kunde ten bate van armen en wezen. Later werd hij priester en achtereenvolgens officiaal van de bisdommen Rennes en Tréguier, terwijl hij tevens de zielzorg onder het gewone volk uitoefende. Hij werd heilig verklaard in 1347. Hij is de patroon van de juristen. Als patroon van de juristen wordt hij afgebeeld met toga en baret. Ook werd hij geschilderd door Rubens. Over hem bestaat een oud rijmpje, dat weinig vlijend lijkt voor de middeleeuwse juristenstand: Advocatus et non latro: Res miranda populo! (Een advocaat en toch geen schurk: iedereen staat ervan te kijken!)"[78]
In het tweede lancet de heilige Augustinus met een staf en hart in zijn handen en afgebeeld als bisschop.
"Augustinus, één van de vier Latijnse kerkvaders werd in 354 te Tagaste in Numidië geboren als zoon van de heiden Patricius en van de vrome christin Monica. Hij onderwees in 375 de vrije kunsten te Tagaste en later te Carthago. In 383 vertrok hij naar Rome en vandaar naar Milaan, waar hij de welsprekendheid doceerde. Daar wezen hem de predikaties van Ambrosius de weg naar de Kerk. Nadat hij door Ambrosius was gedoopt, keerde hij in 387 naar Tagaste terug. In 319 werd hij te Hippo Regius (Bône) tot priester gewijd en drie jaar later op de bisschopszetel van deze stad verheven. Met woord en geschrift stond hij op de bres voor het ware geloof. Hij stierf in 430 tijdens de belegering van Hippo door de vandalen.
Augustinus wordt afgebeeld als bisschop, met als attribuut een vlammend hart, dat soms met pijlen doorboord is. Soms zit aan zijn voeten een kind, dat water schept in een kuiltje, of ook wel een arend..."[79]

- In het derde lancet wordt de H. Sofia afgebeeld.

"De H. Sofia was een voorname christin te Milaan tijdens keizer Hadrianus. Na de dood van haar man verdeelde zij met haar drie dochters haar bezit onder de armen en ging uit verlangen naar het martelaarschap met hen naar Rome, waar zij al spoedig bij de keizer aangeklaagd werden en gedood, de moeder drie dagen na haar dochters."[80]

4 Z **Sint-Tillo predikt tot de Izegemnaren**, 1901
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het atelier Jules Dobbelaere uit Brugge, uitgewerkt in neogotische stijl.
Het telt 10 registers en 3 lancetten.
In het maaswerk is helemaal bovenaan een kroontje gebrandschilderd.
"Een kroon is het zinnebeeld van goddelijke en aardse soevereiniteit en van de christelijke martelaar..."[81]
In beide vijflobben daaronder wordt terug het monogram S.H. (Sanctus Hilonius) afgebeeld, voorzien van een kroontje.
In het eerste en derde lancet wordt een groepje mensen afgebeeld, gesitueerd in een stukje natuur. Zoals de titel doet vermoeden stellen zij de

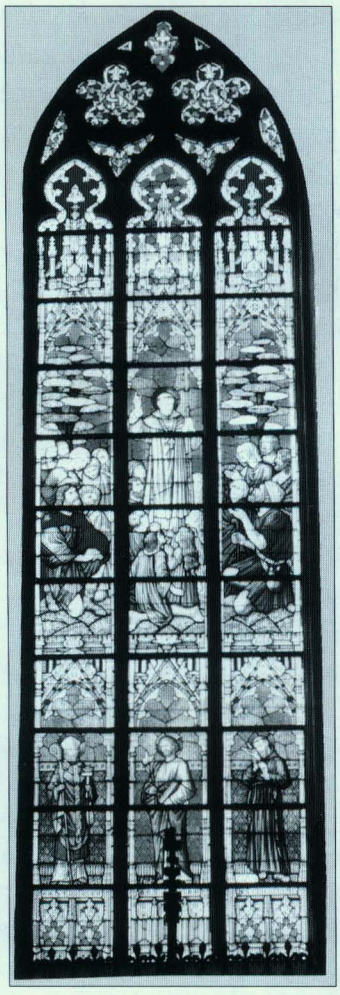

glasraam 4 Z
"Sint-Tillo predikt tot de Izegemnaren"

Izegemnaren voor. Tussen hen in Sint-Tillo, patroonheilige van stad en kerk.
Hier wordt Sint-Tillo afgebeeld, terwijl hij, staande tussen de bomen, predikt voor de Izegemnaren. Hij houdt daarbij een staf in zijn hand.
Onderaan zien we:

- In het eerste lancet de Heilige Eligius.

"Sint-Elooi (± 588 - 660) was een edelsmid van nederige komaf, geboren in de buurt van Limoges. Hij bracht het tot goudsmid van de Frankische koning Chlotarius II. Hij was even vroom als ijverig, verrichtte missiewerk en stichtte kloosters en gasthuizen. Omstreeks 641 werd hij bisschop van Noyon (Oise). Eligius is de patroonheilige van de goud-, zilver- en hoefsmeden. Hij komt veel voor op de schilderijen van de School van Bologna, als een van de patroons van die stad. Hij is gekleed als bisschop, of als een smid met een leren voorschoot en een baret, maar vaker met een bisschopsmijter. Als attributen heeft hij de gereedschappen van zijn beroep, een hamer en een tang, of een aambeeld en een blaasbalg. De beide laatste bevinden zich aan zijn voeten..."[82]

Hier wordt Eligius afgebeeld als bisschop met kazuifel en bisschopsmijter. Als attributen heeft hij een gekroonde hamer vast, gereedschap van zijn beroep als goudsmid.

- In het tweede lancet zien we Sint-Jozef.

"Sint-Jozef was de echtgenoot van Maria. De timmerman die de pleegvader werd van Christus komt voor in scènes uit Jezus' kindertijd...
... Op gezag van bepaalde apocriefe beschrijvingen van zijn leven was het lange tijd gebruikelijk Jozef af te beelden als een oude man met een witte baard. Dit type verdween geleidelijk toen met de komst van de Contrareformatie zijn cultus bevorderd werd, met name door Sint-Teresa van Avila, en men hem algemeen ging vereren als een zelfstandige heilige. Vanaf die tijd wordt hij afgebeeld als een veel jongere, maar volwassen man, en komt hij voor in de kunst van Italië en bovenal in Spanje. Zijn attributen zijn een lelie (zuiverheid), verschillende timmergereedschappen en een bloeiende stok of roede..."[83]

Hier wordt Jozef afgebeeld als een jonge man met een korte bruine baard en een lelie in zijn hand.

- In het derde lancet Franciscus van Assisi

"Franciscus van Assisi (± 1182 - 1226). Stichter van de orde der minderbroeders of franciscanen. Hij draagt een bruin of grijs habijt. In de gordel zijn drie knopen gelegd, symbolen van de geloften van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. Er bestaat geen authentiek, bij zijn leven vervaardigd portret, maar zijn vroegste biograaf, Thomas van Celano, beschrijft hem als klein en schriel, met een slordige baard en slechte ogen. Hij is gemakkelijk te herkennen aan de vijf stigmata (de merktekens die overeenkomen met Christus' wonden) op zijn handen, voeten en in de zij. Dit laatste stigma is soms zichtbaar door een ovale insnijding in zijn tunica. Zijn attributen zijn verder een crucifix, een lelie (reinheid) en, met name in de kunst van de Contrareformatie, een doodskop (als memento mori). Toen hij stierf werd hij al wijd en zijd vereerd en het aantal legenden, soms geïnspireerd op episodes uit de bijbel, vermeerderde snel..."[84]

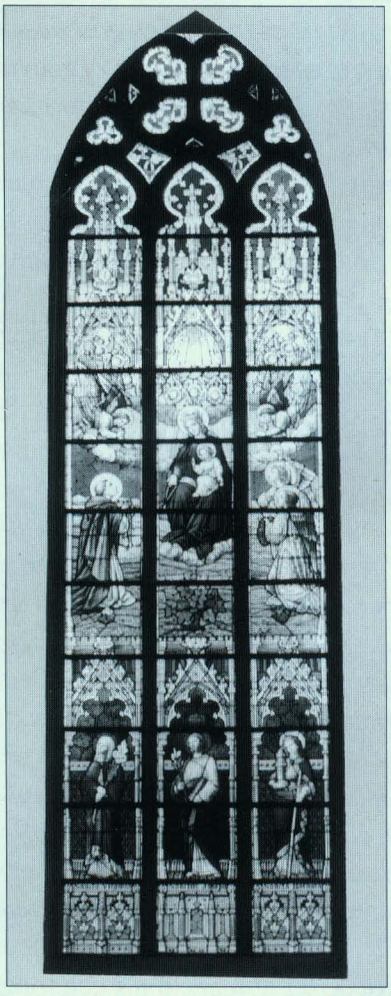

glasraam 5 N
"Onze-Lieve-Vrouw van de rozenkrans"

Hier wordt Franciscus van Assisi afgebeeld als franciscaan in een bruin habijt. Als attribuut heeft hij hier enkel een schedel.

5 N **Onze-Lieve-Vrouw van de rozenkrans**, 1901

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het atelier Jules Dobbelaere uit Brugge, in neogotische stijl.
Het bestaat uit 3 lancetten en 10 registers en is bekroond met een maaswerk waarin we vier druppelvormen, twee drielobben en verschillende hoekstukken in terugvinden.
In het eerste lancet zien we de H. Dominicus, afgebeeld als Dominicaan, met een rozenkrans in zijn hand die hij van de H. Maagd ontvangt. De zittende, gekroonde H. Maagd, in het tweede lancet heeft het Christuskind op haar schoot, is Sedes Sapientia, of Zetel der Wijsheid. Maria bevindt zich één register hoger zodat het meer lijkt alsof ze aan de hemel verschijnt. Om de hemel uit te beelden worden in het achtste en negende register engelen afgebeeld en een fel geel licht. Aan de andere zijde van Maria, op dezelfde hoogte als Dominicus, worden twee engelen afgebeeld waarvan de geknielde een rozenkrans draagt. Onder de Zetel der Wijsheid groeit een rozenstruikje.
Onder het tafereel worden terug drie Heiligen afgebeeld:

- In het eerste lancet de H. Virginie met een sluier, een paarse mantel en een lelie van de zuiverheid als attribuut.

"De Romein Lucius Verginius doodde zijn dochter Virginie om haar uit de handen te houden van Appius Claudius (449 v. Chr.)."[85]

- In het tweede lancet de H. Jozef met lelie. (zie hoger).
- In het derde lancet de H. Barbara met een torentje en een zwaard. (zie verder).

5 Z **Onze-Lieve-Vrouw van het scapulier**, 1901

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het atelier Jules Dobbelaere en is in neogotische stijl.
Het telt 3 lancetten en 10 registers en is bekroond met een maaswerk dat drie druppelvormen bevat, in een cirkel geschikt. We herkennen ook nog twee vierlobben. Daaronder terug twee druppelvormen.

In het eerste lancet zien we de H. Simon Stock die uit de handen van Onze-Lieve-Vrouw het scapulier ontvangt.
"Simon Stock (? - 1265) was een Engelse karmelieter monnik, geboren te Aylesford in Kent. Hij werd in 1247 de zesde generaal van zijn orde. Hoewel hij in feite nooit heilig is verklaard, wordt hij in de hele rooms-katholieke Kerk vereerd. Hij zou en visioen hebben gehad van Maria waarin zij hem een scapulier schonk, het lange schouderkleed dat op borst en rug over het habijt wordt gedragen. Zij beloofde hem dat de drager ervan beschermd zou zijn tegen het hellevuur. De cultus van het scapulier raakte wijdverbreid onder de karmelieten en werd door Johannes XXII in een pauselijke bul bekrachtigd. Het visioen van Simon Stock is afgebeeld in werken die werden vervaardigd voor karmelieterkerken. Hij knielt voor Maria en ontvangt

glasraam 5 Z
"Onze-Lieve-Vrouw van het scapulier"

van haar het scapulier uit de handen van haar of van het bij haar op schoot gezeten Christuskind."[86]
Hier zien we Simon Stock in knielende houding tot Maria. Boven hem een engel. De engel draagt loshangende gewaden en heeft het lichaam van een mens.
In het tweede lancet zien we een gekroonde rechtstaande Onze-Lieve-Vrouw met het Christuskind voor haar borst gedragen. Zij is omringd door een mandorla en staat op een maansikkel (teken van vrouwelijkheid). Deze voorstelling van Maria met het kind Jezus is niet "de Zetel der Wijsheid" of "Sedes Sapientiae". Daar Maria staat en niet zit, het Kind met beide armen voor haar borst draagt, is dit de "Blacherniotissa".
"Tijdens de vroege middeleeuwen ontmoeten wij in de Maria-typen talrijke Byzantijnse beïnvloedingen. Dit mag ons niet verwonderen, als wij bedenken met welk een geestdrift het oosten zich sinds het midden van de 5de eeuw aan de verering van de Panhagia, de Alheilige, wijdde.
De drie voornaamste Byzantijnse Madonna-typen zijn de Hodigitria, de Nikopoia en de Blacherniotissa.

- *De Hodigitria, geleidster op de weg, werd vereerd in de Hodegonkerk te Constantinopel. Zij werd staande voorgesteld met het Kind op de linkerarm. De Hodigitria treffen wij heden ten dage in vrijwel al onze kerken aan, immers de in Rome bewaarde en over de gehele wereld vereerde O.-L.-Vrouw van altijddurende Bijstand is een Byzantijnse Madonna van het type der Hodigitria.*
- *De Nikopoia, de bewerkster der overwinning, is de zittende Madonna met het Kind vóór zich op de schoot. Zij moet waarschijnlijk als het voorbeeld van onze westerse Sedes Sapientiae beschouwd worden. Deze ikoon bestond als onder keizer Justinianus en na de verovering van Constantinopel door de kruisvaarders zou doge Dandolo haar overgebracht hebben naar Venetië, om haar daar in de San Marco te plaatsen...*
- *De Blacherniotissa ontleende haar naam aan de kerk, waarin zij bewaard werd en die in de voorstad Blacherne gelegen was. De Blacherniotissa kent drie typen: het oudste type geeft Maria staande weer terwijl zij het Kind met beide armen, voor haar borst draagt. Het tweede type is de Madonna in orantenhouding, zonder Kind. Het derde type, de Blacherniotissa Platytera, vertoont Maria als orante met vóór haar, in een cirkel of medaillon, het borstbeeld van het Christuskind. De verklaring van de naam en de betekenis geven ons de gebeden, die de hymne der liturgie van Basilios bevat..."*[87]

Onderaan zien we :

- In het eerste lancet Sint-Theodorus.

"Theodorus was een soldatenheilige uit de Griekse kerk, wiens geboorte- en sterfjaar onbekend zijn. Theodorus was een Romeinse soldaat uit Pontus in Klein-Azië, die bekeerd werd tot het christendom. Volgens de legende stak hij een tempel van Cybele in brand en werd hij op de brandstapel ter dood gebracht of onthoofd. Een latere vertakking van de legende bracht een tweede Theodorus voort. Deze

was een hoge officier, in tegenstelling tot de oorspronkelijke Theodorus, die bekend is onder de naam Conscriptus ("dienstplichtig militair"). Beide figuren worden soms naast elkaar afgebeeld. Theodorus is gekleed als een Romeinse legionair of als een middeleeuws ridder, vaak te paard. Er werd een legende over hem verteld waarin hij, net als Sint-Joris, een draak bestrijdt. Hij heeft een draak aan zijn voeten, of soms een krokodil, wellicht om hem van Joris te onderscheiden. Hij is een voormalige patroonheilige van Venetië en komt voor in de kunst van die stad."[88]

Hier wordt Theodorus afgebeeld als Romeins soldaat met een schild en een speer, niet te paard en noch met een draak, noch met een krokodil aan zijn voeten.

- In het tweede lancet Sint-Constantinus.

"Constantijn de Grote (± 280-337) was een Romeins keizer, zoon van Helena. Hij kwam alleen aan de macht nadat hij in 312 keizer Maxentius had verslagen in de slag bij Pons Milvius, een brug over de Tiber. Deze gebeurtenis geldt als het keerpunt in de geschiedenis van de vestiging van het christendom in het keizerrijk. Volgens Eusebius' "Leven van Constantijn" (1:27-32) zag Constantijn aan de vooravond van de slag in zijn droom een kruis aan de hemel en hoorde hij een stem zeggen "In hoc signo vinces" - "In dit teken zult gij overwinnen." Men zegt dat sindsdien het labarum, een stang met daarop het kruis in plaats van de adelaar, de standaard was van de Romeinse legioenen. Op munten uit zijn regeringstijd ziet men op de standaard een Christusmonogram...

... Constantijn is gekleed als een Romeinse keizer of als militair. Hij draagt een kroon en houdt een scepter vast of, vaker, het labarum. Als een staande figuur is hij soms in gezelschap van zijn moeder Helena of van Karel de Grote, eerste keizer van het Heilig Roomse Rijk..."[89]

Constantijn de Grote heeft hier enkel een kruis in zijn handen. Hij heeft noch een kroon op zijn hoofd, noch een scepter vast.

- In het derde lancet Sint-Edwardus

Hier is Edwardus afgebeeld met een kroon op zijn hoofd en pijlen en een scepter in zijn handen. Over Edwardus is niets te vinden van attributen als pijlen en scepter. Deze vinden we echter wel terug bij Edmundus. Het is nu dus de vraag of het ofwel de naam is die niet klopt met de voorstelling, ofwel de voorstelling wel degelijk Edmundus moest zijn maar zijn naam verward met die van Edwardus.

"Edwardus was een vorst en zoon van Koning Ethelred II en diens tweede vrouw Emma. Hoewel hij opgroeide in het paleis van de hertog van Normandië, was hij altijd zeer gekant tegen ijdelheid, pleziertjes en eigendunk. In zijn karakter werden al vanaf zijn jeugd alle christelijke en zedelijke deugden verenigd.

Tot vreugde van het hele koninkrijk werd hij gezalfd en gekroond op eerste paasdag in 1042, op ongeveer 40-jarige leeftijd. Hoewel hij zijn troon besteeg in een zeer moeilijke periode van verwarring en beroering, zou het de gelukkigste regeringsperiode ooit worden. Zelfs de Denen die zich in Engeland gevestigd hadden, hielden van hem. Ze respecteerden en vreesden zijn naam. De enige oorlog die de heilige ooit ondernam, was die waarmee hij Malcolm, koning van Schotland, weer op zijn troon bracht. Deze oorlog werd onmiddellijk door een glorieuze overwinning tot stand gebracht. Aan zijn eigen hof klaagden graaf Godwin en nog ambitieuze geesten erover dat hij zich omringde met Normandiërs. De koning bracht hen echter tot rede en maakte dat ze zijn bezittingen verlieten zonder bloedvergieten. Toen hij eenmaal koning was, drongen zijn edelen en volk erop aan dat hij een adellijke vrouw zou trouwen. Graaf Godwin, wiens macht en rijkdom hem deden uitstijgen boven zijn mede-onderdanen, deed alles om de keuze op zijn dochter Edgitha te laten vallen. Deze vrouw leek in niets op haar vader. Ze was opmerkelijk deugdzaam en matig. Edward hoopte haar gemakkelijk voor zich te winnen door haar te beloven dat ook zij voortaan in vrome kuisheid mocht leven. Aangezien hij niet bij machte was op een andere voorwaarde te trouwen, wijdde hij zichzelf aan God door een gelofte van eeuwige kuisheid. Ze accepteerde zijn aanzoek graag zodat ze, hoewel getrouwd, altijd als broer en zuster leefden...

... St.-Edwardus resideerde soms in Winchester, soms in Windsor of in Londen. Kerstmis was een van de belangrijkste feestdagen waarop de edelen hun opwachting maakten bij hun koning.

St.-Edwardus koos die datum voor de inwijdingsplechtigheid van de nieuwe kerk in Westminster. De koning tekende de stichtingsoorkonde en de oorkonde van de

ontheffingen en voorrechten die aan deze kerk verleend waren. Hoewel hij tijdens de wijdingsceremonie ziek werd, woonde hij deze toch tot het einde bij. Vervolgens begaf hij zich te bed en bereidde hij zich voor op de dood. In zijn laatste uur zag hij al zijn edelen die zich om zijn bed verzameld hadden huilen; en toen hij zijn liefhebbende en deugdzame koningin erger zag snikken dan de rest, vertrouwde hij haar toe aan de zorg van haar broer Harold en enkele andere heren en verklaarde dat ze nog maagd was. Hij overleed op 5 januari 1066, 64 jaar oud, nadat hij 23 jaar geregeerd had."

"Edmundus was een koning der Oost-Angelen (855-870), die door de heidense Denen, die zijn land binnengevallen waren, gevangen genomen en met pijlen gedood werd. Hij vond zijn laatste rustplaats te Edmundsbury, waar koning Knoet in 1020 een grote abdij stichtte.

Edmundus wordt afgebeeld als koning, met een pijl in de hand."[90]

Dwarsbeuk - noord

6 N **De boodschap aan Maria**, 1936

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het huis Roderburg uit Brugge in 1936.

Zelfde kenmerken als glasraam 12 N met dat verschil dat hier de arabesken met vloeiender lijn zijn uitgewerkt. Opvallend is hier weer het felle kleurgebruik.

Het tafereel speelt zich af in het tweede en derde lancet. Een geknielde Maagd Maria krijgt het bezoek van de engel Gabriël. Boven de Heilige Maagd zien we de duif van de H. Geest die op haar neerdaalt via een schuine lichtstraal die Maria's hoofd raakt.

"De Annunciatie (Aankondiging, Verkondiging) (Lucas 1:26-38). De boodschap van de engel Gabriël aan Maria luidde: "Gij zult zwanger worden en een zoon baren, en gij zult hem de naam Jezus geven." De menswording van Christus wordt geacht op dit moment te hebben plaatsgevonden. Maria-Boodschap, het feest van de Annunciatie, wordt gevierd op 25 maart, precies negen maanden voor de geboorte. De grote plaats die het thema in de christelijke kunst inneemt, weerspiegelt het dogmatische belang ervan...

... De drie essentiële elementen zijn de engel, Maria

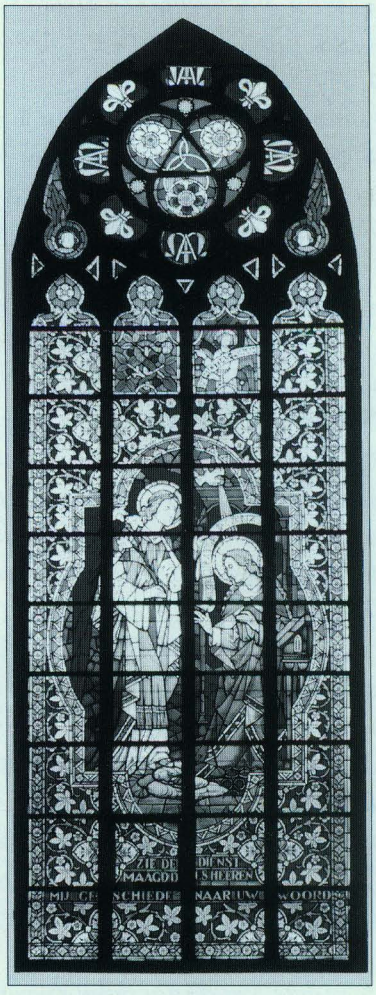

glasraam 6 N
"De boodschap aan Maria"

en de duif van de Heilige Geest die op haar neerdaalt...

... Het meest gebruikelijke attribuut is een boek waaruit zij, volgens Bernardus, de beroemde profetie van Jesaja leest (7: 14), "Zie, de jonkvrouw zal zwanger worden (Vulgaat "Virgo concipiet") en een zoon baren..." Een gesloten boek in de hand zou eveneens naar Jesaja verwijzen (29: 11-12), "Zo werd het gezicht van dit alles voor u als de woorden van een verzegeld boek..." Opschriften, soms op een rol of vel perkament , komen veel voor, vooral in de vroege Nederlandse schilderkunst. De engel spreekt de woorden "Ave Maria" of "Ave gratia plena Dominicus tecum" - Wees gegroet, gij begenadigde, de Here is met u"; Maria zegt: "Ecce ancilla Domini" - "Zie de dienstmaagd des Heren" (Lucas 1: 38). Dit laatste opschrift staat soms op

zijn kop, zodat het gemakkelijker kan worden gelezen door God de Vader, die bovenaan is afgebeeld ...

... Maria staat of zit, of - meer gebruikelijk - knielt, doorgaans op een prie-Dieu (bidstoel). Wanneer zij staat, wendt zij zich soms af van de engel, haar handen afwerend opgeheven: "En de engel zeide tot haar: Wees niet bevreesd, Maria..." (Lucas 1:30). De aartsengel Gabriël heeft vleugels en is traditioneel in het wit gekleed. Soms daalt hij af tot Maria, maar meestal staat of knielt hij voor haar. Italiaanse schilderkunst uit de eerste helft van de 16de eeuw laat de engel zien op een wolkenbed, zodat hij uit de hemel lijkt neer te dalen, iets dat later overgenomen wordt door de schilderkunst van de Contrareformatie. Op de middeleeuwse voorbeelden houdt de engel een scepter vast met een knop in de vorm van een fleur de lis, maar later heeft hij meestal de lelie in de hand... De duif daalt gewoonlijk neer langs een schuine lichtstraal die Maria's hoofd of borst raakt. God de Vader wordt soms bovenaan afgebeeld als de bron van het licht. Het beeld als geheel moet het moment aanduiden waarop de Maagd Maria wordt bevrucht, d.w.z. het moment van Christus' menswording door de Heilige Geest die is neergedaald van God.

Omtrent de plaats van de handeling vermeldt Lucas alleen dat de engel "binnengekomen was" bij Maria in Nazareth. In de Italiaanse renaissance schildert men echter liefst een open loggia of portico, en slechts zelden het interieur van Maria's kamer. Bij noordelijke kunstenaars uit dezelfde periode speelt het tafereel zich meestal af in een kerkinterieur..."[91]

"... Met de komst van de contrareformatorische kunst gaat het tafereel zich in een volkomen andere omgeving afspelen. Vanaf de late 16de eeuw is gewoonlijk geen sprake meer van een gebouw. In plaats daarvan lost de achtergrond zich op in wolken en lucht, waaruit de duif neerdaalt in een verblindend licht, de toeschouwer de indruk gevend dat de gebeurtenis zich dichtbij de hemel afspeelt..."[92]

Hier zien wij Maria zonder attributen. De aartsengel Gabriël heeft rode vleugels en is hoofdzakelijk in het wit gekleed. Hij staat op een wolkenbed. In zijn ene hand houdt hij een lelie, in zijn andere een rol met de tekst "Ave gratia plena" wat staat voor "Wees gegroet gij genadigde".

Van de plaats waar de handeling zich afspeelt is hier weinig of niets te zien.

Onder het tafereel in de twee onderste registers lezen we de tekst "Zie de dienstmaagd des heren" - "Mij geschiede naar uw woord" (Lucas 1: 38)

Boven het tafereel zien we nog twee bijtaferelen.

We zien de duivel als slang afgebeeld met een vrouwenhoofd rond een appelboom gekronkeld.

"Slang of serpent. Een symbool van het kwaad en een bijbels synoniem voor Satan, "de oude slang". De slang duidde echter ook vruchtbaarheid, wijsheid en het vermogen te genezen aan, en speelde een rol in de godsdienstige riten van vroegere volkeren, waarvan sommige haar als een god aanbaden. Het Latijnse woord "draco" betekent zowel slang als draak, en beide stellen in de christelijke kunst het kwaad voor...

... Een slang met een vrouwenhoofd is bedrog...."[93]

We zien ook nog een engel die naar de slang wijst met de tekst in zijn hand :"Inimicitas poram" wat betekent :"Ik zal vijandschap stellen."

Zijbeuk - Noord

7 N **Kroning van Maria**, 1954

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het atelier César Vanhevele in 1954, te Gent.

Ook dit glasraam van Vanhevele is in vergelijking met de glasramen 3 N en 3 Z uit 1948, in een geëvolueerde stijl. Hij heeft afstand gedaan van de neogotische principes en is in een meer persoonlijke stijl gaan werken.

Het glasraam is opgebouwd uit 9 registers en 3 lancetten. Het maaswerk is noch figuratief, noch decoratief. Het is sober, drie drielobben en vijf hoekstukken opgevuld met licht gekleurde vierkantjes in lood gevat, zonder meer.

De lancetpunten van het eerste en derde lancet reiken hoger dan dat van het middelste lancet.

"De Kroning van Maria. De scène waarin de verhalende cyclus van het leven van Maria culmineert (volgend op de dood van Maria en Maria-Hemelvaart) of, gebruikelijker, de afbeelding van Maria als een niet-narratieve devotiefiguur, de personificatie van de Kerk zelf. Dit laatste type vindt zijn oorsprong in de gotische kunst van de 13de eeuw en wordt in het bijzonder aangetroffen in de gebeeldhouwde portalen van Franse kathedralen. Later komt het voor op altaarstukken die werden

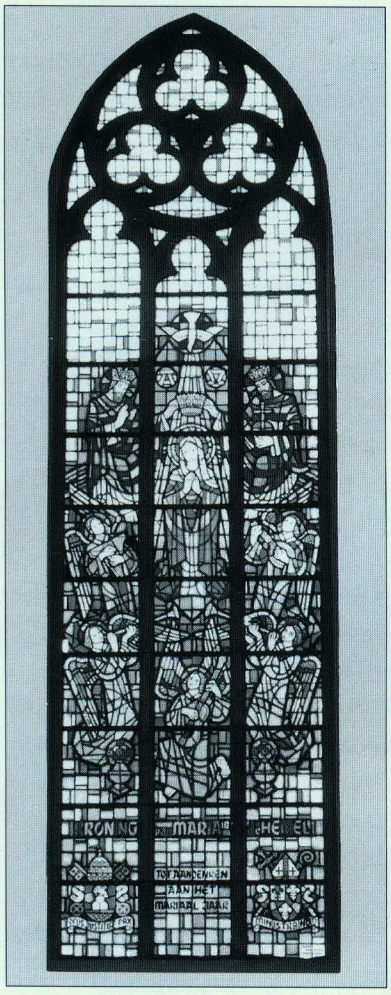

glasraam 7 N
"Kroning van Maria"

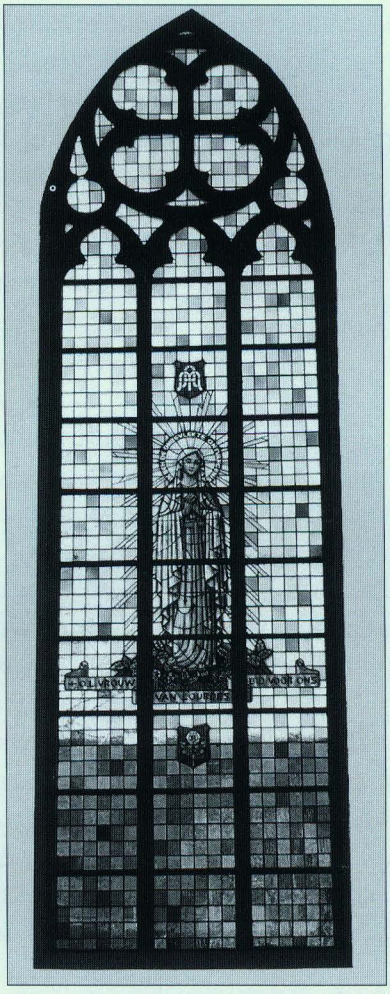

glasraam 8 N
"Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes"

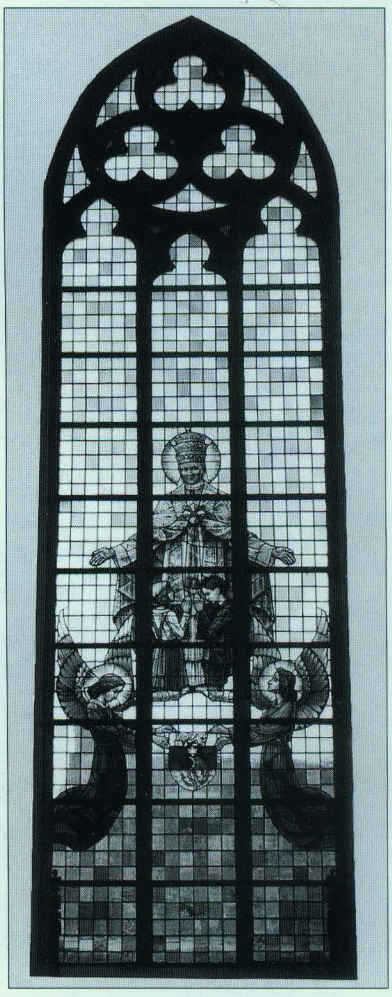

glasraam 9 N
"Paus Pius X"

vervaardigd voor aan Maria gewijde kerken en voor kerken van onder haar bescherming geplaatste kloosterorden. De meest gebruikelijke vorm laat Maria zittend zien naast Christus, die haar een kroon opzet. Zij kan ook voor hem knielen. Of ze wordt gekroond door God de Vader, een veel voorkomend type in de 15de-eeuwse Italiaanse schilderkunst, of door de Drie-eenheid. In het laatste geval zijn Christus, God de Vader en de duif, het symbool van de Heilige Geest, alle drie aanwezig. De kroon wordt haar gewoonlijk door Christus op het hoofd geplaatst. Christus kan in één hand een boek vasthouden met het opschrift "Veni, electa mea, et ponam te in thronum meum" - "Kom, mijn uitverkorene, en ik zal u plaatsen op mijn troon."
We zien bij dit geval dat het de Drie-eenheid is die Maria kroont. Het is niet alleen Christus die Maria een kroon op het hoofd plaatst, maar God de Vader samen met Christus. De Heilige Geest raakt Maria's hoofd via een stralenbundel. We zien hier ook terug de tekens A en Ω.

"Maria is gewoonlijk rijk gekleed, in overeenstemming met haar rol als "Regina Coeli", koningin van de hemel. De centrale groep wordt vaak omringd door engelenkoren, al dan niet met muziekinstrumenten. Er kan een groot aantal bijbelfiguren zijn: de aartsvaders, kerkvaders, martelaren en andere heiligen van het christelijke geloof..."[94]
Hier wordt de centrale groep omgeven door engelen met muziekinstrumenten, andere figuren zijn niet voorgesteld.

Onder het tafereel, in het tweede register lezen we de tekst: "Kroning van Maria in de hemel." En eronder de tekst: "Tot aandenken aan het mariaal jaar."
De wapens zijn van Pius XII en van Mgr. De Smedt.

8 N **Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes**, 1957
Glasraam ontworpen door César Vanhevele en toegewezen aan Olivier Ganton die het ontwerp uitvoerde in 1957. Dit is af te leiden uit de opschriften *del t* en *pinx t* wat staat voor
Bij de naam César Vanhevele : *Delegit* (Latijn) = gaf opdracht, wees toe, gaf door...
Bij de naam Olivier Ganton: *Pinxit* (Latijn, 3de vorm, werkw. Pingere = schilderen) = hij heeft geschilderd.
We zien eenvoud, geen architecturale elementen, noch figuratie noch decoratie in het maaswerk, een typisch kenmerk van de stijl van Olivier Ganton, het omgeven van de figuren met zachte pastelkleuren stukken glas, hier vierkantjes.
"Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes. Op 11 februari 1858 verscheen Maria voor het eerst aan Bernadette Soubirous te Lourdes in de grot van Massabielle; Haar ouders bewoonden "Le Cachot" na vele financiële tegenslagen. Zij zelf had juist een stuk winter doorgebracht te Bartrès, waar ze op een boerderij ging werken.
Met haar zusje Antoinette en een vriendinnetje waren ze hout gaan zoeken bij de Gave, toen ze plots werd verrast door de aanwezigheid van een dame in een rotstholte, die haar uitnodigde om nog terug te keuren. Deze ervaring werd met veel wantrouwen en protest bejegend. Heel wat opschudding in de stad in de Pyreneeën.
Tot 18 maal toe is Maria haar verschenen. Bij de zevende verschijning deed men de proef met de kaarsvlam, Bernadettes hand werd echter niet verbrand. Bij de negende verschijning ontdekte ze de bron op aanwijzing van Maria. De H. Maagd vroeg ook dat er een kapel zou worden gebouwd. Op het feest van Maria Boodschap, 25 maart, heeft ze bekend gemaakt wie ze was: "Ik ben de onbevlekte Ontvangenis", een woord dat Bernadette niet kende, en ging meedelen aan de pastoor E.H. Peyramale. Dat was de bevestiging van dezelfde dogmaverklaring van 1854, wat Bernadette niet had kunnen weten.
Zeer vlug werden de verschijningen van Lourdes erkend, en groeide het heiligdom uit tot een der grootste internationale bedevaartsoorden..."[95]
Net boven O.-L.-Vrouw van Lourdes prijkt een mariamonogram, onder haar een roos "een aanroeping uit de litanie van O.-L.-Vrouw: "Geheimzinnige roos".[96]

9 N **Paus Pius X**, 1957
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Olivier Ganton in 1957 te Gent.
Het telt drie lancetten en negen registers. De lancetpunten van het eerste en derde lancet reiken hoger dan dat van het middelste lancet. Het maaswerk is zeer eenvoudig, drie drielobben en vijf hoekstukken voorzien van vierkantjes in lood gevat, zonder meer.
Het volledige glasraam is zeer eenvoudig van opbouw en weerspiegelt de totaal persoonlijke stijl van zijn ontwerper-uitvoerder.
We zien centraal Paus Pius X die een driedubbele kroon op zijn hoofd draagt. Voor hem twee geknielde kinderen, een meisje en een jongen, die hun handen biddend voor zich houden. Paus Pius X wordt hier afgebeeld als de kindervriend.
Onder het tafereel houden twee engelen zijn wapenschild vast. "Bovenop het schild staat een lopende leeuw met open evangelieboek. Deze symboliseert de evangelist Marcus, patroon van Venetië waar Sarto patriarch was op het ogenblik van zijn pauskeuze."[97]
"Pius X werd geboren te Riese bij Treviso op 2 juni 1853. Giuseppe Melchiore kreeg de eerste Latijnse lessen van de dorpspastoor. Samen met zijn broer Angelo liep hij vervolgens school te Castelfranco. Verder studeerde hij filosofie en theologie aan het seminarie te Padua en werd priester gewijd in 1876. Aalmoezenier in Tombolo gedurende negen jaar werd hij vervolgens pastoor te Salzano en verbleef daar acht jaar. Door zijn grote ijver als zielzorger werd hij in 1884 tot bisschop van Nantua benoemd en in 1893 tot kardinaal en patriarch van Venetië. In het conclaaf na het overlijden van Leo XIII zou zeker diens staatssecretaris, Rampolla, verkozen zijn als Oostenrijk geen veto uitgesproken had. Daarop werd Sarto tot paus gekozen op 4 augustus 1903.
Om geen politieke moeilijkheden te hebben zoals zijn voorganger, verkoos de paus een pontificaat dat werkelijk niet-politiek gebonden was. Hij had een

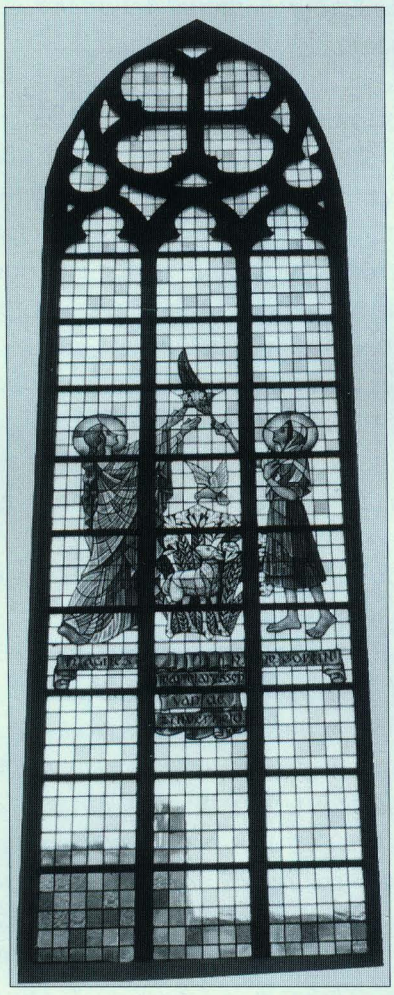

glasraam 10 N
"H. Agnes en de H. Maria Goretti"

afkeer van diplomatieke taktiek. Alle aandacht was gericht op strikt kerkelijk leven, waarbij hij vaak door cruciale routine heen brak en reeds lang voorgenomen hervormingen wist door te voeren...
... Streng en onverbiddelijk trad hij op wanneer hij meende dat de katholieke leer of de rechten van de Kerk geschonden werden. Veel beroering in de wereld echter wekte zijn encycliek "Borromeus" van 29 mei 1910, wegens de anti-protestantse uitlatingen. De grootste beroering in de wereld echter wekte zijn encycliek "Pascendi" op 8 september 1907; deze encycliek bevestigde de veroordeling van 65 modernistische stellingen die in het decreet Lamentabili van 3 juli 1907 waren opgesomd. Op 1 september 1910 werd de antimodernisteneed voorgeschreven. Alles herstellen in Christus was zijn devies en zijn programma. Hij schonk grote aandacht aan de opleiding in seminaries, aan de zuiverheid van de liturgische taal, aan de herziening van het Canoniek Recht, aan de devotie van het H. Sacrament en aan de ontwikkeling van de scholen in de missies. De 1ste augustus 1914 (begin van de Eerste Wereldoorlog) was uiteindelijk de genadeslag voor zijn reeds zwakke gezondheid. Daags daarop riep hij gans de katholieke wereld op te bidden voor de vrede.Hij overleed op 20 augustus 1914"[98]

10 N **H. Agnes en de H. Maria Goretti**, 1957
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Olivier Ganton, gesigneerd in de rechterbenedenhoek. Uitgevoerd in 1957, in dezelfde stijl als voorgaande. In het eerste lancet zien we de H. Agnes, met lang golvend haar, reikend naar een kroon. In het derde lancet op dezelfde hoogte de H. Maria Goretti met palmtak. Palmtak en kroon zijn martelaarssymbolen, beide meisjes zijn martelaressen van de zuiverheid. Tussen hen in dan ook heel wat symbolen die verwijzen naar de zuiverheid: een witte duif, lelies en een lam.
Onder hen op banderol: "H. Agnes en M. Goretti, martelaressen van de zuiverheid."
"Agnes was een maagdelijke martelares en een van de eerste heiligen van de christelijke kerk. Zij woonde in Rome tijdens de vervolgingen onder Diocletianus. Haar attribuut is onveranderlijk een wit lam, dat aan haar voeten ligt of door haar vastgehouden wordt. Zij dankt dit attribuut waarschijnlijk aan de overeenkomst van haar naam met het Latijnse agnus, lam. Dit is etymologisch onjuist, want haar naam komt van het Grieks "Hagnos" (kuis).
Verder zijn haar attributen de palm der martelaren, soms een olijftak of -krans, een zwaard of dolk (haar martelwerktuig) en een aangestoken brandstapel. Zij wordt afgebeeld als jong meisje: volgens één van de overleveringen was zij dertien jaar toen ze stierf. Net als Maria Magdalena heeft ze lang golvend haar..."[99]
"Maria Goretti is de martelares voor de zuiverheid. Zij werd op 16 oktober 1890 te Corinaldo geboren als oudste van vijf kinderen. In 1899 verhuisde het gezin naar Colle Gianturco, waar zij de hoeve deelden met de familie Serenelli, vader en zoon.
Die zoon, Alessandro Serenelli, 18 jaar oud, had, als gevolg van slechte boeken en kameraden, voor Marietta, die ondanks haar twaalf jaar groot en

glasraam 11 N
"St.-Cecilia en de H. Barbara"

bekoorlijk was, een vlammende passie opgevat. Hij bedreigde haar met de dood, als zij met haar moeder zou spreken over de oneerbare voorstellen, die hij haar deed. Telkens weigerde Marietta toe te geven aan de zonde. Op 5 juli 1902, terwijl men volop aan het werk was in de oogst, verliet Sandro het werk en sleurde Marietta, die juist bezig was zijn hemd te herstellen, in de keuken en bedreigde haar met een lang mes, als zij niet instemde met zijn voorstel. Marietta weigerde en Allesandro, uitzinnig van woede, bracht het kind veertien messteken toe. Een operatie kon niet meer baten. Toen de priester haar vroeg of zij haar moordenaar vergiffenis schonk, zei ze: "Uit liefde tot Jezus vergeef ik hem en ik hoop dat hij met mij zal zijn in het paradijs. Zij stierf zachtjes op 6 juli 1902 bij de aanroeping van de naam Maria.
In Maria Goretti eren wij de vele meisjes die de liefde tot de zuiverheid met het offer van hun leven hebben betaald..."[100]

11 N **Cecilia en de H. Barbara**, 1957
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Olivier Ganton, gesigneerd in de rechterbenedenhoek.
Het glasraam is opgebouwd uit 9 registers en 3 lancetten. Het maaswerk is noch figuratief, noch decoratief, integendeel, sober en enkel gevuld met - typerend voor de stijl van Olivier Ganton - gekleurde vierkantjes die ook hier weer de figuur omvatten.
In het eerste lancet wordt Cecilia voorgesteld met een harp; dit attribuut krijgt ze omdat ze als patrones van de muziek wordt voorgesteld. Het glasraam is dan ook, zoals we op het paneel lezen,
"DD Koninklijke Harmonie der Congregatie (DD=Donum Dedit = gift van)"
"Cecilia (Caecilia) was een christelijke heilige en maagdelijke martelares die zou hebben geleefd in de 2de of 3de eeuw. De basiliek van S. Caecilia in Trastervere, Rome, moet zeer vroeg gesticht zijn en bevat relikwieën waarvan wordt vermoed dat ze echt zijn. Het verhaal van haar leven en marteldood, opgetekend in de 6de eeuw en naverteld in de Legenda Aurea, kan niet als historisch worden beschouwd. Cecilia ontving een christelijke opvoeding. Zij legde een gelofte van kuisheid af en overreed haar bruidegom, de Romeinse edelman Valerius, seksuele onthouding te aanvaarden. Hij stemde in op voorwaarde dat hij de engel mocht zien die, naar hij wist, waakte over Cecilia's leven. De engel daalde later af tot hen beiden en plaatste kronen van rozen en lelies op hun hoofd. Deze bloemen zijn soms Cecilia's attribuut. Valerius werd tot christen gedoopt, evenals zijn broer Tiburtius. Beiden wachtte terechtstelling door de Romeinse gouverneur. Cecilia werd veroordeeld tot de verstikkingsdood in een stoombad, dan wel (net als Johannes de evangelist) tot onderdompeling in een ketel met kokende olie, maar zij overleefde het. Drie slagen met een zwaard verwondden slechts haar hals en zij leefde nog drie dagen, waarin zij haar rijkdommen wist te verdelen onder de armen. Vroege renaissanceschilders ontleenden veel thema's aan deze legende. Zij kenden Cecilia niet als patrones van de muziek: dit thema verschijnt pas in de 15de-eeuwse kunst.

Patroonheilige van de muziek. De oorsprong van Cecilia's patronaat van de muziek vinden we in volgende passage uit haar levensverhaal of "Passie": Toen Cecilia op de dag van haar huwelijk het huis van haar bruidegom werd binnengeleid onder de klanken van muziekinstrumenten ("cantantibus organis"), riep zij in haar hart slechts God aan, biddende dat Hij haar ziel en lichaam onbevlekt zou bewaren. Het Latijnse woord "organum" betekent "muziekinstrument" of "werktuig" maar 16de-eeuwse kunstenaars interpreteerden het als "orgel", een instrument dat in hun tijd dikwijls van het draagbare type was (portatief); als zodanig werd het Cecilia's attribuut. In de loop van de 16de eeuw raakte het portatief in onbruik, en later heeft zij wel een clavichord harp, luit of strijkinstrument...

... In de Nederlandse kunst vanaf de middeleeuwen wordt Cecilia behalve met een orgeltje ook vaak met een valk als attribuut afgebeeld. Dit waarschijnlijk om haar hoge afkomst aan te duiden..."[101]

In het derde lancet wordt de H. Barbara afgebeeld met een torentje en een palmtak.

"Volgens de legende was Barbara de dochter van een rijke heiden in Nicomedië, Dioscurus genaamd, die haar ver van alle invloeden van buiten trachtte te houden door haar op te sluiten in een toren. Toch kwam zij met het christendom in aanraking en zij zou zelfs door niemand minder dan Origenes in de ware leer zijn onderricht. Toen aan haar verblijf een vertrek werd bijgebouwd, verlangde zij, dat het ter ere van de Drie-eenheid drie vensters zou krijgen. Daardoor kwam haar vader achter de waarheid. Hij leverde haar toen zelf aan de rechter over, die haar met de meest verfijnde folteringen tot afval trachtte te bewegen. Toen alle pogingen tevergeefs bleven, greep de vader vertoornd een zwaard en onthoofdde zijn dochter met eigen hand. De straf volgde echter prompt op deze schanddaad: een bliksemschicht doodde de onverlaat op de plaats van zijn misdrijf. Barbara wordt vereerd als patrones voor een zalige dood en verder als patrones van de artilleristen, geschutgieters, klokkenluiders en klokkengieters, mijnwerkers en van allen, die omgaan met springstof.

Barbara's meest gebruikelijke attribuut is de toren, die gewoonlijk drie vensters heeft. Zij is om haar toren de patrones van de klokkeluiders en klokkengieters. Daar deze ook aan een vestingtoren en aan een overeind staand stuk geschut herinnert, wordt zij tevens door de artilleristen, geschutgieters en allen die met springstof omgaan als beschermvrouwe aangeroepen..."[102]

glasraam 6 Z
"Christus voor Pilatus"

Onder de H. Barbara staat te lezen: De Confrerie en Koninklijke Gilde Bosseniers.

Tussen hen in prijkt het wapen van Izegem.

Dwarsbeuk- zuid

6 Z **Christus voor Pilatus**, 1936

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Frank Roderburg in 1936, uit Assebroek, Brugge.

Het glasraam telt 4 lancetten en 9 registers. Opnieuw zien we hoofdzakelijk in het eerste en vierde lancet

de arabeske motieven, uitgewerkt als een wijnstok met bladeren en druiven.
Het maaswerk stelt een kleine rozas voor die als een kern een drielob heeft waar rond een achtlob zit. In de kern van de drielob worden drie nagels - lijdenstekenen - afgebeeld die zich in een driehoek (Drie-eenheid) bevinden waar rond de doornenkroon - eveneens een lijdensteken - afgebeeld wordt. In de achtlob wordt telkens een engelenhoofdje afgebeeld. Links en rechts in de visblazen : "Ego sum A Ω = ik ben het begin en het einde".[103]
In het tweede lancet zien we Pilatus zittend op zijn troon. Voor hem Christus, staande voor Pilatus, gekleed in een hel rood gewaad met een opvallende aureool rond zijn hoofd. Boven de centrale voorstelling staat te lezen: "In nomini Jesu omne genuflectatur" wat betekent: "In de naam van Jezus wordt door allen geknield". Boven de tekst twee geknielde engelen in een architecturale suggestie van twee Romaanse torentjes. Daartussen de letters IHS, het Christusmonogram als afkorting voor de naam Christus.
"... Oorspronkelijk IH of IHC wordt het weldra IHS, ish of ysh, mede onder invloed van de middeleeuwse schrijfwijze Ihesus... De uitleg der letters IHS als Iesus Hominum Salvator is een vrome vondst van latere datum... Op talrijke devotieprentjes vanaf het einde van de 15de eeuw wordt het monogram IHS bekroond door het kruis en door de lijdenswerktuigen omgeven. Wanneer de Jezuïeten, de grote bevorderaars der devotie tot de Zoete Naam, het teken IHS bekroond door het kruis in hun ordeszegel opnemen, plaatsen zij er drie nagels onder. Dit gaat waarschijnlijk terug op de gewoonte de lijdenswerktuigen bij het monogram te plaatsen. De drie nagels onder het monogram werden door sommigen aangezien voor een verbasterde V. De betekenis van de door het kruis bekroonde letters zou dan zijn: In Hoc Signo Vinces. Volgens anderen zouden de drie nagels gegroeid zijn uit de Y van Ynigo, waarmee Ignatius ondertekende."[104]
Onder de centrale voorstelling lezen we: "Zijt gij Koning ? Ik ben koning doch mijn rijk is niet van deze wereld". Een vraag die door Pilatus werd gesteld en waarop Christus een symbolisch antwoord gaf.

Zijbeuk-zuid

7 Z **Maria ten Hemel opgenomen**, 1954
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door het atelier César Vanhevele in 1954 te Gent.
Als je dit glasraam van Vanhevele vergelijkt met de glasramen 3 N en 3 Z uit 1948, zien we hier een wending in de stijl. Hij heeft hier afstand gedaan van de neogotische principes en is in een meer persoonlijke stijl gaan werken. Het glasraam is opgebouwd uit 9 registers en 3 lancetten. Het maaswerk is noch figuratief noch decoratief. Integendeel, sober en enkel gevuld met gekleurde stukken glas in de vorm van een vierkantje of een rechthoekje.
Het glasraam verhaalt Maria Hemelvaart.
"De term waarmee de opneming van de ziel en het lichaam van Maria in de hemel wordt aangeduid, drie dagen na haar dood. Men spreekt ook van Tenhemelopneming of Assumptie (Lat. Adsumere, opnemen), aan te geven dat Maria (door engelen) naar de hemel werd gedragen, in tegenstelling tot Christus, die zelfstandig opsteeg..."
We zien hier inderdaad in het eerste zowel als in het derde lancet engelen omheen Maria.
"De Maria Hemelvaart vormt de voortzetting van het verhaal van de dood van Maria. In de 13de eeuwse Legenda Aurea wordt het apocriefe verhaal naverteld. Toen de apostelen op de derde dag aan het graf van Maria zaten, verscheen Christus in gezelschap van St.-Michaël, die de ziel van Maria meebracht. "Terstond voer de ziel van Maria in het lichaam en stond schitterend op uit het graf en voer ten hemel, geleid door de menigte der engelen."
De hemelvaart van Maria werd voor het eerst populair in de 13de-eeuwse gotische beeldhouwkunst, met name aan de ingangen van aan Maria gewijde kerken, en zou ook daarna een belangrijk devotiethema blijven. De kenmerkende vorm van ervan in de schilderkunst van de renaissance en daarna bestaat uit twee op soms drie boven elkaar geplaatste elementen. Maria wordt in de lucht, staande of op haar troon, omhoog gevoerd door engelenkoren, die vaak muziekinstrumenten bespelen. Haar handen zijn gevouwen in gebed of, in het bijzonder in de contrareformatie: zij strekt de armen uit terwijl ze in verrukking omhoog kijkt. Zij

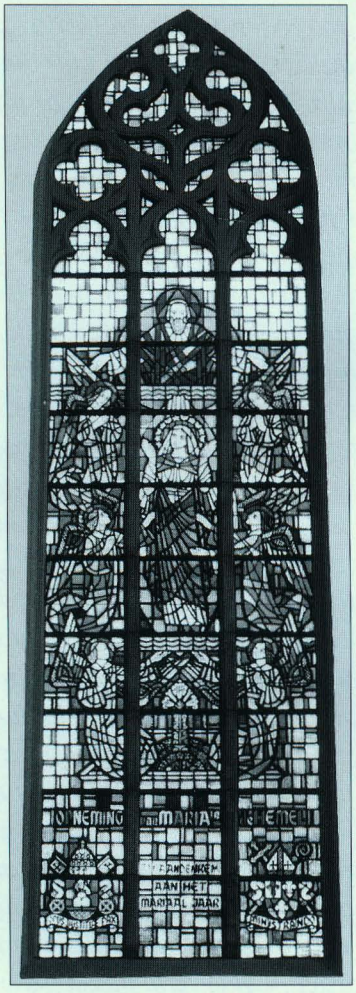

glasraam 7 Z
"Maria ten Hemel opgenomen"

glasraam 8 Z
"Sint-Jozef"

glasraam 9 Z
"Don Bosco en Dominiek Savio"

kan omlijst worden door een mandorla, die kan worden gevormd door engelen. Soms vergezellen de aartsengelen Michaël en Gabriël haar. Minder vaak ziet men Christus en Maria samen opstijgen..."
Maria strekt de armen. Ze wordt omlijst door een mandorla van oranje-bruine kleuren, waarrond de engelen zich bevinden. We herkennen hier echter niet de engelenkoren. De engelen hebben geen muziekinstrumenten vast. We zien de engel Michaël en Gabriël niet.
"...Het derde element dat altijd aanwezig is, is God de Vader die de Maagd in de hemel opwacht. Hij kan omring zijn door cherubijnen of serafijnen."[105]
Boven Maria zien we God de Vader ten halven lijve. Hij bevindt zich in een lichtbundel. Cherubijnen of serafijnen zijn hier niet aanwezig.
Onder Maria een lelie, symbool van zuiverheid.
De twee wapenschilden zijn van Paus Pius XII "die de Maria Hemelvaart, die al eeuwenlang als feestdag was gevierd, in 1950 tot geloofsartikel verhief"[106] en het wapenschild van Mgr. E. J. De Smedt.

8 Z **Sint-Jozef**, 1957
Glasraam ontworpen door César Vanhevele en ook hier hoogstwaarschijnlijk toegewezen aan Olivier Ganton die het ontwerp uitvoerde in 1957. Dit is af te leiden uit de opschriften:
In de linkerbenedenhoek: delt C. Vanhevele = Delegit (Latijn) = gaf opdracht, wees toe, gaf door...
In de rechterbenedenhoek: pinxt . Ganton = Pinxit

(Latijn, 3de vorm, werkw. Pingere: schilderen) = hij heeft geschilderd.
"Jozef (echtgenoot van Maria) was een timmerman en pleegvader van Christus. Hij komt voor in scènes uit Jezus' kindertijd..."[107]
Jozef wordt voorgesteld als een vitale jonge man met een bruine baard, als opvoeder van Jezus. Het is dus een voorstelling van Jozef met Jezus in zijn kindertijd.
"...Komt hij aanvankelijk slechts bij de voorstelling van Christus' geboorte en de overige episoden uit het leven van de Verlosser ten tonele en blijft hij daar steeds volkomen op de achtergrond, in de late middeleeuwen komt hij hoe langer hoe meer naar voren. Eerst in de 16de en 17de eeuw wordt Jozef als voedstervader met het Kind Jezus voorgesteld; de legendarische bloeiende staf, zijn attribuut tijdens de late middeleeuwen wordt dan een lelietak. Hij houdt het Kindje Jezus bij de hand, of knielt er voor neer. St.-Jozef is dan een man in de bloei van zijn jaren, slank met donker, welig haar..."[108]
Jozef voor zijn werkbank, met het Kind Jezus voor hem. Jozef legt zijn hand op de schouder van Jezus, in zijn andere hand houdt hij een hamer. Het is Jezus die de lelietak van Jozef in zijn hand heeft.
We zien verder nog een kroon met leliescepter en een monogram H(=heilige) J(=Jozef).

9 Z **Don Bosco en Dominiek Savio**, 1957
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Olivier Ganton, gesigneerd in de rechterbenedenhoek.
Het glasraam is opgebouwd uit 9 registers en 3 lancetten. De vormen in het maaswerk zijn dezelfde als van de glasramen 9 Z en 7 N, drie drielobben, en vijf hoekstukken noch figuratief, noch decoratief ingevuld, maar integendeel sober gevuld met steeds - in de glasramen van Ganton- terugkerende gekleurde vierkantjes in lood, die ook hier weer de figuren omvatten. De lancetpunten in de glasramen met dit soort maaswerk 9 N, 9 Z, 7 N zijn niet gelijk aan elkaar. Die van het eerste en derde lancet reiken hoger dan de lancetpunt van het middelste lancet.

Don Bosco in staande houding met voor hem Dominiek Savio die een open boek vast houdt.
"Heilige Joannes Bosco werd op 16 augustus 1815 te Becchi geboren. Giovanni was twee jaar oud, toen zijn vader Francesco stierf. Zijn moeder, Margarita Occhiena, bleef zijn rechterhand en een uitstekende leermeesteres. Zijn verder leven ziet Giovanni voorgesteld in een droom, als hij negen jaar oud is. Zijn leven is vervuld van wonderen en dromen, waarin hij de toekomst voorspeld ziet. Zijn laatste droom gaat in vervulling, wanneer hij op 31 januari 1888 te Turijn naar het Vaderhuis gaat.
Ondanks tegenstand van broer Antonio, die hem eerst naar Moglia stuurt voor veldarbeid, leert kapelaan Calosso van Morialdo, Giovanni de eerste beginselen van Latijn in november 1829. Deze sterft het volgend jaar en de jonge Bosco moet wachten tot 1831 om opnieuw te studeren. Geleid door weldoeners, vooral de H. Jozef Cafasso, kan hij dank aan zijn knap verstand, buitengewoon geheugen en ijzeren wil in vier jaar de studies doorwerken, ontvangt op 25 oktober 1835 het priesterkleed en wordt op 5 juni 1841 priester gewijd. Op raad van Don Cafasso gaat hij naar Turijn en op 8 december ontmoet hij er Bartolomeo Garelli, een werkjongen, die de eersteling van de duizenden van zijn Oratorium wordt. Don Bosco was vereniging met God, en vanuit die eenheid trekt hij door zijn goedheid en milde glimlach allen tot zich. Op Pasen 1846 krijgt hij voor zijn jongens een woning te Valdocco, die later een internaat voor studenten en handwerklui zal worden. Onder zijn meest geliefde leerlingen is de H. Dominiek Savio in 1854-1857. Een van zijn levenswerken is de stichting der Salesianen in de geest van de H. Philippus Neri en de H. Franciscus van Sales, terwijl hij voor de zielzorg onder invloed staat van de H. Alfonsus de Liguori, maar dit alles aangepast aan de mensen van zijn tijd.
Intussen wordt hij tegengewerkt en vervolgd, zelfs met de dood bedreigd, maar op ieder gevaarlijk ogenblik verschijnt de wolfshond Grigio om hem te beschermen..."[109]
"Dominiek Savio stierf op dertienjarige leeftijd als leerling van Don Bosco. Hij werd in Piëmont geboren op 2 april 1842. Zijn vader was dorpssmid, zijn moeder een stille huisvrouw. Van zijn vader kreeg hij zijn wilskracht, van zijn moeder zijn vroomheid. Hij is tien jaar oud als de onderpastoor hem aan Don Bosco voorstelt. Don Bosco nam de jongen mee naar Turijn, waar hij, drie jaar later sterft aan een longkwaal op 9 maart 1857. In de klas, op de speelplaats, overal en in alle omstandigheden was

hij een durver geweest.
Bij zijn eerste communie had hij met zijn kinderhand de woorden "la morte, ma non peccati" geschreven.
"Liever sterven dan zondigen."[110]
Op de banderol die de twee engelen vasthouden staat de tekst die verwijst naar Dominiek Savio's woorden: "Liever de dood dan de zonde".

10 Z **Sint-Elooi zendt Sint-Tillo uit**, 1957
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Olivier Ganton, Gent 1957.
Dit glasraam heeft hetzelfde maaswerk als de glasramen 10 N, 8 Z en 8 N. het maaswerk bestaat uit een soort vierlob in een cirkel met vier hoekstukken die de uitsparingen van de vierlob in de cirkel opvullen. Ernaast twee druipers, eronder verwante vormen aan het hoekstuk.
Vervolgens telt het glasraam, trouwens net zoals alle andere in de zijbeuken, 3 lancetten en 9 registers. Bij de glasramen 10 Z, 10 N, 8 Z en 8 N, zijn de lancetpunten even hoog.
In het tweede en derde lancet wordt Sint-Elooi afgebeeld met staf, rechtstaand voor zijn zetel, met een zegenend, zendend gebaar. Hij wordt als bisschop voorgesteld.
Voor hem zit Tillo geknield, in een eenvoudig gewaad getooid.
"Elooi was goudsmid en muntmeester van Koning Dagobert. Hij werd later bisschop van Noyon en Doornik. Hij was het die Tillo op de Parijse slavenmarkt vrij kocht en naar huis meenam en die later voor zijn opvoeding zorgde."[111]
"Sint-Tillo leefde van 610 tot 702 en zou van Saksische afkomst geweest zijn. Nog in zijn jeugd kwamen zijn ouders in het Torhoutse wonen. Toen hij vijftien jaar was, werd hij door rovers gevangen genomen en in Parijs als slaaf verkocht aan Sint-Elooi, de muntmeester van koning Dagobert I. Van hem leerde Tillo het beroep van edelsmid en door hem werd hij bekeerd. Tillo werd monnik in Solignac. In 841 werd Sint-Elooi bisschop van Noyon-Doornik. Hij werd als muntslager vervangen door Tillo, die echter priester werd en kort daarop door Sint-Elooi naar Vlaanderen geroepen werd. Als man van de streek, kon Sint-Tillo er de bevolking in de moedertaal toespreken, wat een sterke troef was bij het bekeringswerk. Sint-Tillo was in de jaren 650 in deze streek actief. Izegem was zijn bijzonderste verblijfplaats. Nadien trok hij zich als kluizenaar en kloosterling terug in het midden van Frankrijk..."[112]
Op de banderol lezen we: "St.-Elooi zendt zijn discipel St.-Tillo naar Izegem"

glasraam 10 Z
"Sint-Elooi zendt Sint-Tillo uit"

11 Z **Sint-Crispijn en Sint-Antonius**, 1957
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Olivier Ganton, Gent 1957, gesigneerd in de rechterbenedenhoek.
Dit is het laatste venster van de zuidbeuk en het heeft als voorstelling Sint-Crispijn en Sint-Antonius Abt, de twee patroonheiligen van wat ooit de belangrijkste Izegemse nijverheidstakken waren.
Het maaswerk van het glasraam is op dezelfde manier uitgewerkt als dat van de glasramen 11 N en 7 Z. De vormen die we erin herkennen zijn, helemaal

bovenaan, een soort vierlob, waaronder vier druipers en een paar bastaardvormen, daarnaast twee hoekstukken en eronder twee vierlobben, en nog een zestal kleine hoekstukjes. Wat niet onmiddellijk opvalt is dat ook hier de lancetpunten niet gelijk zijn. Bij deze drie glasramen komt de middelste lancetpunt net iets hoger dan deze ernaast.

Hoofdzakelijk in het eerste lancet, wordt St.-Crispijn afgebeeld. Sint-Crispijn heeft alleen een palmtak in de hand, geen attribuut. Nochtans wordt hij, volgens de iconografie vaak met een schoen of halfrond snijmes in de hand voorgesteld.

"De twee Romeinse broers (Crispijn en Cripiniaan) zijn al sedert eeuwen bekend als de patroonheiligen van alle lederverwerkende nijverheden; alleen de leerlooiers en de leerbewerkers vormen gedeeltelijk een uitzondering. Als patroon van alle leerbewerkers- schoenmakers, zadelmakers, leerlooiers en handschoenmakers krijgen ze meestal een schoen of een halfrond snijmes als attribuut in de hand mee. Er is in de kerk van Horst, in het noorden van het Nederlands Limburg, ook een beeld bekend waar we naast de opgenoemde attributen ook nog een molensteen aan hun voeten vinden. Dit had te maken met de folterproef in de Aisne."[113]

Antonius wordt voorgesteld met een boek in zijn ene hand en een staf bekroond met Tau, met een bel eraan, in zijn andere hand. Hij is voorgesteld in de bruine pij van zijn orde. Aan zijn voeten ligt een varkentje.

Onder St.-Antonius staat op banderol: "H.Antonius Patroon der Borstelmakers."

Daar de haren van het varken zeer stevig en hard zijn, werden zij gebruikt om allerlei borstels te maken.

"Antonius Abt, 17 januari. Hij wordt ook Antonius de Kluizenaar of Antonius de Grote genoemd. Geboren omstreeks 251 te Koma bij Herakleia in Egypte, leidde hij vanaf zijn twintigste jaar een kluizenaarsleven vol ontbering. Eerst woonde hij vijfendertig jaar lang in een uit de rotsen gehouwen spelonk in de nabijheid van zijn vaderstad, daarna nog twintig jaar op een berg aan gene zijde van de Nijl. Vervolgens trok hij zich terug in een oase in de woestijn, waar hij een groot aantal kluizenaars tot een soort kloosterlijke gemeenschap bijeenbracht. In de afzondering had hij hevig te strijden tegen de bekoringen, waarbij de duivelen hem in de gedaante van allerlei fantastische dieren te lijf gingen met knuppels en met roeden en hem soms halfdood lieten liggen.

Hij stierf in 356, 105 jaar oud.

De verering van Antonius vond in het westen ingang door de kloosterorde van de Antonieten, die in 1905 door de Franse edelman Gaston te St.-Didier-de-la-Motte, waar zijn relieken sinds de 10de eeuw berusten, gesticht werd uit dankbaarheid, omdat zijn zoon van een hevige ziekte, die heilig vuur of St.-Antoniusvuur genoemd werd, genezen was. Deze orde onderhield in de periode van haar grootste verspreiding 369 hospitalen.

Zijn grote populariteit dankte de heilige aan het feit dat hij vereerd werd als patroon tegen besmettelijke ziekten van mensen en vee...

... Zijn voornaamste attribuut is de staf bekroond

glasraam 11 Z
"Sint-Crispijn en Sint-Antonius"

door de Tau (T) of curx commissa. Deze tau werd ook het embleem van de Antonieten, gewoonlijk vergezeld van een klokje of een bel, een ander attribuut van de heilige, dat hij soms in de hand, soms aan een der einden van de taustaf draagt. Zijn verdere attributen zijn: een varken, een fakkel of vurige vlammen, een boek, een rozenkrans en een duiveltje. Gewoonlijk draagt hij het habijt van zijn orde; zijn hoofd met welige haren en breed neergolvende baard is bedekt met een ronde kalot of een baret.

De tau is vermoedelijk niets anders dan de in het oosten gebruikelijke bisschops- of abtsstaf. Het klokje herinnert aan de bel die de Antonieten tijdens hun termijntochten plachten te hanteren. Ook de St.-Antoniusvarkens, die in vele steden vrij door de straten rondliepen en zich voedden met het afval, droegen een belletje om hun hals. Dit verklaart tevens dit dier als attribuut van de heilige. De vlammen of de fakkel duiden op het Sint-Antoniusvuur, een in die dagen zeer gevreesde ziekte. Het duiveltje herinnert aan de bekoringen die Antonius in de woestijn had te doorstaan. St.-Antonius Abt is een van de heiligen die tijdens de late middeleeuwen veelvuldig werd afgebeeld. Hij behoorde immers tot de Pestheiligen... "[114]

Tussen hen in prijkt terug, zoals bij het glasraam 11 N, dat er recht tegenover staat, het wapen van Izegem.

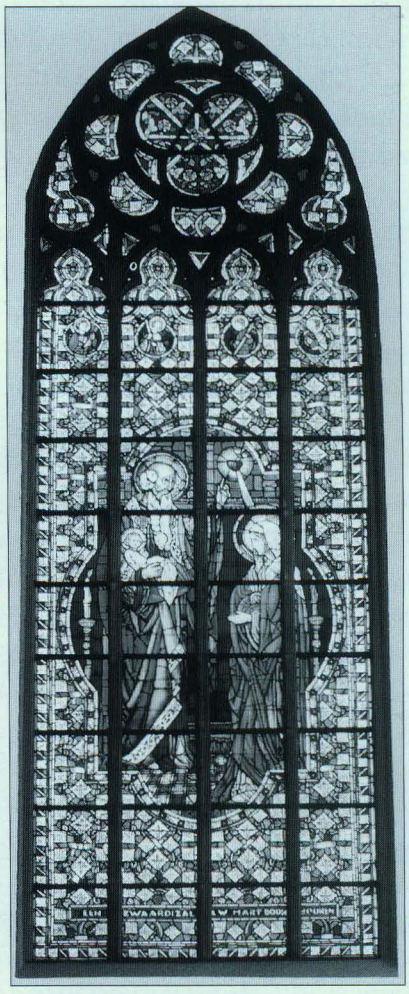

glasraam 12 N
"Opdracht van Jezus in de tempel"

12 N **Opdracht van Jezus in de tempel**, 1929

Dit glasraam is ontworpen en uitgevoerd door Frank Roderburg, zelfstandig ontwerper-glazenier, die werkte in een eigen, nieuwe stijl.

We zien hier in dit glasraam dat vele neogotische kenmerken zijn verdwenen. Er is geen architecturale omlijsting meer, deze is hier zoals zichtbaar in het eerste en vierde lancet vervangen door arabeske motieven, die ook in het maaswerk terugkeren.

Ook de opvallende felle blauwen en groenen die in dit glasraam overwegen, zijn typisch voor de stijl van Roderburg.

Het glasraam telt 4 lancetten en 9 registers en is bekroond met een maaswerk waarin een soort rozas verwerkt zit die is samengesteld uit een drielob doorkruist met een driehoek. De drielob is omgeven door "losse lobben" die - samengevoegd - een achtlob zouden vormen. Elk van die losse stukjes, behalve ééntje, bevatten de handgreep van een zwaard waarvan de lans doorloopt tot in het midden van de - in de drielob gelegen - driehoek waar alle lanspunten samenkomen.

Het tafereel laat Simeon zien met het Christuskind op zijn arm en met zijn vrije hand wijzend naar een hart met een zwaard doorboord. Via een lichtbundel raakt het hart Maria's hoofd. Maria kijkt bedroefd toe. Langs weerszijden van de figuren staat een kaars die misschien ook verwijst naar het feest van de reiniging, waarop men een processie met kaarsen houdt, en dat ook vermeld wordt bij de "presentatie in de tempel".

"(Lucas 2: 22-39) ("Simeon en Hanna"). Het brengen van het kind Jezus naar de tempel "om Hem de Here voor te stellen"...

... Volgens Lucas werd de joodse rite van de

"reiniging" van de moeder - waarbij "twee tortelduiven of twee jonge duiven" geofferd moesten worden (Lev. 12) - tegelijk gevierd. Ook dit werd later een christelijk feest van de reiniging een processie met kaarsen. Dit verklaart de naam Maria-Lichtmis...

... De tempel werd op hetzelfde moment bezocht door Simeon, een vroom man aan wie was geopenbaard dat hij niet zou sterven, voordat hij de Messias had gezien. Hij nam het Christuskind in de armen en zei :"Nu laat Gij, Here, uw dienstknecht gaan in vrede..." (Nunc dimittis, Domine"). Tegelijkertijd profeteerde hij dat de ziel van Maria doorboord zou worden vanwege haar kind. In de kunst vanaf de 14de eeuw wordt Simeon gewoonlijk vereenzelvigd met de hogepriester van de tempel en draagt hij het priestergewaad. Soms heeft hij een nimbus...

...De centrale figuren zijn Maria en de Hogepriester. Zij reikt hem het kind aan, of hij geeft het aan haar terug. Een paar duiven, een verwijzing naar het thema van de reiniging, wordt gedragen door Jozef of door een vrouwelijke bediende of, op schilderijen uit de vroege renaissance, door Maria zelf. Men ziet Jozef soms zijn beurs te voorschijn halen of de vijf sikkels uittellen. Onder de aanwezigen was, volgens Lucas, ook de bejaarde profetes Hanna die men, in de Italiaanse schilderkunst vaker dan in die van het Noorden, de rechterhand ziet opheffen en in een profetisch gebaar met een vinger ziet wijzen. Gewoonlijk ziet men de hoofdfiguren of helpers kaarsen dragen, als verwijzing naar de Maria-Lichtmis..."[115]

Bovenaan in de vier kleine medaillons zijn engelen afgebeeld met passie-emblemen.

Een engel heeft de nagels of spijkers vast.

"Spijkers, gewoonlijk drie in getal, zijn een symbool van het lijden van Christus. Volgens een middeleeuwse legende werden zij, samen met het kruis, ontdekt door Helena, die de spijkers als attribuut heeft..."[116]

Achtereenvolgens zien we ook nog een engel met lans, een engel met een kruis en een engel met de doornenkroon. Alle vier passie-emblemen, symbolen van Jezus' lijden.

Onderaan lezen we: "Een zwaard zal uw hart doorboren", een citaat uit het Lucasevangelie (Luc.2: 34-36).

"34 Daarop sprak Simeon over hen een zegen uit en hij zei tot Maria, zijn moeder. "Zie, dit kind is bestemd tot val of opstanding van velen in Israël, tot een teken dat weersproken wordt, opdat de gezindheid van vele harten openbaar moge worden; en uw eigen ziel zal door een zwaard worden doorboord"..."[117]

12 Z **Doopsel van Christus** 1929

Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Frank Roderburg te Brugge.

Het is gesigneerd, de naam Roderburg staat voluit en in het laatste lancet staat het jaartal en plaats.

We zien ook in dit glasraam dat de vele neogotische kenmerken zijn verdwenen. De architecturale elementen, zo typisch voor de neogotiek, maken hier plaats voor gestileerde plantenmotieven die het centrale tafereel omlijsten. Blauw, rood, geel en oranje zijn de meest opvallende kleuren in dit glasraam, ook hier weer een toonbeeld van het typische kleurgebruik van Roderburg.

Het glasraam telt 4 lancetten en 9 registers en is bekroond met een maaswerk waarin een soort rozas verwerkt zit (zelfde maaswerk als van glasraam 12 N), samengesteld uit een drielob doorkruist met een driehoek. De drielob is omgeven door "losse lobben" die - samengevoegd - een achtlob zouden vormen. De duif van de H. Geest daalt via een lichtstraal - in geel over oranje naar rood - neer, vanuit de driehoek, het centrum in het maaswerk tot op de hoofden van Johannes de Doper en Christus. Het tafereel beperkt zich tot de twee essentiële figuren, namelijk in het tweede lancet, Christus en Johannes. Christus staat tot zijn enkels in het water en houdt zijn armen gekruist tegen zijn borst, het hoofd iets gebogen, wat nederigheid uitstraalt. Johannes staat op de oever en doopt Christus door begieting (met een schelp?). Van de omgeving is weinig te zeggen; het beetje groen staat voor de oever en het blauwe is de rivier. Onder het tafereel, in het onderste register, staat de volgende tekst te lezen: "Deze is mijn welbeminde zoon" verwijst naar de woorden van God de Vader.

"...De doop van Christus (Matt. 3: 13-17; Marcus 1: 9-11; Lucas 3: 21-22; Joh. 1: 29-34). Christus werd in aanwezigheid van velen, "terwijl al het volk gedoopt werd", in de Jordaan gedoopt door Johannes de Doper. "En terstond, toen Hij uit het

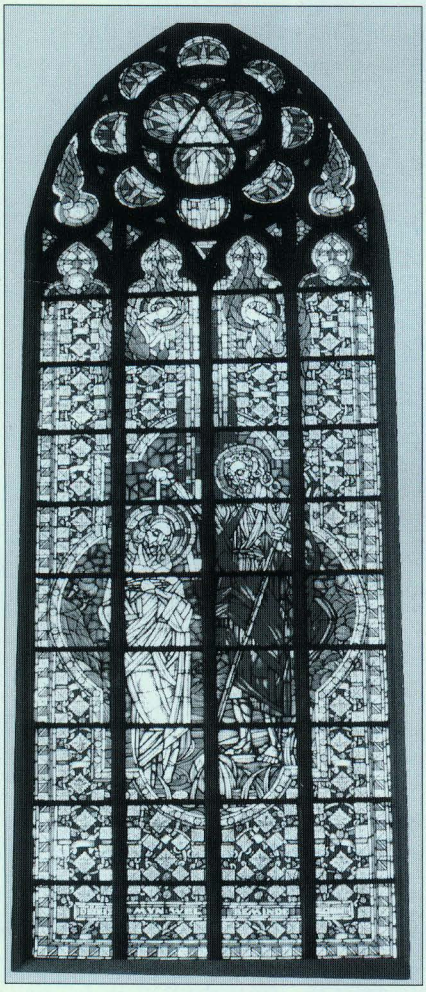

glasraam 12 Z
"Doopsel van Christus"

water opsteeg, zag Hij de hemelen scheuren en de Geest als een duif op Zich nederdalen. En een stem [kwam] uit de hemelen: Gij zijt mijn Zoon, de geliefde; in U heb ik mijn welbehagen." Het thema komt voor in de christelijke kunst van alle periodes, te beginnen met de 3de-eeuwse schilderingen in de Romeinse catacomben. Op de vroege voorstellingen is de Verlosser gewoonlijk naakt en op hoofd en schouders na ondergedompeld. De Jordaan werd op klassieke wijze afgebeeld, als een riviergod met zijn urn. De God houdt soms Christus' kleren vast. In de renaissance ontwikkelde zich in de Italiaanse en de noordelijke schilderkunst de volgende conventie: Christus, die een lendendoek draagt, staat tot zijn enkels in de rivier. Johannes staat op de oever en giet water over zijn hoofd (doop door begieting); op de andere oever bevinden zich, terwille van het compositorisch evenwicht, gewoonlijk twee of drie engelen. In plaats van de riviergod houden zij nu Christus' kleren vast. Boven het hoofd van Christus zweeft de duif van de Heilige Geest, en daarboven weer de figuur van God de Vader (zijn hoofd en schouders of alleen zijn hand), die een zegenend gebaar maakt. Tot de tweede helft van de 16de eeuw zijn deze kenmerken in veel uitwerkingen van het thema te vinden, al kunnen de details aanzienlijk verschillen. Het vaatwerk in Johannes' hand kan een ondiepe kom zijn of een schelp. Vooral in het noorden gebruikt hij ook wel een kruik of maakt hij een kom van zijn handen. Met name in de Nederlandse schilderkunst verwerft het landschap een zelfstandige plaats. De rivier verdwijnt slingerend in een vergezicht van bossen en velden. Marcus vertelt dat "het gehele Joodse land" uitliep om zich door Johannes te laten dopen, " en alle inwoners van Jeruzalem". Dit kan worden voorgesteld in de vorm van enige figuren die zich op de achtergrond van hun kleding ontdoen of, in het bijzonder bij barokschilders, als een massascène vol beweging, waarin Christus slechts één van de vele figuren is.
Een interessant punt is de onderlinge verhouding tussen Christus en de Doper. Wanneer Johannes op zijn knieën wordt afgebeeld, drukt hij de nederigheid uit die uit zijn woorden blijkt: "Ik heb nodig om door U gedoopt te worden."
In de kunst van de contrareformatie treft men daarentegen vaker de Verlosser geknield aan. Dit waarschijnlijk onder invloed van een aantal mystici uit de 16de en 17de eeuw, die de exemplarische nederigheid beklemtoonden van Christus die zich onderwierp aan een reinigingsrite, ofschoon hij vrij was van zonde..."[118]

In de lancetpunten van het eerste en vierde lancet zijn twee engelenhoofdjes afgebeeld, ook in de druppelvormen in het maaswerk. Daarnaast worden nog eens twee engelen afgebeeld. Deze ten halven lijve.

14 W **De terugvinding van Jezus in de tempel**, 1929
Glasraam ontworpen en uitgevoerd door Frank Roderburg.
Het is, in vergelijking met de andere vier glasramen

glasraam 14 W
"De terugvinding van Jezus in de tempel"

van Roderburg, een zeer klein glasraampje met een rechthoekige vorm. Het telt drie registers en drie lancetten zonder lancetpunten.
Er is terug die typische lijst van plantenmotieven rondom het geheel.
In het eerste lancet zien we Maria en Jozef in de tempel. Jezus staat er op enkele trappen, centraal. Hij heeft niets in zijn handen maar wijst met een duidend gebaar op zichzelf en naar de hemel. Onder hem zien we twee hoofden van "de oudsten". In het derde lancet zijn eveneens twee schriftgeleerden afgebeeld, nogal streng bijna nijdig kijkend.
"Twaalfjarige Jezus in de tempel ("Het kind Jezus temidden der leraren" (Luc.2: 41-51)). Toen hij twaalf jaar oud was, vergezelde het kind Jezus zijn ouders naar Jeruzalem voor het paasfeest. Na afloop gingen Maria en Jozef op weg naar huis, aanvankelijk zonder te merken dat hij was achtergebleven. Toen zij terugkeerden naar Jeruzalem om hem te zoeken, troffen zij hem aan in de tempel, in geleerd debat gewikkeld met joodse schriftgeleerden. De scène speelt zich af in de tempel van Salomo. De jeugdige Jezus staat in het midden van een groep oudsten met grijze baarden, die hem serieus of verwonderd aanhoren. Soms telt hij op zijn vingers om zijn argumenten op te sommen. Een van de oudsten houdt een boek vast in de vorm van een rol (een rotulus), in tegenstelling tot Christus, die een codex heeft, een manuscript in de vorm van een boek zoals we het tegenwoordig kennen. Het zijn de symbolen van achtereenvolgens het Oude Testament en de evangeliën. (De codexvorm dateert uit de vroeg-christelijke tijd). Men ziet Maria en Jozef gewoonlijk langs de zijkant binnenkomen, of Maria legt een hand op Christus' schouder en wil hem wegleiden: "Zie, uw vader en ik zoeken U met smart". Het thema is van betekenis omdat Christus hier voor het eerst als leraar wordt beschreven; het komt ook voor als onderdeel van de cyclus der Zeven Smarten én Zeven Vreugden van de Maagd."[119]

Portaal

13 N **De dood van Sint-Jozef**, 1914
Glasraam met medaillon, ontworpen en uitgevoerd in het atelier van Justin Peene te Brugge.
Het atelier werkte in neogotische stijl, maar ontwikkelde toch een eigen persoonlijke stijl. We zien hier bijvoorbeeld een vrijere compositie van de figuren in een realistisch decor.
Het glasraam werd in 1993 aangebracht in het vernieuwd portaal in de Sint-Tillokerk Het is een

glasraam 13 N
"De dood van Sint-Jozef"

glasraam 13 Z
"De boodschap aan Maria"

schenking van de Zusters van de Sint-Jozefskliniek. Daar het glasraam zich in het portaal bevindt, kan het zonlicht er niet doorvallen, dit belemmert het volledig tot uiting komen van de kleuren.
Het glasraam verhaalt de dood van Sint-Jozef, met aan zijn sterfbed Maria en Jezus. Boven Jezus zien we engelenhoofdjes tussen wolken. Het geheel speelt zich af in een kamer met een venster dat uitzicht geeft op een stad. Onder het venster is het timmergereedschap van Jozef te zien, een hamer, enkele beitels...
"Het apocriefe boek "De geschiedenis van Jozef de timmerman" beschrijft hoe Jozef op 111-jarige leeftijd sterft in aanwezigheid van Christus en Maria, terwijl engelen neerdalen uit de hemel. Zijn dood wordt dienovereenkomstig afgebeeld. Een engel houdt zijn bloeiende stok vast; soms ziet men in zijn buurt ook zijn timmergereedschap..."[120]

13 Z **De boodschap aan Maria**, 1914
Glasraam met medaillon, ontworpen en uitgevoerd in het atelier van Justin Peene te Brugge.
Het glasraam werd evenals "De dood van Sint-Jozef', in 1993 aangebracht in het vernieuwd portaal in de Sint-Tillokerk. Het is een schenking van de Zusters van de Sint-Jozefskliniek. Daar het glasraam zich eveneens in het portaal bevindt, kan het zonlicht er niet doorvallen, wat het volledig tot uiting komen van de kleuren belemmert.
Een zittende Maagd Maria leest in een boek, haar meest gebruikelijke attribuut (zie annunciatie) wanneer ze plots het bezoek krijgt van de engel Gabriël. Schuin boven de Heilige Maagd zien we de duif van de H. Geest in een stralenkrans van licht. De H. Geest daalt via een schuine lichtstraal op Maria neer. Hier worden enkel de drie essentiële elementen afgebeeld. Er is geen tekst. De aartsengel Gabriël houdt een scepter vast, is niet in het traditionele wit gekleed, maar bevindt zich wel op een wolkenbed, om de suggestie weer te geven dat hij uit de hemel neerdaalt. Van de omgeving kunnen we zeggen dat het om een kamer gaat, er zijn zuilen, er ligt een rood tapijt en een vaas met lelies wijst op de zuiverheid.

Voetnoten

[1] H. FEYS en R. FRITS COGHE, **Izegem tot de 16de eeuw**, in J. M. LERMYTE [red.], **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985, p. 52.
[2] Lambrizering: de wanden bezet met houtwerk.
[3] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig bestaan van St.-Hiloniuskerk Izegem** - Izegem, Strobbe, z.j. [1955], p. 19.
[4] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 16.
[5] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 19.
[6] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 22.
[7] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 21.
[8] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 28.
[9] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 28.
[10] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 29.
[11] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 33.
[12] *IX. Recente aanpassingswerken in de Sint-Tillokerk*, met dank aan Z.E.H.J.Decoene, VIII-16/VIII-17
[13] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 29.
[14] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 30.
[15] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 30.
[16] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 30.
[17] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 28.
[18] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 29.
[19] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 28.
[20] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 30.
[21] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 30.
[22] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 29.
[23] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 30.
[24] Jozef GELDHOF, **Bij het honderdjarig...** - p. 30.
[25] Sieke ROELS, **Sint-Andrieskerk Antwerpen, de bloei van de neogotiek**, opdrachtgever J. Caen, Hogeschool Antwerpen, Departement Audiovisuele en Beeldende Kunsten, Campus Academie voor Schone Kunsten, optie Conservatie en Restauratie - Glaskunst, dossier 95.001, academiejaar 1995-1996.
[26] Sieke ROELS, **Sint-Andrieskerk Antwerpen...**
[27] Sieke ROELS, **Sint-Andrieskerk Antwerpen...**
[28] I. BAKELANTS, **De religieuze glasschilderkunst 1890-1940**, in **Gloed van Glas**, tentoonstellingscatalogus, Brussel, 1986, p. 162.
[29] Geertrui VERSCHUEREN, **De organisatie van het glazeniersatelier in België vanaf de vroege 19de eeuw tot aan de eerste wereldoorlog**, Proefschrift ter afsluiting van de opleiding Conservatie en Restauratie Glaskunst, Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten en de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen, academiejaar 1993-1994.
[30] I. BAKELANTS, **De religieuze glasschilderkunst ...**, p. 163.
[31] Geertrui VERSCHUEREN, **De organisatie van het glazeniersatelier ...**, p. 33.
[32] I. BAKELANTS, **De religieuze glasschilderkunst ...**, p. 162.
[33] I. BAKELANTS, **De religieuze glasschilderkunst ...**, p. 163.
[34] Sieke ROELS, **Sint-Andrieskerk Antwerpen....**
[35] Sofie FEYS, **Beschrijving van de glasramen van de Sint-Jacobus-de Meerderekerk te Gits**, opdrachtgever J. Caen, Hogeschool Antwerpen, Departement Audiovisuele en Beeldende Kunsten, Campus Academie voor Schone Kunsten optie Conservatie en Restauratie - Glaskunst, dossier 95.001, academiejaar 1995-1996..
[36] Mondeling meegedeeld door zijn zoon Antoine Vanhevele, Ekeren Antwerpen.
[37] Schoolregister met proclamatielijsten (krantenknipsels) van Sint-Lucasinstituut Gent. Alle vermelde uitslagen hebben betrekking op de "Avondlessen".
[38] Mondeling meegedeeld door zijn zoon Antoine Vanhevele, Ekeren Antwerpen.
[39] Personeelsdossier, Sint-Lucasinstituut Gent; afschrift van brief vanwege het secretariaat (met currilicum vitae als lesgever) aan Mevr. Wwe C. Vanhevele: 1151/EC/57.
[40] Personeelsdossier, Sint-Lucasinstituut Gent; afschrift van brief vanwege het secretariaat (met currilicum vitae als lesgever) aan Mevr. Wwe C. Vanhevele: 1151/EC/57.
[41] James HALL, **Onderwerpen, symbolen en motieven in de beeldende kunst**, Leiden 1993, primavera pers, p.130.
[42] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 99.
[43] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en iconografie**, Den Haag, Unieboek bv. zesde druk 1987, p. 23

[44] Sofie FEYS, **Beschrijving van de glasramen ...**, p. 12.
[45] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 330.
[46] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 131.
[47] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 220.
[48] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 57.
[49] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 225-226.
[50] A.T. VAN BIERVLIET o.s.b., **Heiligen van alle tijden**, in *Kerk en Leven*, z.d., z.p..
[51] Sofie FEYS, **Beschrijving van de glasramen ...**, p. 15.
[52] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 240.
[53] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 220.
[54] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 76-77.
[55] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 188-189.
[56] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 327.
[57] A.T. VAN BIERVLIET o.s.b., **Heiligen van alle tijden**, in *Kerk en Leven*, z.d., z.p..
[58] **De Bijbel uit de grondtekst vertaald**, Willibrordvertaling, Katholieke bijbelstichting, 's-Hertogenbosch, in samenwerking met de Vlaamse Bijbelstichting, Brugge, uitgeverij Tabor, 1994.
[59] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 85.
[60] **De Bijbel uit de grondtekst vertaald**, ...
[61] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 200.
[62] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 177.
[63] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 229.
[64] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 330.
[65] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 29.
[66] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 103-104.
[67] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 187-192.
[68] Antoon VANDROMME en Hendrik WILLAERT, **Kataloog tentoonstelling: Kerkbezit & -interieur St.-Tillokerk Izegem**, 7/8 en 14/15 september 1974.
[69] H. FEYS en R. FRITS COGHE, **Izegem tot de 16de eeuw**, in J. M. LERMYTE [red.], **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985.
[70] Antoon VANDROMME, **Monumenta Tillonis**, in *Ten Mandere* nr. 59 (21/1), 1981, p. 3-39.
[71] Antoon VANDROMME, **Monumenta Tillonis**, in *Ten Mandere* nr. 59 (21/1), 1981, p. 3-39.
[72] Antoon VANDROMME, **Monumenta Tillonis**, in *Ten Mandere* nr. 59 (21/1), 1981, p. 3-39.
[73] Antoon VANDROMME, **Monumenta Tillonis**, in *Ten Mandere* nr. 59 (21/1), 1981, p. 3-39.
[74] H. FEYS en R. FRITS COGHE, **Izegem tot de 16de eeuw**, in J. M. LERMYTE [red.], **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985.
[75] H. FEYS en R. FRITS COGHE, **Izegem tot de 16de eeuw**, in J. M. LERMYTE [red.], **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985.
[76] H. FEYS en R. FRITS COGHE, **Izegem tot de 16de eeuw**, in J. M. LERMYTE [red.], **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985.
[77] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 196-197.
[78] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 266.
[79] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 236.
[80] Dr. J. VAN DER SCHAAR, **Prisma woordenboek van voornamen**, 1992, Het Spectrum B.V., Utrecht, p. 330.
[81] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 182.
[82] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 97.
[83] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 169-170.
[84] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 110.
[85] Dr. J. VAN DER SCHAAR, **Prisma woordenboek van voornamen**, 1992, Het Spectrum B.V., Utrecht, p. 350.
[86] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 313.
[87] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 129.
[88] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 331.
[89] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 69.
[90] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 252.
[91] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 19.
[92] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 20.
[93] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...**, p. 316.
[94] James HALL, **Onderwerpen, symbolen...** .

[95] Schriftelijke informatie van E.H. Deken Decoene, Izegem, 1996.
[96] Antoon VANDROMME en Hendrik WILLAERT, **Kataloog tentoonstelling: Kerkbezit & -interieur St.-Tillokerk Izegem**, 7/8 en 14/15 september 1974.
[97] Antoon VANDROMME en Hendrik WILLAERT, **Kataloog tentoonstelling: Kerkbezit & -interieur St.-Tillokerk Izegem**, 7/8 en 14/15 september 1974.
[98] idem
[99] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**
[100] A.T. VAN BIERVLIET o.s.b., **Heiligen van alle tijden**, in *Kerk en Leven*, 18 december, p. 23.
[101] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**
[102] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 238-239.
[103] Antoon VANDROMME en Hendrik WILLAERT, **Kataloog tentoonstelling: Kerkbezit & -interieur St.-Tillokerk Izegem**, 7/8 en 14/15 september 1974.
[104] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 31.
[105] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**p. 227-228.
[106] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....** p. 227.
[107] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**p. 169-170.
[108] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p. 271-272.
[109] A.T. VAN BIERVLIET o.s.b., **Heiligen van alle tijden**, in *Kerk en Leven*, 13 januari, z. p.
[110] A.H.G. MATTELAAR, **Heiligen van alle tijden**, in *Kerk en Leven*, 3 maart, z.p.
[111] H. FEYS en R. FRITS COGHE, **Izegem tot de 16de eeuw**, in J. M. LERMYTE [red.], **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985.
[112] H. FEYS en R. FRITS COGHE, **Izegem tot de 16de eeuw**, in J. M. LERMYTE [red.], **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985.
[113] Antoon VANDROMME, **Rond Sint-Crispijn**, in *Ten Mandere*, nr. 93 (32/2) 1992.
[114] J.J.M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en ...**, p.234-235.
[115] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**p. 285-286.
[116] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**p. 320.
[117] **De Bijbel uit de grondtekst vertaald**, ... p. 1347.
[118] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**p. 87-88.
[119] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**p. 343.
[120] James HALL, **Onderwerpen, symbolen....**p. 170.

Bibliografie

Onuitgegeven bronnen

- Sofie FEYS, **Beschrijving van de glasramen van de Sint-Jacobus-de Meerderekerk te Gits**, opdrachtgever J. Caen, Hogeschool Antwerpen, Departement Audiovisuele en Beeldende Kunsten, Campus Academie voor Schone Kunsten optie Conservatie en Restauratie - Glaskunst, dossier 95.001, academiejaar 1995-1996.
- Sieke ROELS, **Sint-Andrieskerk Antwerpen, de bloei van de neogotiek**, opdrachtgever J. Caen, Hogeschool Antwerpen, Departement Audiovisuele en Beeldende Kunsten, Campus Academie voor Schone Kunsten optie Conservatie en Restauratie - Glaskunst, dossier 95.001, academiejaar 1995-1996.
- Geertrui VERSCHUEREN, **De organisatie van het glazeniersatelier in België vanaf de vroege 19de eeuw tot aan de eerste wereldoorlog**, Proefschrift ter afsluiting van de opleiding Conservatie en Restauratie Glaskunst, Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten en de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen, academiejaar 1993-1994.
- **IX. Recente aanpassingswerken in de Sint-Tillokerk**, met dank aan Z.E.H. J. Decoene, VIII-16/VIII-17.
- Schriftelijke informatie van E.H. Deken Decoene, Izegem 1996.
- Gegevens m.b.t. César Vanhevele, genoteerd uit schoolregister met proclamatie-lijsten (krantenknipsels) van Sint-Lucasinstituut Gent. Alle vermelde uitslagen hebben betrekking op de "Avondlessen".
- Uit het "personeelsdossier" in Sint-Lucasinstituut Gent: Afschrift van brief vanwege het secretariaat (met curriculum vitae als lesgever) aan Mevrouw Wwe C. Vanhevele : 1151/EC/57.

Uitgegeven bronnen

- **De Bijbel uit de grondtekst vertaald**, Willibrordvertaling, Katholieke bijbelstichting 's-Hertogenbosch in samenwerking met de Vlaamse bijbelstichting, Brugge, uitgeverij Tabor, 1994.
- I. BAEKELANTS, **De religieuze glasschilderkunst 1890-1940**, in *Gloed van Glas* Tentoonstellingscatalogus, Brussel, 1986.

- J. DOBBELAER, **Henri Dobbelaere, historieschilder en glazenier en zijn opvolger**, in *Familietijdschrift De Dobbel Beker*.
- J. GELDHOF, **Bij het honderdjarig bestaan van Sint-Hiloniuskerk Izegem**, Izegem, Strobbe, z.j. [1955].
- James HALL, **Onderwerpen, symbolen en motieven in de beeldende kunst**, Leiden 1993, primavera pers.
- Dr. J.M. LERMYTE, **Geschiedenis van Izegem**, Izegem, Ten Mandere 1985.
- A.H. G. MATTELAAR, **Heiligen van alle tijden**, in *Kerk en Leven*, 3 maart, z.p.
- J.J. M. TIMMERS, **Christelijke symboliek en iconografie**, Den Haag, Unieboek bv., zesde druk 1987.
- A.T. VAN BIERVLIET, **Heiligen van alle tijden**, in *Kerk en Leven*, 18 december p. 23 en, 31 januari, z.p.
- A. VANDROMME, **Monumenta Tillonis**, in *Ten Mandere* nr. 59 (21/1), 1981, p. 3-39.
- A. VANDROMME, **Rond Sint-Crispijn**, in *Ten Mandere* nr. 93 (32/2) 1992.
- A. VANDROMME & H. WILLAERT, **Kataloog tentoonstelling: Kerkbezit - interieur St.-Tillokerk Izegem**, 7/8 en 14/15 september 1974.

met dank aan:

Z.E.H. J. Decoene
Antoon Vandromme
Antoine Vanhevele
Christian Ganton
Geertrui Verschueren
Sieke Roels
Sofie Feys

Nieuwe uitgave...

De staten van goed van het prinsdom Izegem (1600-1797), Drongen 1999, in eigen beheer, 124 p.
auteur: Guido Demuynck uit Drongen.

Dit boek bevat de ontleding van meer dan 600 staten van goed van niet-poorters (ook "gedienden" genoemd) woonachtig in Izegem en Emelgem op het grondgebied van het prinsdom Izegem.
Na een inleiding, waarin het belang van de staten van goed voor de familievorser in het algemeen wordt beklemtoond, volgt een hoofdstuk over alle mogelijke vindplaatsen van staten van goed van Izegemnaren. Naast de in dit werk ontlede staten van goed die werden teruggevonden in de nu in het Rijksarchief Kortrijk bewaarde oude schepenarchieven, zijn dergelijke staten immers ook terug te vinden in de even-eens in het Kortrijkse rijksarchief bewaarde archieven van de Kortrijkse Weeskamer (voor de buitenpoorters van Kortrijk), in het stadsarchief van Menen (voor de buitenpoorters van Menen), in het stadsarchief van Roeselare (voor de buitenpoorters van deze stad) en ook in de schepenarchieven van verscheidene andere heerlijkheden waarvan een gedeelte van het grondgebied zich in Izegem of Emelgem bevond.
Als voorbeeld wordt de staat van goed van Gelaude Clarysse, een ijzerhandelaar uit Izegem, overleden in 1680, gedetailleerd besproken.
Het werk bevat achteraan een index op de familienamen.

Dit werk kan besteld worden door overschrijving van 500 BEF (400 BEF + 100 BEF verzendingskosten) op rekeningnummer 750-9490837-30 van Guido Demuynck, 9031 Drongen.

Ereleden 1999
Izegem (vervolg)

Velghe, Joris, Kortrijksestraat 46
Vens, Werner, Merelstraat 3
Verbeke, Firmin, Nederweg 37
Vercruysse-Colpaert, Hilde, Middenweg 11
Verhaeghe, Frits, Jan Breydelstr. 49
Verhaeghe, Luc, Oekensestraat 29
Verhelst, Gez., Hogestraat 14
Verledens, Willy, Peter Benoitstraat 11
Viaene, Anna, Krekelstraat 59
Wybo, Monique, Kokelaarsestraat 107
Wylein, Freddy, 11-julistraat 11
Zusters van Liefde, Roeselaarsestraat 47
Zusters van Maria, Gentsestraat 31

Buiten Izegem :

Deblauwe, Jules, St.-Amandstraat 107, 8800 Roeselare
Decock, Albert, Koebroekstraat 11, 8020 Ruddervoorde
Defauw-Verhoestraete, Zwinleen 7 app. 1/13, 8300 Knokke-Heist
Depoorter, Frans, Weggevoerdenlaan 2/21 8500 Kortrijk
Durant, Gerard, Arsenaalstraat 37, 8000 Brugge
Janssens, Germain, Gennepstraat 19, 3545 Zelem-Halen
M.S.A. - P.V.B.A Haspenslagh, Stefaan, Kortrijksesteenweg 1190, 9051 Sint-Denijs-Westrem
Maes, Willy, Dwarsstraat 33, 8531 Bavikhove
Matton, Eric, Resedastraat 2, 9920 Lovendegem
Meyfroidt, Armand, Vlasschaardstraat 12, 8770 Ingelmunster
Ronse Chris, Rentmeesterlaan 175, Middelburg (Nederland)
Strynckx - Van Hassel, Jan, Rotsstraat 60, 9240 Zele
Vanantwerpen, Lucien, Korenstraat 19, 9800 Deinze
Vandenberghe Jan, Dovenetelstraat 8, 8770 Ingelmunster
Vandewalle, Roger, Ingelmunstersestraat 13, 8860 Lendelede
Vanneste, Guido, Tarwestraat 10, 8770 Ingelmunster
Veranneman, André, Ooststraat 119, 8800 Roeselare
Vermandere-Deputter, Geert, Beemd 6 1654 Huizingen

DRUKKERIJ JAN BOGAERT
8870 IZEGEM - (051) 30.26.59

PEUGEOT

UIT SYMPATHIE

BR-FONDSEN
EEN KLARE KIJK OP BELEGGEN

BANK VAN ROESELARE
JA. CULTUUR LIGT ONS.

Aangesloten bij het West-Vlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde

STROBBE DRUK Ontwerp: Stedelijke Leergangen / Izegem